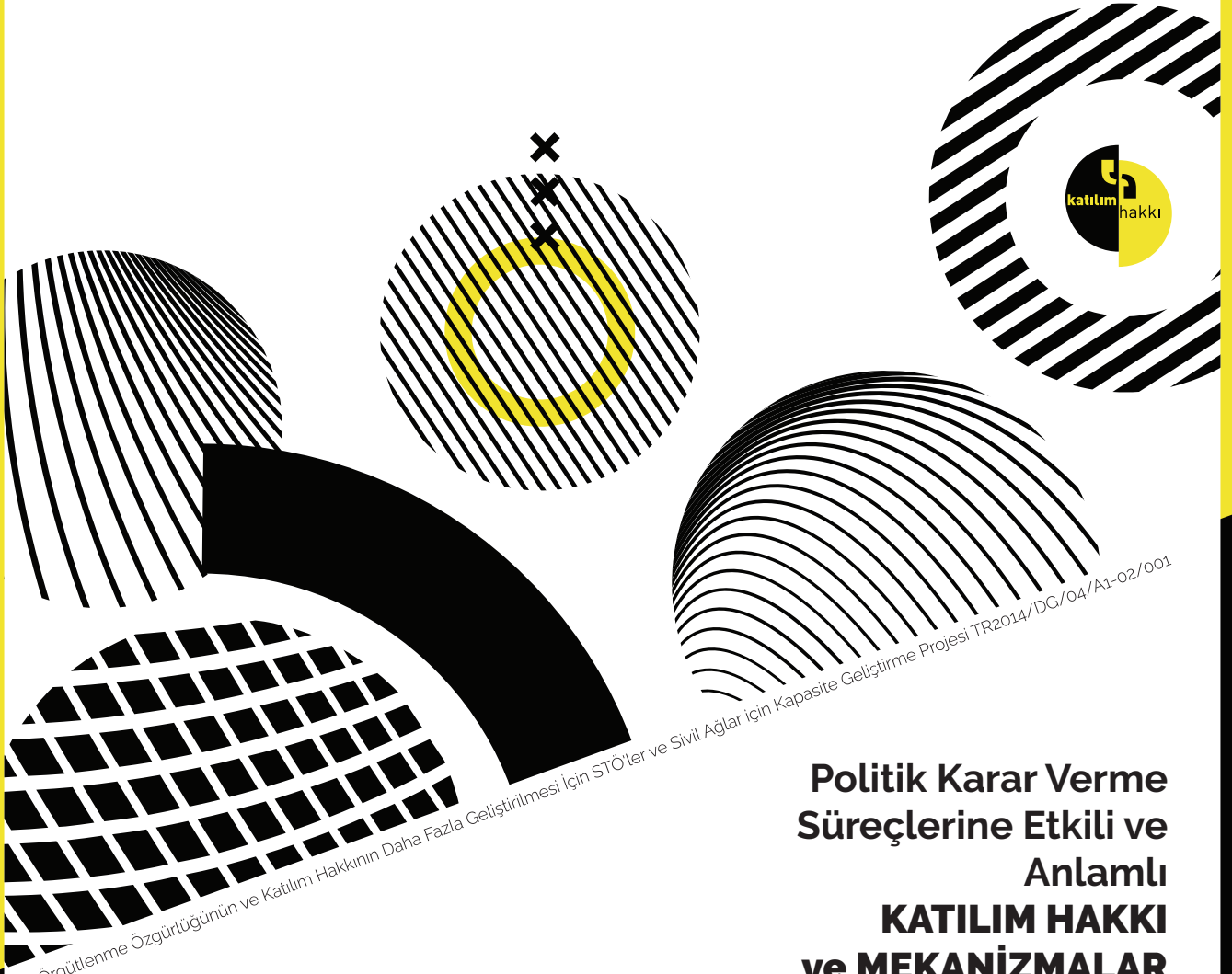

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Örgütlenme Özgürlüğü'nün ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi İçin STÖ'ler ve Sivil Ağlar için Kapasite Geliştirme Projesi TR2014/DG/04/A1-02/001

Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamalı **KATILIM HAKKI** ve **MEKANİZMALAR** Bilgi Kitapçığı

Hakan Ataman

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

**Politik Karar Verme Süreçlerine
Etkili ve Anlamlı
Katılım Hakkı ve Mekanizmalar**

BİLGİ KİTAPÇIğI

Hakan Ataman

İSTGM

Bilgi Kitapçığı

Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamli Katilim Hakkı ve Mekanizmalar

Editör

Dr. Tezcan Eralp Abay

Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamli Katilim Hakkı ve Mekanizmalar

Hakan Ataman

Tasarım

Meltem Çolak

Basım Yeri

Elma Teknik Basım Matbaacılık Tanıtım Hiz. Tur. İnş. İth. İhr. LTD. ŞTİ.

İvedik OSB 1516/1 Sok: 35 Yenimahalle/Ankara

Sertifika No:49617

Basım Yılı: 2022

STGM

Adres: Buğday Sk. 2/5 06680 Çankaya-ANKARA

Tel: (312) 442 42 62 (pbx)

Faks: (312) 442 57 55

E-posta: bilgi@stgm.org.tr

www.stgm.org.tr

Katılım Hakkı Projesi

www.katilimhakkı.org

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. Bu yayının içeriğinden yalnızca STGM sorumlu olup herhangi bir şekilde Avrupa Birliği'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir."

ISBN: 978-605-66197-8-6

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar

01

Sunuş

02

Giriş

04

1. Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anamlı Katılım: Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan

1.1. Kavramın Tarihsel Gelişimi ve Genel Bir Literatür Taraması

1.1.1. Katılım Hakkının Tarihsel Gelişimi

1.1.2. Genel Bir Literatür Taraması

1.2. Katılım Hakkının Boyutları, Katılımın Gerçekleşme Biçimleri ve Anlamı

1.3. Neden Sivil Katılım? Hangi Amaçla?

06-16

2. Bir Hak Olarak Katılım: Uluslararası Belgeler ve Hükümetlerarası Organizasyonların Çabaları

2.1. Birleşmiş Milletler (BM)

2.2. Avrupa Konseyi (AK)

2.3. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

2.4. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD)

2.5. Avrupa Birliği (AB)

17-30

3. Tematik Alanlara Göre Katılım Hakkı ve Uygulama Modelleri

3.1. Yurttaşların Karar Verme Süreçlerine Katılımı

3.2. Çocukların Karar Verme Süreçlerine Katılım Hakkı

3.3. Kadınların Karar Verme Süreçlerine Katılım Hakkı

3.4. Engellilerin Karar Verme Süreçlerine Katılım Hakkı

3.5. Çevre Konularına Katılım

3.6. Yerel Yönetimlere Katılım

3.7. E-Katılım Mekanizmaları ve Teknoloji

32-56

4. Ulusal ve Yerel Uygulama Örnekleri

4.1. Ulusal Uygulama Örnekleri

4.2. Yerel Uygulama Örnekleri

58-70

Sonuç

74

Ek – 1: Seçimlerin Olmadığı Ortamlarda Kullanılan Kamusal ya da Politik Karar Verme Süreçleri için Katılım Araçları

76-82

Kaynakça

84-87

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AHİS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK	Avrupa Konseyi
AYBİK	Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi
AYYÖŞ	Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı
BM	Birleşmiş Milletler
BKYYDT	Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı
CEDAW	BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CDAD	AK Ayrımcılığa Karşı, Çeşitlilik ve Kapsayıcılığa Dair Komite
ÇHK	BM Çocuk Hakları Komitesi
ÇHS	BM Çocuk Hakları Sözleşmesi
CİMER	T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ECNL	Avrupa Kar Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi
ECRI	AK Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu
EESC	AB Ekonomik ve Sosyal Komite
EHK	BM Engelli Hakları Komitesi
EHS	BM Engelli Hakları Sözleşmesi
EKOSOK	BM Ekonomik ve Sosyal Konsey
EPI	BM Evrensel Periyodik İzleme
ESKHK	BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
ESKHS	BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
GREVIO	AK Kadınlara Yönelik Şiddetle ve Aile İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Uzmanlar Grubu
HAO	Hükümetlerarası Organizasyon
IAOK	BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi
IAOS	BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
IAÖK	Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi
IAÖS	BM Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
IAP2	Kamusal Katılım için Uluslararası Dernek
ICNL	Uluslararası Kar Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi
İHEB	BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İHK	BM İnsan Hakları Komitesi
İHYKO	BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi
KSHS	BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
OECD	Ekonomik, Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
UNDESA	BM Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi
UNDP	BM Kalkınma Programı
UNECE	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu
UNEP	BM Çevre Programı
UNESCO	BM Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
UNHCR	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	BM Çocuklara Yardım Fonu
UN Women	BM Kadın Birimi
USTÖ Konferansı	Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı

SUNUŞ

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneğinin kurulduğu günden bu yana en önemli çalışma alanlarından biri Türkiye'de örgütlenme özgürlüğünün güçlendirilmesi ve kamu-sivil toplum iş birliğinin geliştirilmesidir. Bu noktada, politik karar verme süreçlerine etkili ve anlamlı katılım hakkında Türkiye için öneriler geliştirmeye ve katılım süreçlerinin iyileştirilmesine katkı sağlamaya çalışıyoruz.

Katılım hakkının ne olduğunu, konuya ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeleri, iyi uygulama örneklerini ve sivil toplum alanında konuya ilişkin olarak yürütülen akademik veya uygulama süreçlerinden doğan tartışmaları incelemenin büyük önem taşıdığını düşünüyoruz. Bütün bu tartışmaların Türkiye'deki bütün aktörler için yol gösterici olabileceğine inanıyoruz.

Bu nedenle Katılım Hakkı Kitapçığında, konunun arka planını, bir hak olarak katılıma ilişkin uluslararası düzenlemeleri, konuya ilişkin uygulama modellerini, dünyadan ve Türkiye'den iyi uygulama örneklerini ele almaya çalıştık. Konunun yerel, ulusal ve uluslararası bağlamının doğal bir sonucu olarak çok boyutlu ve karmaşık yapısı nedeniyle çalışmanın eksikleri ve hataları olabileceğinin de farkındayız. Önümüzdeki dönemde yürüteceğimiz çalışmalarda bu eksiklikleri de tamamlamaya çalışacağız.

Katılım Hakkı: Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamlı Katılım Hakkı ve Mekanizmalar isimli Bilgi Kitapçığı STGM'nin Avrupa Birliğinin mali desteğiyle yürüttüğü "Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi için STÖ'ler ve Sivil Ağların Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi" (Katılım Hakkı) kapsamında hazırlanmıştır. Söz konusu projenin "Örgütlenme Özgürlüğünün İzlenmesi" ve "Katılım Hakkı Faaliyetleri" altında gruplanabilecek iki bileşeni bulunmaktadır. Katılım Hakkı kitapçığının, proje kapsamında yayınlanan izleme raporlarını tamamlayıcı bir niteliği de bulunmaktadır. Bu proje kapsamında yürütülen faaliyetler, önümüzdeki dönemde kamu-sivil toplum iş birliğinin güçlendirilmesi yolunda atacağımız adımlara da ışık tutmuştur. Bu nedenle, projeyi birlikte hayata geçirdiğimiz bütün paydaşlarımıza teşekkürü bir borç biliyoruz.

Bu kitapçığın, Türkiye'de sivil toplum alanında çalışan ve ülkemizde katılımcı demokrasinin güçlenmesi için uğraş veren bütün paydaşlarımız için faydalı olacağını ümit ediyoruz.

GİRİŞ

Sivil toplumun kendisiyle ilgili politik karar alma süreçlerine katılımı, kadim zamanlardan günümüze kadar uzanan bir süreçte tartışılmalı bir konu olmuştur. Karar verme süreçlerine sivil toplum katılımının evrensel bir ilke olarak benimsenmesi ise II. Dünya Savaşı sonrasına denk gelir. Uluslararası bir belge olarak BM Şartı ilk kez sivil toplum örgütlerinden ve sivil toplum örgütlerinin karar verme mekanizmalarına katılımından bahseder. Günümüzde uluslararası insan hakları belgeleri yurttaşların kendileriyle ilgili süreçlere "doğrudan veya seçilmiş temsilciler aracılığıyla" katılımını bir hak olarak tanımlanmıştır. Ancak günümüzde politik karar verme süreçlerine katılım sadece bir hak değil, aynı zamanda demokratik bir toplumun temel göstergelerinden biridir. Bu nedendir ki, bir demokrasinin kalitesini ya da niteliksel olarak düzeyini belirlemek için harcanan çabalarda, sivil toplumun ya da yurttaşların politik karar verme süreçlerine katılımı mutlak surette dikkate alınan bir konudur. Buna bağlı olarak sivil toplumun ya da yurttaşların politik karar verme süreçlerine katılımı sadece insan hakları hukukunun değil, politika bilimi başta olmak üzere sosyal bilimlerin temel ilgi alanlarından biri haline gelmiştir.

Sivil toplumun ya da yurttaşların katılımı günümüzde sosyal bilimler alanıyla da sınırlı değildir. Giderek artan bir önemde fen bilimlerinin ve buna bağlı olarak teknolojinin sivil toplumun ya da yurttaşların politik karar verme süreçlerine katılımı hakkında yapılan tartışmalarda yer edindiğini görüyoruz. Bu yöndeki çabalar çevre, insan hakları, sürdürülebilir kalkınma, yoksulluk vb. sosyal sorunların çözümü için yapılan savunuculuk faaliyetlerinden, e-demokrasi olarak da adlandırılan ve dijital araçların demokratik süreçler için kullanımına kadar geniş bir alana yayılmış bulunmaktadır. Gelişen noktada katılım hakkının nasıl, ne için ve hangi yöntemlerle kullanılacağı süregiden bir tartışmadır.

Nitekim Sherry R. Arnstein, Amerikan Planlama Derneği Dergisi'nde 1969 yılında yayınladığı ve günümüzde halen sık bir şekilde atıfta bulunulan "Yurttaş Katılımının Merdiveni" başlıklı makalesinde temel olarak şu soruyu sormaktadır: "Yurttaş katılımı nedir ve bunun zamanımızın toplumsal gereklilikleriyle ilişkisi nedir?". Bu temel soru dün olduğu gibi bugün de geçerliliğini koruyor görünmektedir. Buna bağlı olarak "Katılım Hakkı Bilgi Kitapçığı", Sherry R. Arnstein sorduğu soruyu takip ederek, politik karar verme süreçlerine katılımı "seçimlerin olmadığı ortamlarda sivil toplumun ya da yurttaşların seçilmiş ya da atanmış karar vericilerin veya kamu otoritelerinin karar alma süreçlerine katılımı" olarak ele almıştır. Dolayısıyla, aşağıda birinci bölümde biraz daha ayrıntılı bir şekilde göreceğiniz üzere, katılım hakkının normatif içeriğini oluşturan diğer iki temel bileşen, yani herhangi bir ayrımcılık olmaksızın "seçimlere katılım" ve "kamu hizmetlerine girme" (istihdam) konusu "Katılım Hakkı Bilgi Kitapçığının Konusu" değildir. Bu kapsamda "Katılım Hakkı Bilgi Kitapçığı" dört ana bölümde hazırlanmıştır.

Birinci bölüm politik karar verme süreçlerine etkili ve anlamlı katılım hakkında yapılan tartışmalara genel hatlarıyla değinmektedir. Bu amaçla birinci bölümde ilk olarak kısa bir tarihsel arka plan bilgisi ve öne çıkan kaynakların derlendiği bir literatür taraması görselleştirilerek sunulmuştur. Ardından BM ve AK gibi hükümetlerarası organizasyonların belgelerinden hareketle "sivil katılım" ya da "yurttaş katılımının" normatif içeriğine, konuyla ilgili temel kavramların tanımlarına ve söz konusu kavramlarla ilgili temel yaklaşımlara değinilmiştir. Sivil toplumun ya da yurttaşların politik karar verme süreçlerine katılımının önemi birinci bölümün son konusudur.

İkinci bölüm evrensel bir hak olarak katılım hakkının uluslararası belgelere ve Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Avrupa Birliği (AB) gibi hükümetlerarası organizasyonların katılım hakkının kullanımına dair çabalarına değinmektedir. Üçüncü bölüm ise bazı tematik alanlara göre katılım hakkının nasıl tanımlandığı konusuna değinmektedir. Söz konusu tematik alanlar "Katılım Hakkı Bilgi Kitapçığının" sınırları dahilinde çocuk, gençlik, kadın, engelli, çevre, yerel yönetimler ve e-katılım konularını ele almaktadır. Dördüncü bölümde ise bazı ulusal ve yerel iyi uygulama örneklerine değinilmiştir. İyi uygulama örnekleri seçilirken BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisinin (İHYKO) raporları, AK Kültürlerarası Kentler Endeksi temel alınmıştır. Sonuç bölümü ise genel bir değerlendirmeye ayrılmıştır.

1

Politik Karar Verme
Süreçlerine Etkili ve
Anlamlı Katılım:
Kavramsal ve
Tarihsel Arka Plan

1. Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamlı Katılım: Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan

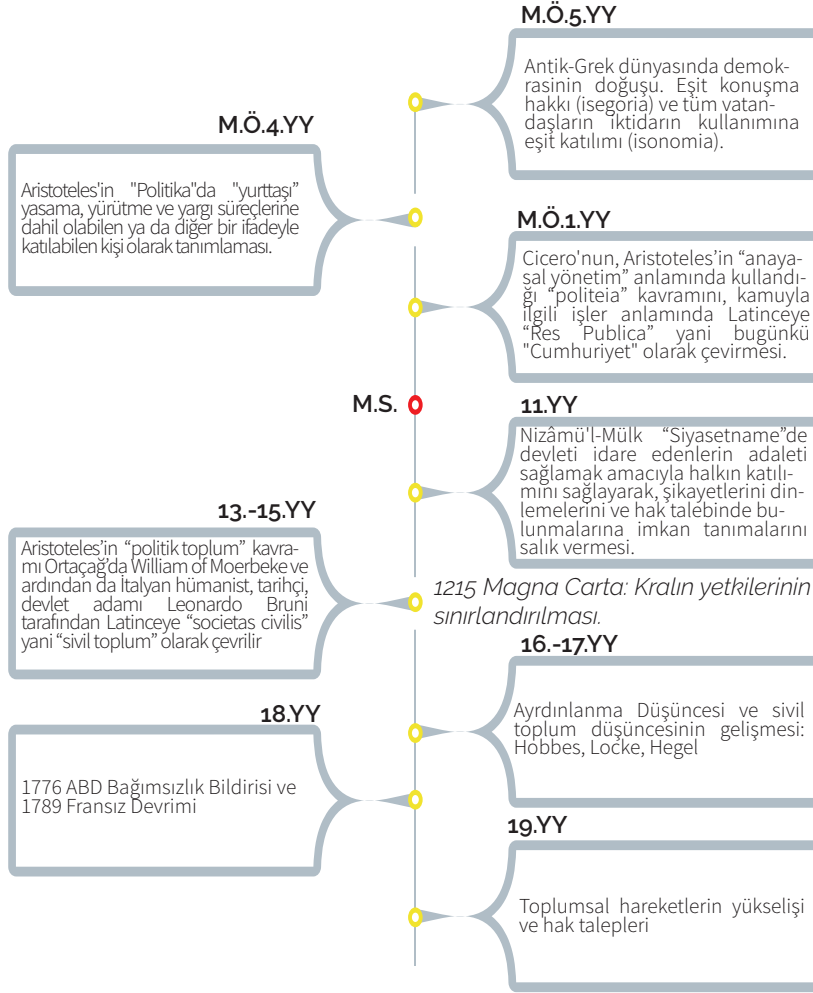
1.1. Kavramın Tarihsel Gelişimi ve Genel Bir Literatür Taraması

1.1.1. Kavramın Tarihsel Gelişimi

Aşağıdaki zaman çizelgeleri yurttaşların ya da sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı hakkındaki tarihsel gelişmeleri genel hatlarıyla özetlemektedir. Bunlardan ilki antik çağlardan başlayarak, toplumsal hareketlerin yükselişe geçtiği 19. Yüzyıl sonuna kadar olan süreci göstermektedir. İkincisi ise katılımının evrensel ve temel bir hak olarak ele alındığı 20. Yüzyılda yaşanan gelişmeleri özetler.

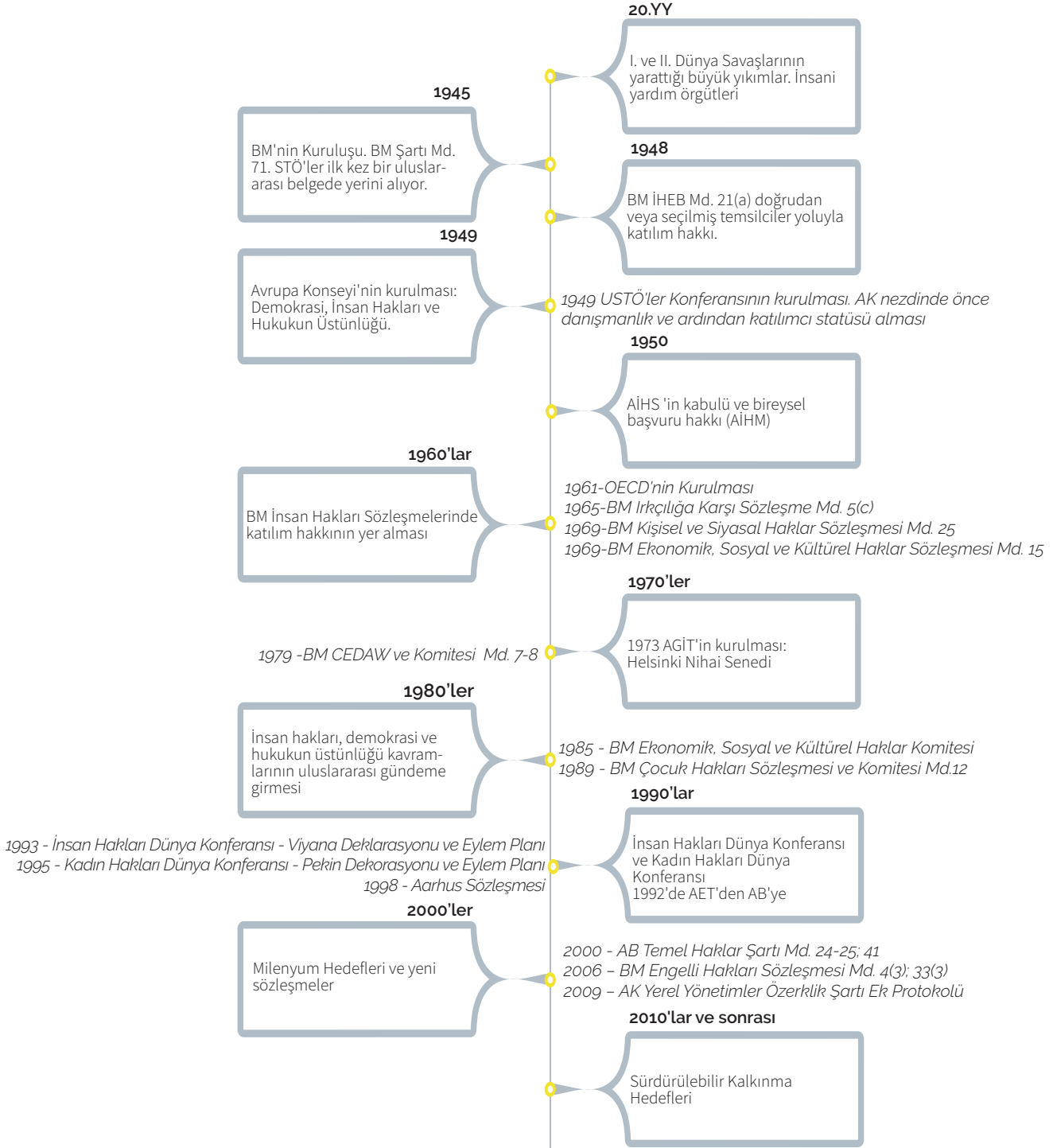
Tarihsel Gelişimi Katılım Hakkı

Erken dönemlerden modern dönemlere

Tarihsel Gelişimi Katılım Hakkı

20. yüzyıldan günümüze

1.1.2 Genel Bir Literatür Taraması: Tarihsel Gelişimine Göre Katılım Hakkı Modelleri²

II. Dünya Savaşının hemen ardından kabul edilen uluslararası belgeler, yurttaşların ya da sivil toplumun kendileriyle ilgili karar verme süreçlerine katılımını temel bir hak olarak ifade etmiş olmakla beraber, özellikle de seçimlerin olmadığı ortamlarda bu hakkın nasıl kullanılacağına dair 2000'li yıllara gelinceye kadar herhangi bir model önermemişlerdir. Aradan geçen sürede hükümetlerarası mekanizmaların katılım hakkına dair temel ilgili alanı seçimler yoluyla katılım olmuştur. Seçimlerin olmadığı ortamlarda karar verme süreçlerine katılım konusu ise 1960'ların sonundan itibaren sosyal bilimlerin ve sivil toplum örgütlerinin ilgi alanına girmiş ve bu konuda biri dizi eleştirel çalışma ve son derece çeşitli katılım modelleri ortaya çıkmıştır. Söz konusu çalışmalar ve modellerden bazıları seçimlerin olmadığı ortamlarda kim(ler)in, neye ve nasıl katıldığına odaklanırken, bazıları katılıma etki eden faktörlere ve katılım sonuçlarına ve bu sonuçların ölçülmesine odaklanmıştır.

Sherry R. Arnstein'nin 1969 tarihli "Katılım Merdiveni" başlıklı çalışmasından günümüze 60'dan³ fazla model ortaya çıkmıştır. Aşağıda katılım modellerine dair geliştirilen modellerin genel bir dökümü vardır. Bu modellerin bazıları belli bir modelin farklı alanlara uygulanmasından ibaret olan tekrarlar niteliğindedir. Örneğin Sherry R. Arnstein'nin 1969 tarihli "Katılım Merdiveni" önce 1988'de Desmond M. Connor'un kamusal tartışmaların çözümü için önerdiği modele³, ardından Roger Hart tarafından 1992'de çocuk hakları⁴ alanına ve 1994'de ise David Wilcox' işbirliği yaklaşımına⁵ adapte edilmiş ve 2003 tarihinde Rosalind Eyben'in hak temelli yaklaşımında⁶ kullanılmıştır. Aşağıdaki modellerde 1990'lı yıllardan itibaren çocukların gençlerin katılımı, çevresel ve sürdürülebilir kalkınma konularına katılım modellerinin eklendiğini görmekteyiz. Bu dönemde Sarah C. White'in katılımı bir mücadele ve çatışma alanı olarak tanımlayarak farklı bir sınıflandırma önerdiğini görmekteyiz. Uluslararası Kamusal Derneği'nin 2000'li yılların başından itibaren geliştirdiği "katılım matrisi" de günümüzde en fazla atıf yapılan modellerden biridir. Bu dönem aynı zamanda yurttaşların ya da sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımına dair OECD gibi uluslararası mekanizmaların katılım modelleri sunmaya başladığı bir dönemdir. Ayrıca yeni bir fenomen olarak dijital dünyanın etkileri dijital katılım ve e-demokrasi gibi kavramlar 2000'li yıllardan itibaren bir gündem oluşturmaya başlamıştır.

Günümüzde etkisini halen sürdüren, birbirinin tekrarı olmayan ve kullanılagelen modeller hakkındaki detayları elinizdeki kitapçığın "Tematik Alanlara Göre Katılım Hakkı ve Uygulama Modelleri" başlıklı 3. bölümünde bulabilirsiniz.

- 1969** Sherry R. Arnstein'nin Katılım Merdiveni Yaklaşımı: Yurttaşın katılımı ile gücün dağılımı ve yurttaşın güçlenmesi arasındaki bağ
- 1972** Norman H. Nie ve Diğerleri'nin Sosyo-Ekonomik Katılım Modeli: Sosyo-Ekonomik statü ile katılım arasındaki bağ.
- 1988** Desmond M. Connor'un Arnstein'in katılım merdiveni yaklaşımından hareketle kamusal tartışmaların çözümüne odaklanan yaklaşım
- 1994 - David Wilcox, Katılım için Çerçeve (katılım hakkı)
1997- Phil Treseder Katılım Dereceleri
- 1990** 1998 - Scott Davidson'nun Katılım Çarkı (Hiyerarşik Katılım Merdiveni yaklaşımından hareketle, planlamaya döngüsel yaklaşım. (Çocuklar ve Gençler)
1992 - Roger Hart Çocukların ve Gençlerin Katılımı (UNICEF);
1997 - Elizabeth M Rocha'nın Güçlendirme Merdiveni (Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma)
1993 - Peter M Wiedemann & Susanne Femer - Atık Yönetimi için Katılım Merdiveni ;
1995 - Stephen Bass, Barry Dalal-Clayton, ve Jules Pretty Politika Süreçleri ve Planlaması için Katılım Sınıflandırması
- 1999** 1995 - Jules Pretty Kalkınma Programları ve Projelerinde Katılım Sınıflandırması
1996 - Sarah C. White Katılım Sınıflandırması
- 2000** 2009 2000, 2005, 2007 - IAP2'nin 1999'da bir eğitim materyali olarak hazırladığı «Katılım Yelpazesi» Matris yaklaşımı
2001 - Clare Lardner'in Katılımın açıklık modeli (güçlendirmenin ölçülmesi)
2001 - OECD Aktif Katılım Çerçevesi (hükümetlerle sivil toplumun işbirliği)
2003 - Adam Fletcher'in Gönüllülerin Katılım Merdiveni (toplumda gönüllülüğün güçlendirilmesi)
2005 - Robert Silverman'in Sivil Katılımın Sürekliliği yaklaşımı (sivil katılım)
2005 - Sandy Heierbacher'in Diyalog ve Müzakere için Ulusal Koalisyon için hazırladığı «Katılım Akışı Çerçevesi» (sivil katılım)
2006 - Archon Fung'in «Katılımın Çeşitliliği» makalesi (Yurttaş katılımı için kurumsal olanaklar)
2006 - John Gaventa'nın «Değişim için Gücün Keşfi» başlıklı makalesinde gücün ifadesi, kalım alanları ve karar verme katmanlarını içeren model (sivil katılım)
2006 - Vivien Lawndes ve Lawrence Pratchett'in «CLEAR Katılım Modeli» (Dijital Katılım)
2003 - BM E-Katılım Endeksi, e-katılımın güçlendirilmesi ve ölçülmesi
2005 - Robin S Smith'in Katılımın Beş Bileşeni yaklaşımı
2006 - Tony Karrer'in «4 L Katılım Modeli»

2. Sally Hussey'in "Bang the Table" için hazırladığı "International Public Participation Models 1969-2020" (24 August 2020) < <https://bit.ly/3r31mPv> > başlıklı çalışmadan uyarlanmıştır.

3. Desmond M. Connor, A New Ladder of Citizen Participation.

4. Roger Hart, Children's Participation: From Tokenism To Citizenship, UNICEF, 1992, s.8 <https://bit.ly/3u0fqaq>.

5. David Wilcox, The Guide to Effective Participation (1994). Online version 2003 by The Joseph Rowntree Foundation, s.8-9, <<https://bit.ly/2R8uGDj>>

6. Rosalind Eyben, The rise of rights Rights-based approaches to international development, IDS, 2003, <<https://bit.ly/3aLtmNU>>

- 2000** 2006 - Derek Wenmoth'ın Dijital Katılımın 4 C Modeli
 2007 - BJ Fogg ve Dean Eckles tarafından geliştirilen «Online Katılımda Davranış Zinciri» yaklaşımı.
 2007 - Yeni Zelanda hükümeti, Katılım 2.0 Modeli
(Gençlerin ve Çocukların Katılımı)
 2001- UNICEF'in katılıma stratejik yaklaşım modeli (gençlik katılımı)
 2001 - Harry Shier 'in Katılım Patikası modeli (çocuk hakları)
 2002 - Mark Francis ve Ray Lorenzo, «Çocuk Katılımının Yedi Alanı» başlıklı çalışmalarında 7 katılım yaklaşımı ve alanı önermesi (çocuk, çevre, kent planlaması)
 2002- David Driskell'in Gençlik Katılımının Boyutları (UNESCO'nun Kentte Büyümek projesiyle işbirliği içinde. Kentsel yaşamda gençlik katılımı)
 2002 - Marc Jans ve Kurt de Backer'in Gençlik Katılımı Üçgeni (karşılıklı etkileşim halinde doğrudan katılım)
 2003 - Gençlik Örgütleriyle ilgili Fon Sağlayıcılarının İşbirliği tarafından «Gençlik Katılımının Sürekliliği» için «Gelişmekte Olan Model» yaklaşımı (Hizmetler, Kalkınma, Güçlendirme, Sistemik Değişim)
 2007 - Laura Lundy tarafından geliştirilen Çocuk Katılımı için Lundy Modeli (çocuk katılımı)
 2009 - David Driskell ve Neema Kudva, Katılımın Temel Boyutları çalışması (Gençlik katılımı).
(Yerel Yönetimlere Katılım)
 2007 - Diane Warburton, Politik Döngüde Katılım yaklaşımı (Merkezi yönetime sivil katılım)
 2009 - Tim Davies'in Katılım Matrisi yaklaşımı (sivil katılım)
- 2009** 2009 - Katılım Patikaları Projesi kapsamında üretilen "Katılımı Anlamak" çalışması
- 2010** 2010 - BJ Fogg'un Davranış Sistemi Modeli. İkna teknikleri ve psikolojik stratejilerin kullanıldığı 15 davranış değişikli model.
 2012 - Keizen Ortaklık tarafından önerilen Topluluk Katılımının Prototipi modeli.
 2014 - IAP2 Avustralya tarafından önerilen Topluluğu Teşvik Etme modeli.
 2015 - Güney Afrika Parlamentosu'nun, Parlamentosunun Kamusal Katılım Modeli.
 2015 - ABD Çevre Ajansı'nı "Kamuyu Dahil Etmek için Çeşitlilik" modeli
 2015 - Capire Danışmanlık tarafından önerilen Teşvik Etme Üçgeni modeli
 2016 - Les Robinson'un "Merak Ölçümü" modeli
 2016 - Kanada Nitelikli İşgücü Sendikası'nın katılım modeli
 2017 - AK Bakanlar Komitesi Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi
 2017 - ABD'de akademik sağlık merkezleri için geliştirilen Topluluk Bileşenlerini Teşvik Etmek için Pratik Model
 2019 - AK USTÖ Konferansı Sivil Toplumun Karar Verme Süreçlerine Katılımıyla ilgili İyi Uygulama İlkeleri (Gözden Geçirilmiş Hali)
 2020 - David Gilbert, Hasta Liderlik Üçgeni
 2021 - ECNL'in Covid-19 sürecinde geliştirdiği "Kriz Müdahalesine Halkın Katılımı" yaklaşımı
(Dijital Katılımın Hız Kazanması)
 2010 - Dijital Katılım için Tüketici Çerçevesi, İletişim Tüketicisi Paneli, Birleşik Krallık. İletişim Tüketicisi Paneli'nin Dijital katılım modeli.
 2010 - Charlene Li Josh Bernoff'un Online Katılım Merdiveni. Sosyal teknolojiler.
 2010 - Pedro Martin'in yerel yönetimlere e-katılım modeli. Pedro Martin'in Arnstein, IAP2's Spectrum of OECD'nin katılım hakkındaki görüşlerini karşılaştırmalı bir şekilde ele alması.
 2011 - Tim Davies, Sangeet Bhullar ve Terri Dowty'nin onlie katılım hakkındaki altı ilkesi.
 2012 - Thomas A Bryer'in Kentsel Altyapı Projelerinde Sosyal Medya Katılım Modeli. Online yerel katılım
 2014 - İskoçya Hükümeti'nin Dijital Katılım Patikaları modeli. Yerel yönetimler için dijital katılım.
 2019 - Ali Pirannejad, Marijn Janssen ve Jafar Rezaei tarafından geliştirilen Dengeli E-Katılım Endeksi. BM hükümet odaklı e-katılım endeksinin geliştirilmesi.
(Gençlerin ve Çocukların Katılımı)
 2010 - Harry Shier'in Katılım Ağacı Modeli - Çocuk hakları
 2010 - Katılıma Üç Lens Yaklaşımı, DFID-CSO. Gençlik Katılımı
 2012 - Harry Shier ve diğerlerinin geliştirdiği Yinyang Modeli. Gençlerin katılımı için sekiz temel alan önermiştir.
 2010 - BJ Fogg'un Davranış Sistemi Modeli. İkna teknikleri ve psikolojik stratejilerin kullanıldığı 15 davranış değişikli model.
 2021

1.2. Katılım Hakkının Boyutları, Katılımın Gerçekleşme Biçimleri, Temel Kavramlar

1.2.1 - Katılım Hakkının Boyutları:

Uluslararası düzeyde genel olarak herkesin ya da yurttaşların "katılım hakkını" genel olarak düzenleyen iki temel belge BM İHEP ve BM KSHS'dir. BM Madde 21 ve BM KSHS Madde 25 şu şekildedir:

BM İHEB MADDE 21⁷

1. Herkes, doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.
2. Herkesin, ülkesinde kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkı vardır.
3. Halk iradesi, hükümet otoritesinin temelini oluşturmalıdır; bu irade, genel ve eşit oy hakkı ile gizli ve serbest oylama yoluyla, belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerle belirtilir.

7. Türkiye Cumhuriyeti BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini imzalayan ilk ülkelerden biridir. Türkiye Cumhuriyeti Bildirgeyi 6 Nisan 1949 tarih ve 919 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Bildirge'nin etkin bir şekilde tanınmasını ve uygulanmasını sağlamak yönünde taahhütte bulunmuştur.

BM KSHS MADDE 25⁸

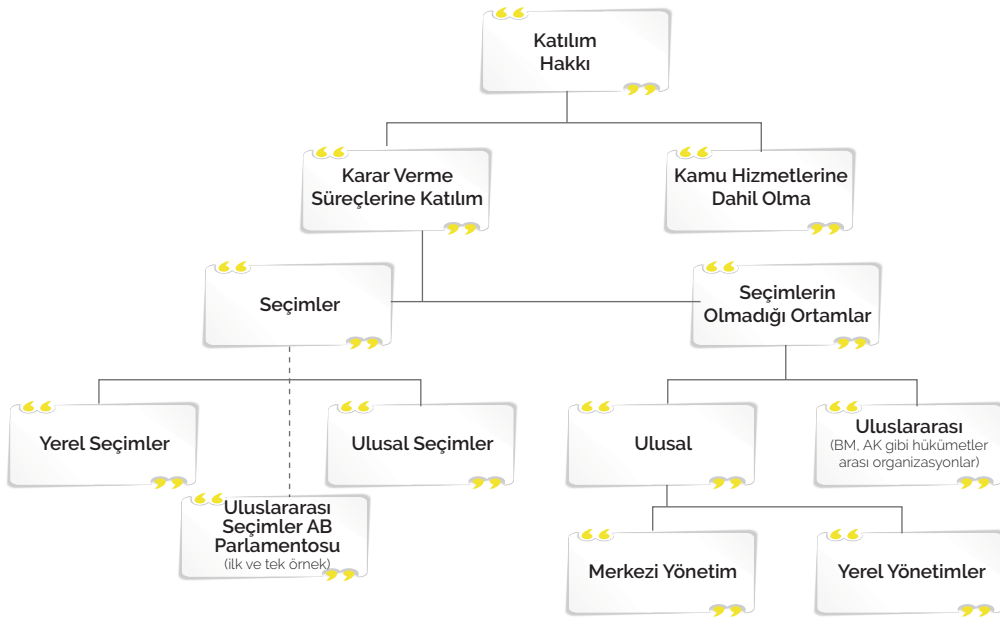
Her yurttaş, 2. Maddede belirtilen ayrımlara ve makul olmayan kısıtlamalara bağlı olmaksızın:

(a) Doğrudan doğruya ya da özgürce seçilmiş temsilciler aracılığı ile kamu yönetimine katılma;

(b) Genel, eşit ve gizli oyla belirli dönemlerde yapılan, seçmenlerin iradelerini özgürce ortaya koymalarını garanti eden gerçek seçimlerde oy kullanma ve seçilme;

(c) Genel anlamda eşit olarak, ülkesinin kamu hizmetlerine girme hak ve fırsatına sahiptir.

Yukarıda aktarılan BM İHEB Madde 21 ve BM KSHS Madde 25 "katılım hakkı" kavramını iki farklı anlamda kullanır. Bunlardan ilki "doğrudan veya seçilmiş temsilciler yoluyla" karar verme süreçlerine katılımdır. İkincisi ise kamu hizmetlerine dahil olmayı ya da daha açık bir ifadeyle herhangi bir ayrımcılık olmaksızın kamu görevlisi olarak istihdam edilebilmeyi ifade eder. Burada cinsiyet eşitliği, azınlık grupları, engelli istihdamı, dini inanç grupları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, ulusal etnik köken vb. konular ele alınmaktadır. Aşağıdaki tabloda uluslararası belgelerden hareketle "katılım hakkının" genel çerçevesi sunulmaktadır:

"Katılım Hakkı Bilgi Kitapçığı" karar verme süreçlerine katılım konusuna odaklanmaktadır. BMİHYK'nin "Kamusal Konulara Katılım Hakkının Etkili bir Şekilde Kullanılmasına dair Devletler için Kılavuz"⁹ undan (Bundan sonra "BM Katılım Hakkı Kılavuzu" olarak anılacaktır) hareket edecek olursak "karar verme süreçlerine katılım hakkı" temel olarak kendi içinde de ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki karar verme süreçlerine seçimler yoluyla katılmaktır. İkincisi ise seçimlerin olmadığı ortamlarda karar verme süreçlerine katılmayı ifade eder.

8. Türkiye Cumhuriyeti BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 4 Haziran 2003 tarih ve 4868 kanun ile onaylanmasını uygun görmüştür. Kanun 25142 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bakanlar Kurulunun 7 Temmuz 2003 tarih ve 2003 /5851 sayılı kararıyla onaylanan Sözleşme'nin resmi Türkçe çeviri 21 Temmuz 2003 tarih ve 25175 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti onay belgelerini 15 Eylül 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne sunmuş olup, Sözleşme 23 Aralık 2003 tarihinden itibaren Türkiye için hüküm doğurmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 25. maddesiyle ilgili bir çekincesi bulunmadığı gibi, Anayasanın 90. Maddesi gereği iç hukuk hükmündedir.

9. OHCHR, Guidelines for States on the effective implementation of the right to participate in public affairs, 20 July 2018, <https://bit.ly/3E8lvpl>

Katılım Hakkı Kitapçığı, söz konusu ikinci boyuta yani seçimlerin olmadığı ya da seçim dışı ortamlarda karar verme mekanizmalarına katılım konusuna odaklanmaktadır. Öncelikle gerek uluslararası insan hakları belgelerinde ve gerekse iç hukukta karar verme sürecine katılım konusunda normatif olarak en sıkı düzenlenenin seçimler yoluyla katılım olduğunu belirtmek gerekir. Bir demokrasinin en temel göstergesi olarak düzenli, serbest ve adil seçimler son derece ince detaylarla ele alınır ve özel izleme mekanizmalarıyla takip edilir¹⁰.

Karar verme süreçlerine etkili ve anlamlı katılım temel olarak tüm hak ve özgürlüklerden yararlanabilmeye imkân tanıyan bir haktır. Bu nedendir ki, uluslararası insan hakları belgelerinde katılım hakkı sadece seçimlerle sınırlı tutulmamış ve seçimlerin olmadığı ortamlarda da yetkililerin ya da karar verici otoritelerin karar alma süreçlerine katılımı bir hak olarak tanınmıştır.

Seçimlerin olmadığı ortamlarda kamusal konular hakkındaki karar verme süreçlerine katılım da iki farklı düzeyde gerçekleşir. Bunlardan ilki ulusal düzeyde merkezi ve yerel karar alma süreçlerine katılımı ifade eder. Bir yasa yapım sürecine ya da sosyal bir konunun çözümüyle ilgili süreçlere sivil toplumun dahil olmasını, görüşlerini iletilmesini buna örnek olarak gösterebiliriz. İkincisi uluslararası örgütler ya da daha açık bir ifadeyle BM, AK, AGİT, AB gibi kuruluşların kamusal konulardaki karar alma süreçlerine katılımını ifade eder. Son yıllarda küresel ısınmanın önlenmesi için BM'nin organize ettiği zirvelere sivil toplum örgütlerinin ve çevre aktivistlerinin katılarak görüşlerini iletilmesini buna örnek verebiliriz. Kitapçığın 3. Bölümünde bu konuda gerçekleşen bazı somut katılım örneklerini bulabilirsiniz. Toparlayacak olursak seçimlerin olmadığı ortamlarda katılımın yerel ve merkezi idareyi kapsayacak şekilde ulusal ve uluslararası olmak üzere iki boyuta sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Seçimlerin olmadığı ortamlarda politik ve kamusal karar verme süreçlerine katılım basit bir usul değildir. Karar vericilerin iradesi ve sivil toplumun gücüyle doğru orantılıdır. Ancak her ikisinin de elverişli olduğu ortamlarda dahi, BM Katılım Hakkı Kılavuzunda da ifade edildiği üzere "uzun vadeli bir taahhüt, eylemlilik vurgusu ve işlerin yapılma şekline ilişkin zihniyette bir değişiklik"¹¹ gerektirir. Bunu gerçekleştirmenin temelde iki biçimi vardır: Katılım talebi ve dahil etme

1.2.2. Politik Karar Verme Süreçlerine Katılımın Biçimleri

Seçimlerin olmadığı ortamlarda politik karar verme süreçlerine sivil toplumun ya da yurttaşların katılımı temel iki farklı biçimde gerçekleşir. Bunlardan ilki hak sahibi özneler olarak sivil toplumun ya da yurttaşların gücüyle bağlantılıdır. Resmî olmayan ve aşağıdan yukarı doğru bir talebi dile getirir. Bu haliyle katılım (*participation*), genellikle sivil toplumun ve yurttaşların yürüttükleri savunuculuk faaliyetleriyle gerçekleşir. Bunu yapmanın pek çok yolu vardır. Ağlar yoluyla örgütlenme, sosyal medya yoluyla örgütlenme, imza toplama, açık konferanslar, barışçıl toplantılar ve mitingler, basın açıklamaları, danışma ve çalışma grupları vb.

İkinci bir yol resmi ve daimî yapılar yoluyla katılımın sağlanmasıdır. Burada sivil toplum ya da yurttaşlar karar verme sürecine dahil edilirler (*engagement*). Burada resmi bir yapı vardır ve karar verme süreçlerine dahil etme yukarıdan aşağıya gerçekleşir. Ancak her ikisi de aynı amaca hizmet etmeye yöneliktir: sivil toplum ya da yurttaşlarla kamu idaresi arasındaki ilişkiyi artırıp güçlendirmek ve karar verme süreçlerine anlamlı ve etkili katılımı sağlamak.

Yukarıda politik karar verme süreçlerine katılımın farklı boyutlarını ve gerçekleşme biçimlerini en genel hatlarıyla gördük. Peki politik karar verme süreçlerine sivil toplum ya da yurttaşların katılımı neyi ifade etmektedir? Ya da daha öz bir ifadeyle politik karar verme süreçlerine anlamlı ve etkili katılımın tanımı nedir? İlgili temel kavramlar nelerdir?

10. BM İnsan Hakları Komitesi, "Genel Yorum 25: Kamu Yönetimine Katılma, Oy Kullanma ve Seçilme Hakkı", para. 9-22, 12 Temmuz 1996 tarihinde Komite'nin 1510. Toplantısında (elli yedinci oturum) kabul edilmiştir. Ayrıca data detaylı bilgi için bkz. The Council of Europe, Venice Commission, Opinions and studies in the electoral field, <<https://bit.ly/3zFR2OV>>

11. Guidelines for States on the effective implementation of the right to participate in public affairs, a.g.e., s.4

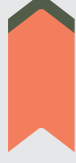
KATILIM HAKKININ GERÇEKLEŞME BİÇİMLERİ

Her iki kavram da benzer görünebilir, ancak yurttaşların oynaması gereken rol konusunda farklılaşırlar. Katılım ve dahil etme arasındaki temel fark, yurttaşların karar verme süreçlerine dahil edilme sürecinin yurttaşlar ve karar verici konumdaki kamu idarecileri arasında aktif, kasıtlı bir diyalog gerektirmesi, ancak yurttaş katılımının yalnızca vatandaşlardan gelebilmesidir.

Katılım

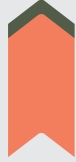
Aşağıdan yukarı ya yurttaşların başlattığı girişimlerdir.

Doğası gereği resmi değildir. Resmi kurallar gerektirmez. Ayrıca tüm politika yapım süreçleri için uygulanamayabilir.

Başlıca zorlukları, yeterli yurttaş desteğini harekete geçirmek ve daha yüksek düzeyde kapsayıcılık ve farkındalık gerektiren daha geniş politika alanlarını hedeflemektir.

Yaygın örnekler yurttaş girişimleri ve ağları, Karşı Çıkma ya da İtiraz Etme Hakkı veya dilekçeler ya da imza toplama etkinlikleridir.

Dahil Etme

Yukarıdan aşağıya karar verici durumdaki kamu idarecilerinin veya hükümetlerin başlattığı girişimlerdir.

Yapısı gereği resmidir. Yazılı kurallara göre işler. Ayrıca kamu idarecileri yurttaşlara dahil olabilmeleri için gereken araçları sunmalıdır.

Temel zorlukları, vatandaşlar için neyin önemli olduğunu belirlemek, onları katılmaya ikna etmek ve onlara sağlam temelli kararlar almaları için gerekli tüm bilgileri sunmaktır.

Merkezi idare açısından yaygın örnekleri yeni bir kanun hazırlanırken açık oturumlar, danışma toplantıları ve atölye çalışmaları düzenlemektir. Yerel düzeydeki yaygın örnekleri katılımcı bütçe uygulamaları, kent anketleri, mahalle toplantılarıdır.

KAYNAK

CitizensLab, Civic Engagement adlı çalışmadan uyarlanmıştır
Ilona Lodewijckx, CitizensLab, Civic Engagement, 09/10/2020

1.2.3- Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamli Katilimin Anlamli

Öncelikle belirtmek gerekir ki, literatürde ve fiyiyatta politik karar verme süreçlerine "sivil toplum ya da yurttaş katılımı" ve "kamusal katılım" ifadeleri birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılmaktadır¹². Diğeri bir ifadeyle "sivil toplum ya da yurttaş katılımı" ile "kamusal katılım" aynı şeyi ifade ederler. Literatüre bakıldığında hangi kavramı kullanırsak kullanalım açık, net ve herkes için geçerli olabilecek bir tanım vermek son derece zordur¹³. Literatürde son derece geniş bir tanımlama çabasıyla karşılaşmak mümkündür. Katılım Hakkı Kitapçığında literatürde yer alan tanımların bazı ortak noktalarına işaret ettikten sonra, Avrupa Konseyi USTÖ'ler Konferansı'nın "Sivil Toplumun Karar Verme Süreçlerine Katılımıyla ilgili İyi Uygulama İlkeleri" (Bundan sonra "İyi Uygulama İlkeleri")¹⁴ kullanılan tanıma referans verilmiştir.

Politik karar verme süreçlerine sivil toplumun katılımı her şeyden önce "insanların endişeleri, ihtiyaçları, çıkarları ve değerleriyle ilgili kamusal konular ve sorunlar hakkındaki kararları ve eylemleri bünyesinde toplayan faaliyetleri tanımlayan *şemsiye*"¹⁵ bir kavramdır. Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak üzerinde ortaklaşabileceğimiz ikinci bir tanımla politik karar verme süreçlerine sivil toplum katılımının aynı zamanda bir "*süreç*" olduğudur. Bu haliyle katılım asla tek yönlü bir süreç değildir. Karar verici konumdaki kamu yetkilileriyle, sivil toplum arasındaki "*iki yönlü bir etkileşim ve iletişim sürecidir*"¹⁶.

Son olarak AK Bakanlar Komitesi'nin de belirttiği gibi "politik karar alma süreçlerinde sivil katılım, siyasal partilerle doğrudan ilişki kurmak ve ekonomik çıkar elde etmek ile ilgili lobicilik faaliyetleri gibi siyasi faaliyetlerden farklıdır". Bu haliyle;

*Sivil Katılım: Bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sivil toplumun, genel olarak kamu otoritelerinin karar alma süreçlerine katılımıdır*¹⁷.

Yukarıda en genel hatlarıyla aktardığımız politik karar verme süreçlerine "sivil toplum ya da yurttaş katılımı" ya da "kamusal katılım" hakkındaki tanımlardan sonra değinmemiz gereken önemli iki sorumuz daha vardır: "Neye katılıyoruz?" ya da daha açık bir ifadeyle "Politik karar verme süreçlerine katılım neleri içermektedir?" ve "Neden politik karar verme süreçlerine katılmalıyız?". Bu iki temel soruya vereceğimiz cevaplar bizleri aynı zamanda "politik karar verme süreçlerinin" ne olduğuyla ilgili bir dizi başka kavrama daha götürür. Aşağıda bu soruların cevabını arayacağız.

1.3 - Neden Sivil Katılım? Hangi amaçla?

Politik karar verme süreçlerine yurttaşların ya da sivil toplumun katılımının veya kamusal katılımın tek başına seçimlere indirgenemeyeceği fikrini, Crawford Brough Macpherson¹⁸ gibi politika bilimciler ve Carole Pateman¹⁹ gibi feminist yazar ve politika teorisyenleri tartışmaya açmıştır. Tartışmada yer alan politika teorisyenleri bir yandan tek başına seçimlere indirgenmiş bir liberal demokrasi kavramını eleştirirken, diğeri yandan katılım fikrini demokrasiyi canlandıran ve güçlendiren bir yaklaşım olarak sunmuşlardır. Bu tartışmalar bize neden kamusal katılım sorusunun ilk cevabını verir: Demokrasiyi korumak ve geliştirip, güçlendirmek. Buna paralel olarak kamusal katılımın önemini, BM Katılım Kılavuzundan hareketle 7 başlık altında²⁰ toparlayabiliriz:

12. Kathryn S. Quick ve John Bryson "Theories of public participation in governance" Public participation, s. 2, Retrieved on: 06 October 2016, <https://bit.ly/330qdtz>

13. Tina Nabatchi, Matt Leighninger, "Public Participation for 21st Century Democracy", John Wiley & Sons, Canada, 2015, s. 6, 14.

14. AK - USTÖ'ler Konferansı, "Sivil Toplumun Karar Verme Süreçlerine Katılımıyla ilgili İyi Uygulama İlkeleri" (Gözden Geçirilmiş Versiyon) 2019, Çev. Hakan Ataman, <https://bit.ly/3fhSaPg>

15. Tina Nabatchi, Matt Leighninger, a.g.e., s.

16. James L. Creighton, "The public participation handbook : making better decisions through citizen involvement", Jossey-Bass, 2005, s. 7

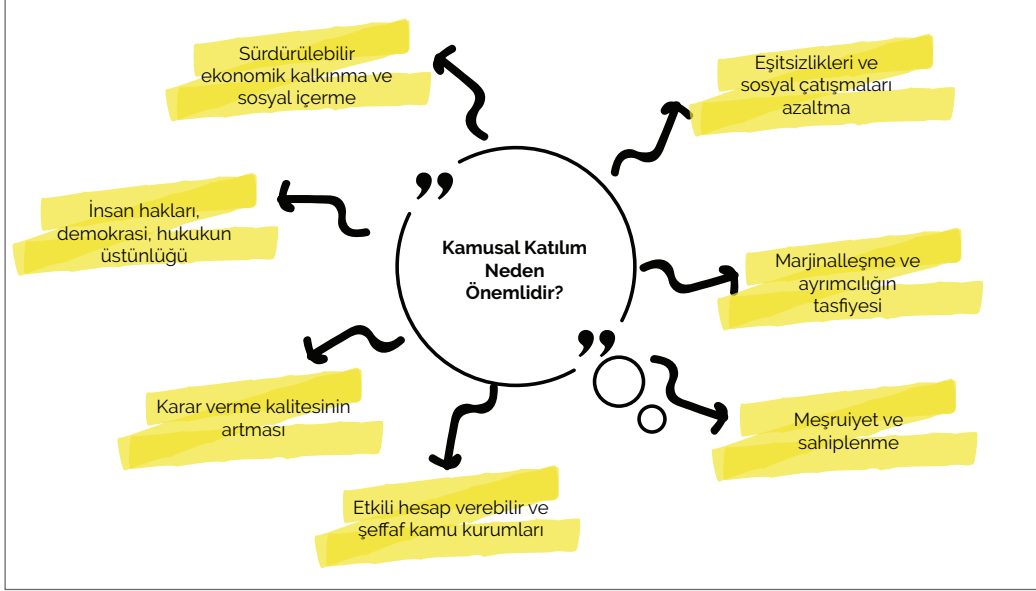
17. AK Bakanlar Komitesi, Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi, 27 Eylül 2017, 1295. Toplantı, TÜSEV, <https://bit.ly/3qvR0Gr>

18. C.B. Macpherson, "The Life and Times of Liberal Democracy", Oxford University Press, 1977, s.7-8, 93-115

19. Carole Pateman, "Participatory Democracy Revisited", Perspectives on Politics, 10 (1): 7-19, March 2012, CiteSeerX 10.1.1.646.7316, doi:10.1017/S1537592711004877

20. Summary of Guidelines for States on the effective implementation of the Right to Participate in Public Affairs, BMIHYKO, ECNL, <https://bit.ly/3zQSePo>, 27.2.2020

- İnsan haklarını ilerlemesi, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün geliştirilmesi
- Ekonomik kalkınma ve sosyal içermenin geliştirilmesi
- Eşitsizliklerin ve toplumsal çatışmaların azaltılması
- Marjinalleşmenin ve ayrımcılığın tasfiye edilmesi
- Karar verme kalitesinin iyileştirilmesi
- Kamu kurumlarının daha etkili, hesap verebilir ve şeffaf olması
- Kararların meşruiyetinin artması ve toplumun tüm kesimlerince sahiplenilmesi

Gelinen noktada politik karar verme süreçlerine kamusal katılım, temelde temel haklara, özgürlüklere, demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, toplumsal barışa, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine hizmet edecek şekilde kamu yararı için gerçekleşmelidir. Dolayısıyla katılım süreci insan olmayan varlıklara yani çevreye ve hayvanlara karşı sorumlulukları içerecek şekilde tasarlanmalıdır. Bu açıdan bakıldığında anahtar bir kavram olarak kamusal katılım politika yapım süreçlerine, politika yapım süreçlerini takiben politikaların uygulanmasıyla ilgili olarak idari süreçlere ve sosyal süreçlere katılım olmak üzere temel üç alana tekabül eder. O halde sivil toplumun ya da yurttaşların kamusal katılım yoluyla "Hangi amaçla katılım?" sorusunun en genel yanıtını, "kamu yararı" olarak algıladıkları şeyi gerçekleştirmek için politik, idari ve sosyal süreçlere katılımı olarak cevaplayabiliriz. Bu süreçlere dahil olma yurttaşları ya da sivil toplumu "seyirci" olmaktan ya da diğer bir ifadeyle "pasif izleyici" olmaktan çıkaran, "aktif" birer "aktöre" dönüştüren süreci ifade eder. Kamusal katılımın gerçekleştiği üç biçimi aşağıdaki tabloda olduğu gibi özetlemek mümkündür:

Kamusal Katılımın Gerçekleştiği Biçimler ve Amacı²¹

	Politik Sürece Katılım	İdareye Katılım	Sosyal Konulara Katılım
Amaçlar	Gündem belirleme ve karar vermeyi etkilemek için.	İdari uygulama süreçlerini etkilemek için.	Karşılıklı destek oluşturmak için.
Kamu Yararı	Politik sistemde müzakere etmek için.	İdari sistemde müzakere etmek için.	Sosyal ağlarda gerçekleşmesi için.
Yönetişimle İlişkisi	Politik sistemi etkilemek için.	İdari sistemi etkilemek için.	Kamusal alanı etkilemek için.

Yukarıda genel hatlarıyla aktardığımız kamusal katılımın gerçekleşmesinde sivil toplum sektörü ya da sivil toplum örgütleri son derece önemli bir rol oynarlar. Bu politik, idari ve sosyal konulara yerel, ulusal, sınır ötesi ve bölgesel düzeyde aktif katılımın ve farkındalığın artırılmasını, politika oluşturma, planlama, yönetim, uygulama girişimlerinin izlenmesini ve değerlendirilmesini içerir. Bu amaçla uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde bazı bağlayıcı sözleşmeler ve süreci kolaylaştıran mekanizmalar oluşturulmuştur. Sonraki bölümlerde söz konusu mekanizmaları ve belgeleri genel hatlarıyla ele alacağız.

21. Albert Meijer, Nils Burger and Wolfgang Ebbers, "Citizens4Citizens: Mapping Participatory Practices on the Internet", Electronic Journal of e-Government Volume 7 Issue 1 2009 (99-112). <<https://bit.ly/3thZ7lx>>. Politika bilimi alanında yapılan kamusal katılım tartışmalarını, online katılım açısından değerlendiren makalede, sunulan tablo katılım biçimlerinin "e-yönetişimle" bağını kurmaktadır. Katılım Hakkı Bilgi Kitapçığında tabloyu kullanırken "yönetişim" kavramı kullanıldı. İlgili alanlarda çalışma yapan akademik disiplinlere yer verilmedi.

Bir Hak Olarak Katılım:
Uluslararası Belgeler ve
Hükümetlerarası
Organizasyonların
Çabaları

2. Bir Hak Olarak Katılım: Uluslararası Belgeler ve Hükümetlerarası Organizasyonların Çabaları

Uluslararası sistem, özellikle de uluslararası insan hakları mevzuatında politik karar verme süreçlerine bireylerin ve örgütlü sivil toplumun katılım hakkı son derece geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bu bölümde karar verme süreçlerine hak sahiplerinin katılım hakkını düzenleyen genel hükümlere ve ilkelere değinilecektir.

2.1. Birleşmiş Milletler (BM)

BM II. Dünya Savaşının yıkıntıları arasından demokrasiyi, insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve barışı korumak amacıyla 1945 yılında kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti BM'yi kuran 51 kurucu üye arasındadır. BM'yi kuran BM Şartı²² 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere BM Şartı ya da Sözleşmesi "Hükümet Dışı Organizasyon" (Non-Governmental Organisation) olarak "Sivil Toplum Örgütü" kavramının anıldığı ilk uluslararası belge niteliğindedir. BM Şartı ya da Sözleşmesi sadece sivil toplum örgütlerinden bahsetmemiş aynı zamanda sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılmasını öngörmüştür. BM Şartının 71. maddesi şu şekildedir:

Madde 71

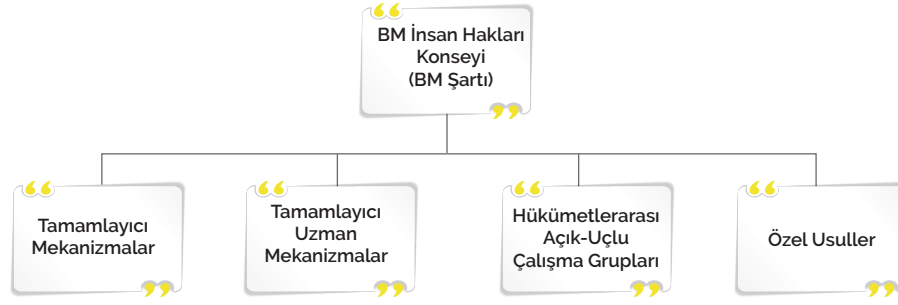
Ekonomik ve Sosyal Konsey, kendi yetkisine giren sorunlarla uğraşan hükümet dışı kuruluşlara (sivil toplum örgütlerine) danışmak için uygun düzenlemeler yapabilir. Böyle düzenlemeler uluslararası örgütlerle ve gerektiğinde, Birleşmiş Milletler'in ilgili üyesine danışıldıktan sonra ulusal örgütlerle de yapılabilir.

BM 1945'ten bu yana katılım hakkının gerçekleşmesi için çaba harcamaktır. Bu amaçla BM genel olarak yurttaş katılımını içeren bir dizi belgenin ve mekanizmanın yaratılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Ayrıca BM engelliler, kadınlar, çocuklar, göçmenler, azınlıklar gibi belli hak sahibi öznelerin kendileriyle ilgili karar verme süreçlerine veya çevre, sürdürülebilir kalkınma gibi tematik konularla ilgili süreçlere sivil toplumun katılımını düzenleyen bir dizi sözleşmenin ve mekanizmanın ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Söz konusu mekanizmalardan en önemlisi 1993 yılında Viyana'da düzenlenen İnsan Hakları Dünya Konferansının sonuçlarından biri olan BM İHYKO'dur. BM İHYKO Kurulduğu günden günümüze bir yandan devletlere hak ve özgürlükleri hayata geçirmeleri için kılavuzluk etmekte diğer yandan sivil toplum örgütlerinin hak ve özgürlükleri korumak için harcadığı çabalara destek vermektedir. Örneğin BM Katılım Hakkı Kılavuzu BM İHYKO'nun bir ürünüdür. BM İHYKO aynı zamanda BM kapsamında kurulan insan hakları mekanizmalarının koordinasyonunu üstlenmiştir. Söz konusu mekanizmalar temel hak ve özgürlüklere saygı duyulması, uygulanması ve korunması için çaba göstermektedirler. Bu mekanizmalar temel olarak ikiye ayrılır: BM Şartı Temelli Mekanizmalar ve Sözleşme Temelli Mekanizmalar.

BM Şartına dayalı olarak çalışan insan hakları mekanizmaları BM İnsan Hakları Konseyine bağlıdır. BM İnsan Hakları Konseyi kendisine bağlı bazı alt mekanizmalar yoluyla faaliyet gösterir. Bunlar toplamda dört başlık altında toplanır:

22. BM Şartı ya da Sözleşmesi 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da imzalanmış ve 110. maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti BM'nin kurucu üyelerinden biridir. Türkiye Cumhuriyeti BM Antlaşmasını Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'yle birlikte 15 Ağustos 1945'te onaylamıştır. 4801 Sayılı Onay Kanunu 24 Ağustos 1945 gün ve 6902 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90. Maddesi geri BM Sözleşmesi iç hukuk hükmündedir.

Her dört mekanizma da kendi içinde çalışma alanlarına göre farklı işlevleri yerine getirmektedir. Aşağıdaki tabloda bu mekanizmaların genel bir özeti sunulmuştur. Doğrudan sivil toplum katılımıyla gerçekleşenler * olarak işaretlenmiştir.

BM İnsan Hakları Konseyi (BM Şartı Usulü)

Tamamlayıcı Yapılar	Tamamlayıcı Uzman Mekanizmalar	Hükümetlerarası Açık-Uçlu Çalışma Grupları	Özel Usuller
EPI * Çalışma Grubu	Yerli Halkların Haklarına Dair Uzman Mekanizma	Kalkınma Hakkı Çalışma Grubu Durban Deklarasyonu ve Eylem Programına Dair Hükümetlerarası Çalışma Grubu	Tematik Usuller (Bağımsız uzmanlardan oluşan BM İnsan Hakları Özel Raportörleri)
	Kalkınma Hakkına Dair Uzman Mekanizma	Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Seçmeli Protokol Hakkında Çalışma Grubu İrkçiliğin Önlenmesi Sözleşmesi Tamamlayıcı Standartların Hazırlanmasına Dair Geçici Komite	
Danışma Komitesi	Azınlık Sorunları Forumu *	İnsan Hakları Eğitimi Ve Öğretimi Üzerine Birleşmiş Milletler Deklarasyonu Taslağına Dair Hükümetlerarası Açık-Uçlu Çalışma Grubu	Ülke Görevleri (İnsan haklarının sistematik bir şekilde ihlal edildiği ülkelere yönelik özel görev)
	Sosyal Forum *	Özel Askeri Ve Güvenlik Şirketlerinin Faaliyetlerini Düzenleyici Çerçeve Hakkında Hükümetlerarası Açık-Uçlu Çalışma Grubu	
	Ticaret ve İnsan Hakları Forumu *	Barış Hakkına Dair Birleşmiş Milletler Deklarasyonu Taslağı Hakkında Hükümetlerarası Açık-Uçlu Çalışma Grubu	
		Köylülerin Ve Kırsal Alanlarda Çalışan Diğer İnsanların Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi Üzerine Hükümetlerarası Açık-Uçlu Çalışma Grubu	
Şikâyet Usulü	İnsan Hakları Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Forumu *	İnsan Hakları Bakımından Ulusötesi Şirketler Ve Diğer Ticari İşletmeler Hakkında Hükümetlerarası Açık-Uçlu Çalışma Grubu	

* Sivil toplumun doğrudan katılımıyla gerçekleşenler.

Yukarıdaki İnsan Hakları Konseyi kapsamındaki mekanizmaların hepsi sivil toplumla iş birliğine açık olan mekanizmalardır. Bununla birlikte EPI, Sosyal Forum, Ticaret ve İnsan Hakları Forumu, İnsan Hakları Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Forumu ise doğrudan sivil toplumun katılımıyla gerçekleştirilir. Toplantılara katılmadan önce STÖ'lerin kayıt yaptırılmaları gerekir.

EPI ²³	➤➤➤	BM'ye üye devletler için 4,5 yıllık sürelerle gerçekleşir. Her yıl 14 devlet incelemeye alınır. Gözden geçirme sürecinde STÖ'lerin raporları ve görüşleri alınır.
Azınlık Sorunları Forumu ²⁴	➤➤➤	Her yıl iki günlük bir süreyle Cenevre'de STÖ'lerin de katılımıyla gerçekleşir.
Sosyal Forum ²⁵	➤➤➤	Her yıl üç günlük bir süreyle Cenevre'de STÖ'lerin de katılımıyla gerçekleşir.
Ticaret ve İnsan Hakları Forumu ²⁶	➤➤➤	Her yıl üç günlük bir süreyle Cenevre'de STÖ'lerin de katılımıyla gerçekleşir.
İnsan Hakları Demokrasi ve Hukukun ²⁷ Üstünlüğü Forumu	➤➤➤	İki yılda bir iki gün süreyle Cenevre'de STÖ'lerin de katılımıyla gerçekleşir.

Sözleşme temelli mekanizmalar ise temel insan hakları sözleşmelerine bağlı olarak işlev görürler. Bu mekanizmalar ilgili oldukları sözleşmelerin bağımsız uzmanlardan teşkil edilen izleme mekanizmalarından oluşur. İzleme mekanizmaları bireysel şikâyet başvurusu aldıkları gibi, ilgili sözleşme uyarınca devlet raporlarının da izlenmesinden sorumludur. Ayrıca bir dizi genel yorum ve tavsiye yoluyla yol gösterici ve farkındalık artırıcı faaliyetlerde bulunurlar. Sözleşme temelli mekanizmalar sivil toplum katılımına ve iş birliğine açıktır. Ancak, sivil toplumun en fazla katılım sağlayabildiği dönemler ilgili sözleşme hakkında devletlerin sunduğu raporlarla ilgili sivil toplumun hazırladığı alternatif raporların ya da yaygın bilinen haliyle "gölge raporların" sunulduğu dönemlerdir. Katılım hakkını öngören sözleşme hükümleri ve ilgili anlaşma temelli mekanizmaların genel görünümü aşağıdaki gibidir:

BM Sözleşmesi ve Katılım Hakkı Maddeleri	Mekanizma ve Katılım Hakkına Dair Yorum	Devlet Raporu Yükümlülüğü	Bireysel Şikâyet Hakkı
BM IAOS Maddesi 5 (c)	BM IAOK 20 Nolu Genel Tavsiyesi	Var Madde 9	Var Madde 14
BM KSHS Madde 25	BM İHK Genel Yorum 25	Var Madde 40	Var 1 Nolu Ek İhtiyari Protokol
BM ESK Madde 15(1-a)	BM ESKHK Genel Yorum 21	Var Madde 16	Var Ek İhtiyari Protokol
BM CEDAW Madde 7-8	CEDAW Komitesi'nin Genel Tavsiye No 23	Var Madde 18	Var Ek İhtiyari Protokol
BM EHK Madde 4(3); 19; 29; 33(3)	BM EHK Genel Yorum 5 & 7 (Politik ve toplumsal yaşama katılıma dair 29. madde hakkında henüz bir yorum yoktur)	Var Madde 35	Var Ek İhtiyari Protokol
BM ÇHS Madde 12 – 23(1)	BM ÇHK Genel Yorum 12	Var Madde 44	Var Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokol
BM GİAKS Madde 41 -42	BM GİAKK Genel Yorum 1 -2 (Madde 41 ve 42 için özel bir yorum henüz yoktur)	Var Madde 73	Var Madde 77

23. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: EPI Türkiye, Kaged, <<https://epi-turkiye.net/portal/?p=5>>

24. The United Nations Forum on Minority Issues, <<https://bit.ly/3qy3wFz>>

25. The Social Forum of the Human Rights Council, <<https://bit.ly/3K7FSas>>

26. About the UN Forum on Business and Human Rights, <<https://bit.ly/3nuJCCR>>

27. The Forum on Human Rights, Democracy and Rule of Law, <<https://bit.ly/3GCbx18>>

Yukarıda ifade edilen BM insan hakları mekanizmalarının haricinde, BM'nin diğer uzman mekanizmalarına katılım da mümkündür. Örneğin UNEP çevre konusunda aktif çalışan STÖ'ler için bir katılım mekanizması geliştirmiştir. Bu mekanizma başvuru ve onay gerektirir²⁸. UNDP bir sivil toplum danışma komitesi kapsamında²⁹ ve ulusal düzeyde yaptığı iş birliği projeleriyle sivil toplumla bağlantı kurar³⁰. Sivil toplum örgütleriyle yakın bir işbirliği içinde çalışan bir diğer önemli uzman BM örgütü ise UNHCR'dir. İnsani krizlerin yol açtığı mülteci dalgasıyla yoğun bir şekilde uğraşan UNHCR, STÖ'ler ile bölgesel ve küresel düzeyde danışma toplantıları düzenlemektedir³¹. Yine Covid-19 pandemisiyle mücadelede Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ele aldığı sağlık sorunu bağlamında sivil toplum örgütleriyle yakın bir işbirliği yapmaktadır. Covid-19 pandemisi döneminde de aktif olarak çalışan "Yanlış Bilgi Salgını" (Infodemic)³² faaliyetleri ve verem hastalığının sona ermesi için oluşturulan sivil toplum görev gücünü buna örnek verebiliriz³³.

Benzer şekilde UNESCO sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışmayı ilke edinmiştir³⁴. Ayrıca "Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi" Madde 11 (Sivil Toplum Katılımı) gereği bir "Sivil Toplum Forumu" düzenlenmektedir. İki yılda bir toplanan Forum bir bienal etkinliktir³⁵.

BM'nin yukarıda genel bir özeti sunduğumuz uzman mekanizmalarının haricinde, BM'ye danışman örgüt statüsü için başvurmanız mümkündür. Bu süreç BM Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi kapsamında "Kapsayıcı Sosyal Kalkınma" bölümünün koordinasyonu altında gerçekleşir³⁶.

2.2. Avrupa Konseyi (AK)

II. Dünya Savaşının yıkıntıları arasından doğan bir başka önemli kuruluş AK'dir³⁷. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerinde yapılanan AK, 1949 yılında "Avrupa Konseyi Statüsü"nü kabul edilmesiyle kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti aynı yıl 5456 Nolu Onay Kanunuyla AK'ye taraf olmuştur³⁸. AK'nin en önemli metni Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir (AİHS). AİHS 1950 tarihinde imzalanmış, 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti 1954 tarihinde ve 6366 sayılı Onay Kanunuyla AİHS'ne taraf olmuştur³⁹. AİHS kabul edildiği günden bugüne biz dizi ek protokolle güncellenmektedir. Ayrıca AİHS'ne ek 11 Nolu protokolle daimi bir yapı haline gelen ve AİHS'nin "yaşayan bir metin" olduğunu ifade eden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarıyla düzenli olarak geliştirilmekte ve güncellenmektedir.

Nitekim, AİHS Ek 1 Numaralı Protokolü seçme ve seçilme hakkını koruma altına almakla birlikte, alenen bir "katılım hakkından" bahsetmemektedir. Ancak AİHM, Sözleşmede (AİHS) seçimlerin olmadığı bağlamlarda katılım hakkına dair bir hüküm olmamakla beraber, konuyu örgütlenme özgürlüğü kapsamında değerlendirmiş ve katılım hakkını, "sağlıklı ve demokratik bir toplumun temel gerekliliği" olarak değerlendirerek, Sözleşmenin (AİHS) bir parçası haline getirmiştir:

Sivil toplumun sağlıklı şekilde işlediği yerde, yurttaşların demokratik sürece katılımına büyük ölçüde, birbirleriyle bir araya gelebilecekleri ve ortak hedeflerine doğru toplu olarak ilerleyebilecekleri birliklere ait olma yoluyla ulaşılması son derece doğaldır⁴⁰.

AİHM'in geliştirdiği yorumdan da anlaşılacağı üzere yurttaşların dernek, vakıf, platform vb. örgütlenmelere üye olarak demokratik süreçlere katılımı son derece doğaldır. Örgütlenme özgürlüğü, barışçıl toplanma hakkı ve ifade özgürlüğüyle birlikte ele alınmalıdır ve sivil toplum örgütlerinin kendileriyle ilgili süreçlere katılımı demokratik bir toplumun gerekliliğidir:

Demokratik bir toplumda bir derneğin katılımı temel bir gerekliliktir. Sonuç olarak görevini etkin bir şekilde yerine getirebilmek için bir dernek, kamuoyunun ilgisini çeken gerçekleri açıklayabilmeli, değerlendirmelerini sunabilmeli ve böylece kamu yetkililerinin faaliyetlerinin şeffaflığına katkıda bulunabilmelidir⁴¹.

AİHM'e göre küçük ve gayri resmi kampanya grupları dahil olmak üzere sivil toplum örgütlerinin, kamuoyunu yakından ilgilendiren konular hakkında yapılan tartışmalara etkin bir şekilde katılmak amacıyla yürüttüğü bilgilendirme, görüş sunma gibi faaliyetler demokratik bir toplumun ifadesidir⁴². Ayrıca AK'nin karar alma mekanizmalarına seçimlerin olmadığı bağlamlarda "katılım hakkının" sağlanabilmesi için çok sayıda karar vardır. AK'nin en yüksek karar verme organı olan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi "yurttaş katılımının demokrasinin esası olduğunu"⁴³ ifade eder.

Ayrıca AK Demokrasi Genel Müdürlüğü demokratik yönetim, katılım ve çeşitlilik konularında düzenli faaliyetlerde bulunmaktadır⁴⁴. Gerçek demokrasinin korunması ve hayata geçirilmesi gibi uzun dönemli bir stratejik hedefle faaliyetler yürüten Demokrasi Genel Müdürlüğü, bu hedefe ulaşmak için görev tanımını üç ana alanda toplamıştır:

28. Civil Society Engagement, UNEP, <<https://www.unep.org/civil-society-engagement>>

29. UNDP, The UNDP Civil Society Advisory Committee (CSAC), <<https://bit.ly/3fr4EnJ>>

30. UNDP, UNDP And Civil Society, <<https://bit.ly/3numWsl>>

31. UNHCR, Non-Governmental Organizations, <<https://bit.ly/3FC6lt7>>

32. WHO, Infodemic, <https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab-tab_1>

33. The WHO Civil Society Task Force on TB

34. UNESCO, NGOs and Foundations, <<https://en.unesco.org/node/336733>>

35. UNESCO, Civil Society Organisations, <<https://bit.ly/3nqztlN>>

36. UN Department of Economic and Social Affairs, Civil Society, <<https://bit.ly/3qrdgBn>>

37. The Council of Europe, <<https://www.coe.int/en/web/about-us/who-we-are>>

38. Avrupa Konseyi Statüsü, <<https://bit.ly/3tvlrgE>>

39. AİHS, <<https://bit.ly/3GD5jP2>>

40. Gorzelik ve Diğerleri/Polonya, B. No: 44158/98. Para.94, 17/2/2004;

Bączkowski and Others v. Poland, B. No. 1543/06, 3/5/2007, para.62.

24/09/2007; Tebieti Mühafize Cemiyeti ve Israfilov v. Azerbaycan B. No.

37083/03, para 53.10/05/2010.

41. Vides Aizsardzibas Klubs (V.A.K) v. Latvia, Başvuru no. 57829/00, 27.5.2004.

42. Steel ve Morris v. UK, Başvuru no. 68416/01, para. 89, 15.05.2005

43. AK Bakanlar Komitesi, Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi, a.g.e.

44. The Directorate General of Democracy <<https://bit.ly/33ZLr1O>> Son erişim 2.8.2019.

- Demokratik kurumları ve vatandaşların bunlara olan güvenini güçlendirmek;
- Ayrımcılık, nefret ve şiddetten uzak kapsayıcı toplumlar inşa etmek;
- Gençlerin ortak bir Avrupa geleceğine güvenmelerine yardımcı olmak.

Sivil toplumun karar verme süreçlerine aktif ve anlamlı katılımı, AK Demokrasi Genel Müdürlüğü'nün öncelikleri arasındadır. Bu kapsamda bünyesinde "katılımcı demokrasi"⁴⁵ için faaliyetler yürüten "Seçimler ve Katılımcı Demokrasi Birimi" (DGII- eski Seçimler ve Sivil Toplum Dairesi)⁴⁶ Konseyle sivil toplum örgütleri arasındaki ilişkileri organize etmek için çaba sarf etmektedir.

AK kapsamında sivil toplum örgütlerinin politik karar verme süreçlerine katılımı için önemli çalışmalar yapan bir diğer önemli yapılanma AK Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri (USTÖ) Konferansıdır. USTÖ'ler Konferansı 1949 yılında bağımsız bir STÖ olarak kurulmuştur. USTÖ'ler Konferansı 1952 yılında AK nezdinde danışmanlık statüsü almıştır. Ardından 2003 yılında AK nezdinde katılımcı örgüt statüsü alan USTÖ'ler Konferansının pozisyonu, 2016 yılında AK Bakanlar Komitesi'nin 2016(3) nolu Kararıyla yeniden düzenlenmiştir. AK Bakanlar Komitesi'nin 2016(3) kararıyla UTSÖ'ler Konferansı AK'de katılımcı statüsü elde eden örgütleri AK nezdinde "temsil eden organ" olarak tanımlanmıştır⁴⁷. USTÖ'ler Konferansına dahil olmak için AK'ye üye en az 5 devlet içinde örgütlü olmak ve yine en az 2 yıl boyunca insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda çalışmış olmak gerekir. Bununla birlikte USTÖ'ler Konferansının oturumları önceden bilgi vermek ve kayıt yaptırmak şartıyla herkese açıktır. Üye olmayan örgütler USTÖ'ler Konferansı tarafından davet edilebilir, ayrıca oy hakkı olmaksızın söz alabilir ve görüş iletebilir.

USTÖ'ler Konferansı aynı zamanda AK'ye üye devletlerde örgütlenme özgürlüğünün ve katılım hakkının etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için izleme ve raporlama faaliyetleri yürütmektedir⁴⁸. USTÖ sivil toplum katılımını güçlendirmek için 2009'da "Sivil Toplumun Politik Karar Verme Süreçlerine Katılımı için İyi Uygulama İlkeleri"ni (bundan sonra "USTÖ İlkeleri" olarak kullanılacaktır) kabul etmiştir. USTÖ 2019 yılında USTÖ İlkelerini güncelleyerek, Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi ve Parlamenterler Meclisi'nin tam desteğiyle⁴⁹ yeniden yayınlamıştır. USTÖ İlkeleri sivil katılımın ilkelerini açıklık, güven, bağımsızlık ve katılım olarak belirlemiştir. Ayrıca bu ilkelerin hayata geçebilmesi için katılım süreçlerinin şeffaf, erişilebilir, ayrımcı olmayan, kapsayıcı ve hesap verilebilir olması gerekmektedir⁵⁰.

AK'nin STÖ'lerin aktif katılımıyla gerçekleşen bir diğer önemli çalışması "Demokrasi için Dünya Forumu"dur. Her yıl farklı bir temayla ve genellikle Kasım ayında Strasburg'da gerçekleştirilen Forum dünyanın her yerinden karar vericileri, aktivistleri ve STÖ'leri bir araya getirmektedir. Forumun ana temaları şunlardır:

- Yenilikçi yaklaşımlar
- Katılım vs. etkileme
- Kapsayıcı karar verme
- Katılımcı demokrasi
- E-demokrasi
- Demokratik yurttaşlık için beceriler
- Demokrasi okur yazarlığı
- Özgürlük vs kontrol⁵¹.

AK, çalışma alanları ve mekanizmaları kapsamında STÖ'ler, aktif iş birliğini öngören farklı temalarda farklı araçlara sahiptir. Bunları genel hatlarıyla aşağıdaki tabloda olduğu gibi özetlemek mümkündür:

45. The CoE. Participatory democracy, <<https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy/>>

46. The CoE. The Division of Elections and Participatory Democracy, a.g.e. web.

47. The Conference of INGOs, <<https://www.coe.int/en/web/ingo/home>> Son erişim 2.8.2019.

48. Country visits of the Conference of INGOs, <<https://www.coe.int/en/web/ingo/country-visits>> Son erişim 2.8.2019

49. The Council of Europe, Congress of Local and Regional Authorities, 37th Session, Revised Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process, <<https://bit.ly/34duogq>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 30.10.2019. İyi uygulama ilkelerinin gözden geçirilmiş halinin Türkçesi "Katılım Hakkı" Projesi kapsamında STGM tarafından yayınlanmıştır.

50. USTÖ Konferansı, "Sivil Toplumun Politik Karar Verme Süreçlerine Katılımı için İyi Uygulama İlkeleri", 2019, Gözden Geçirilmiş Hali, Çev. Hakan Ataman, STGM Katılım Hakkı Projesi, <<https://bit.ly/3fhSaPg>>

51. The CoE. The World Forum for Democracy, <<https://bit.ly/3tw42Wa>>

Tema	Mekanizmalar	Araçlar/Sözleşmeler	STÖ Katılımı
Sosyal Haklar	Avrupa Sosyal Haklar Komitesi	Avrupa Sosyal Haklar Şartı	Gölge Raporlama ve Toplu Şikâyet Usulü
Yerel Yönetimlere Katılım ve İyi Yönetişim	AK Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi	Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı – Ek Protokolü	CARTA İzleme Mekanizması ⁵²
Kadınların Katılımı	Cinsiyet Eşitliği Komisyonu (GEC) ⁵³ GREVIO ⁵⁴	AK Kararları ⁵⁵ İstanbul Sözleşmesi	Gölge Raporlar, Danışma Toplantıları
Çocukların Katılımı	Çocuk Hakları Komisyonu ⁵⁶ Lanzarote Komitesi	Lanzarote Sözleşmesi	Gölge Raporlar, Danışma Toplantıları ⁵⁷
Gençlerin Katılımı	AK Demokrasi Genel Müdürlüğü Gençlik Birimi ⁵⁸ AK Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi	AK Bakanlar Komitesi Kararları ⁵⁹ Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı ⁶⁰	Raporlar, Danışma Toplantıları, forumlar ⁶¹
Ayrımcılığın Önlenmesi için Katılım	ECRI ⁶² ve CDADI ⁶³	AİHS (Madde 14) + 12 Nolu Ek Protokol	Raporlar, Danışma Toplantıları
Azinlıkların Korunması için Katılım	Danışma Komitesi ⁶⁴	AK Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme ⁶⁵	Bilgilendirme, Danışma Toplantıları, Raporlama ⁶⁶
Yolsuzluğun Önlenmesi	Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu GRECO ⁶⁷	Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi ve Ek Protokolü Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi	Gölge Raporlar, Danışma Toplantıları

2.3. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

AGİT⁶⁸ kurulduğu günden bugüne sivil toplumun karar verme süreçlerine aktif katılımı konusunda faaliyetler yürüten bir diğer önemli uluslararası mekanizmadır. Soğuk Savaş yıllarının bitmesiyle birlikte 1990 yılında kabul edilen ve özellikle de insan haklarına yaptığı vurguyla öne çıkan ve o zamanki adıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) tarafından kabul edilen "Avrupa'nın Geleceği için Paris Şartı"⁶⁹, Gelecek için Rehber İlkeler bölümünde sivil toplum örgütlerinin karar alma süreçlerine katılımına özel bir vurgu yapmıştır:

Hükümet dışı örgütlerin, dini ve diğer gruplar ile bireylerin AGİK (AGİT) hedeflerinin gerçekleşmesi için oynadıkları önemli rolü hatırlatarak ve AGİK (AGİT) taahhütlerinin katılan devletler tarafından yerine getirilmesine yönelik faaliyetlerini daha da kolaylaştırmayı sürdüreceğiz. Bu örgütler, gruplar ve bireyler önemli görevlerini yerine getirebilmek için, AGİK'in (AGİT) faaliyetlerine ve yeni yapılarına, uygun bir şekilde katılmalıdırlar.

Günümüzde AGİT'in Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (ODIHR)⁷⁰ insan hakları ve demokratikleşme konularında faaliyetler yürütmektedir. AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin en fazla bilinen faaliyeti üye devletlerde gerçekleşen seçimler sırasındaki izleme faaliyetleridir. AGİT üye devletlerde seçimlerin düzenli, serbest, adil ve hilesiz gerçekleşip gerçekleşmediğinin izlemekte ve raporlar hazırlamaktadır⁷¹. Bununla, birlikte AGİT seçimlerin olmadığı bağlamlarda da sivil toplumun katılımı için çalışmalar yürütmekte ve üye devletlere tavsiyelerde bulunmaktadır.

AGİT sivil toplumun politik karar verme süreçlerine katılımı hakkında ilgili diğer uluslararası mekanizmalarla iş birliği⁷² yaptığı gibi üye devletlerle de yakın bir iş birliği içindedir. AGİT karar alma süreçlerine katılım hakkının sağlanması için "Engelli Kişilerin Politik ve Kamusal Yaşama Katılma Hakkının Sağlanması"⁷³ ve "Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Yasama Kılavuzu"⁷⁴ gibi belli ilgi gruplarına yönelik çalışmalar yürüttüğü gibi sivil toplum örgütlerinin politik karar alma süreçlerine katılımı hakkında da bir dizi çalışma yürütmektedir.

52. The CoE, Carta-Monitoring, <https://bit.ly/3GF8DsX>

53. The CoE, Gender Equality Commission, <https://bit.ly/33pNwfr>

54. The CoE, Istanbul Convention, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/>

55. The CoE, Gender Equality, <https://bit.ly/3A2PH53>

56. The CoE, Children's Rights Committee, <https://www.coe.int/en/web/children/cdenf>

57. The CoE, Child Participation, <https://bit.ly/33DLLEl>

58. The CoE, The Council of Europe and Youth Policy, <https://bit.ly/3qv0MIS>

59. The CoE, Adopted Texts, <https://www.coe.int/en/web/youth/adopted-texts>

60. The CoE, <https://rm.coe.int/168070237c>

61. The CoE, The Youth Department, <https://www.coe.int/en/web/youth/about-us>

62. The CoE, ECRI, <https://rm.coe.int/leaflet-ecri-2019/168094b101>

63. The CoE, CDADI, <https://bit.ly/3fxnGJb>

64. The CoE, FSNM, Advisory Committee, <https://www.coe.int/en/web/minorities/advisory-committee>

65. The CoE, FSNM(TR) - <https://bit.ly/3fxnWrC>

66. The CoE, FCNM - Role of NGOs, <https://www.coe.int/en/web/minorities/role-of-ngos>

67. Türkiye Cumhuriyeti AGİT'in kurucu üyelerindedir. "Helsinki Nihai Senedi"nin <https://tr.wikisource.org/wiki/Helsinki_Nihai_Senedi> 1975'de 33

Avrupa Ülkesi ile ABD ve Kanada tarafından imzalanmasıyla birlikte "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı" adı altında başlayan bir süreçtir. Soğuk

Savaş sonrasında 1990 tarihinde Paris Şartının <https://bit.ly/34HUI1> onaylanması ve ardından 1992 Helsinki ve 1994 Budapeşte Zirvesi birlikte üye sayısı genişlemiştir. 1990'dan sonra, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) adını alarak, belli karar verme mekanizmaları oluşturulan AGİT uluslararası düzeyde faaliyet gösteren hükümetler arası bir kuruluştur <https://bit.ly/2Q2eK1v>. İnsan haklarının korunması ve demokratikleşme temel çalışma alanları içinde yer alır. Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (ODIHR) AGİT'in insan hakları ve demokratikleşme alanındaki uzman kurumudur.

68. Avrupa'nın Geleceği için Paris Şartı, 21 Kasım 1990 tarihinde Paris'te imzalanmıştır. <https://bit.ly/2Ux-IPd> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 14.01.2020.

69. Paris Şartı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, İnsan Hakları Derneği, <https://bit.ly/3w82Mj>

70. OSCE/ODHIR <https://www.osce.org/odhr> Son erişim 20.12.2020

71. ODIHR Election Observation Mission, <https://www.osce.org/odhr/elections/325441> Son erişim 20.12.2020

72. ODIHR contribution to the UN Draft guidelines on the effective implementation of the right to participate in public affairs, <https://bit.ly/2MeZVrc> Son erişim 20.12.2019.

73. OSCE, Persons with Disabilities and Ensuring their Right to Participate in Political and Public Life, 13 September 2017, <https://www.osce.org/odhr/340246?download=true> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 20.12.2020

74. OSCE/ODIHR, Making Laws Work for Women and Men: A Practical Guide to Gender-Sensitive Legislation, 4 July 2017, <https://www.osce.org/odhr/327836?download=true> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 20.12.2019.

AGİT'in Nisan 2015'te Viyana'da "Barışçıl Toplantı Hakkı ve Örgütlenme Özgürlüğüne Dair Ek İnsani Boyut Konferansı" derneklerin kamusal karar alma süreçlerine katılımının garanti altına alınması için bir dizi tavsiye geliştirmiştir. AGİT'in "Kamusal Karar Verme Süreçlerine Dernek Katılımının Geliştirilmesi Hakkındaki Tavsiyeler"⁷⁵ göre üye devletlerce:

Kamusal karar verme süreçlerine derneklerin katılımı şeffaf, tarafsız, açık ve erişilebilir, hesap verebilir ve etkili, ayrımcı olmayan ve kapsayıcı olacak bir biçimde kolaylaştırılmalı – aynı zamanda derneklerin bağımsızlığının etkilenmemesi de garanti altına alınmalıdır.

AGİT tavsiyeleri uyarınca AGİT'e üye devletler⁷⁶ kamusal katılımın sağlanması için destekleyici politikalar ve düzenleyici bir çerçeve oluşturmak zorundadırlar. Bu kapsamda taraf devletler karar verme süreçlerine etkin bir kamusal katılım/danışma süreci için uluslararası standartlarla uyumlu, bağlayıcı ve birleşik standartlar geliştirmelidirler. Bu standartlar şunları içermelidir: Katılımın kapsamını, bilgiye erişimi, bütçe tahsisini, zamanlamayı, geri bildirim mekanizmasını, onarımı ve öz-değerlendirme yükümlülüğü:

Kapsam hükümet, parlamento, bireysel milletvekilleri ya da hükümet kuruluşları tarafından başlatılmış olup üçüncü taraflar üzerinde potansiyel etkiye sahip herhangi bir kamusal inisiyatifle ilgili danışma / katılmayı;

Bilgiye erişim halkın geliştirme dönemindeki herhangi bir belgeye / taslak yasaya / yasama sürecine ve ilgili arka plan bilgisine zamanında ve özgürce erişimini ve herhangi bir ek bilgi talebine ilgili yetkililerin lehte cevap verebilmesini;

Bütçe tahsisi kamusal karar verme süreçlerinin kapsayıcılığını ve katılımın katılımcılar üzerinde gereksiz mali yük getirmemesini sağlamaya yönelik Devlet tarafından uygun bütçenin tahsis edilmesini;

Zamanlama: Kamusal katılım / danışma için dernekleri sürece mümkün olduğunca erken dahil edecek açık ve makul bir asgari zaman çizelgesi oluşturulması ve derneklere taslak politikalar ve taslak mevzuat düzenlemeleri hakkında öneriler hazırlamak, tartışmak ve sunmak için yeterli zaman sağlanmasını;

Geri bildirim mekanizması: Karar vericilerin, danışma süreçlerinde yer alanlara dahil edilen ya da edilmeyen belli yorumlar / öneriler hakkındaki açık gerekçeleri de içerecek şekilde, kamuoyuyla yapılan her bir danışma toplantısının sonuçları hakkında zamanında, anlamlı ve kaliteli geri bildirimler temin edeceği bir mekanizma ve yasal yükümlülüğü;

Onarım: Taslak politikalar, mevzuat ya da diğer kararlar hakkında kamusal danışma sürecinin organizasyonunu gerektiren kanunlara uyulmaması durumunda, ilgili bireylerin ya da derneklerin mahkemelere ya da oluşturulmuş bağımsız yapılara başvuru hakkını (Bkz. AGİT Tavsiyesi 20)

Öz değerlendirme yükümlülüğü: Kamu idarelerinin, etkili halk katılımı / halka danışılması hakkındaki bağlayıcı standartlara uyması konusunda bir öz değerlendirme yapması ve sonuçları düzenli olarak kamuoyuna rapor etmesi yükümlülüğünü ifade eder.

AGİT tüm bu süreçlerin bilgiye erişimin temin edilmesi, bir izleme mekanizmasının kurulması ve karar verme süreçlerine kamusal katılım kültürünün inşa edilmesi yoluyla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. AGİT'in en önemli katılımcı mekanizması her yıl yaklaşık 10 günlük bir süreyle Varşova'da düzenlenen "İnsani Boyut Konferansı"dır⁷⁷. Konferans STÖ'lerin katılımına açıktır. Önceden kayıt yaptırmak gerekir. Ayrıca AGİT İnsani Boyut Konferansı öncesinde hazırlayıcı toplantılar düzenler, bu toplantılar da STÖ'lerin katılımıyla gerçekleşir.⁷⁸

2.4. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD)

II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan bir diğer kuruluş OECD'dir. OECD 1948'de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) adıyla faaliyetlerine başlamıştır. Ardından 1960 yılında OECD adını almıştır⁷⁹. OECD adından da anlaşılacağı üzere, özünde ekonomik konularla ilgilenmek üzere kurulmuştur. Bununla birlikte OECD ülkeleri demokrasiye bağlılık taahhüdünde bulunmuşlardır. Bu nedenle OECD demokratik kurumsallaşma ve şeffaflık ilkelerine sıkı bağlılık için çalışır. OECD STÖ'ler ile yakın bir işbirliği öngörmüştür. Bu amaçla bir sivil toplum birimi, OECD'nin sivil toplumla işbirliğini kolaylaştırmak için faaliyet göstermektedir⁸⁰.

OECD sivil toplum birimi OECD ile Sivil Toplum İşbirliği için uygun alanları 8 ana başlıkta toparlamıştır:

75. OSCE, "Recommendations on Enhancing the Participation of Associations in Public Decision-Making Processes"

76. Türkiye Cumhuriyeti AGİT'in kurucu üyelerinden biridir. Bu konuda daha geniş bilgi için T.C. Dışişleri Bakanlığı <shorturl.at/ovY6> web sitelerinde mevcuttur. Son erişimler 12.1.2020.

77. OSCE - ODIHR, Human Dimension Implementation Meeting. <https://www.osce.org/odihr/hdim>

78. OSCE - ODIHR, Supplementary Human Dimension Meetings. <https://www.osce.org/odihr/supplementary-human-dimension-meetings>

79. OECD, <https://www.oecd.org/about/>

80. OECD, Civil Society. <https://www.oecd.org/about/civil-society/>

Toplantılar ve Etkinlikler: OECD Merkezinin bulunduğu Paris'te ve OECD'nin çalışma alanı kapsamında diğer ülkelerde gerçekleşir.

Konu Bazlı İstişareler: OECD'nin çalışma alanına giren konularda yapılan toplantılardır. OECD toplantıları düzenli olarak duyurur.

Yıllık İstişare Toplantıları: Ticaret örgütleri ve sendikalarla yıllık olarak yapılan toplantılardır.

OECD Merkezleriyle İlişkiler: Berlin, Meksiko City, Tokyo ve Washington D.C.'de bulunan OECD merkezleriyle kurulan bağlantılar yoluyla gerçekleşir.

OECD Forumu: Her yıl Paris'te gerçekleşir.

Komite Çalışmaları: OECD kapsamında 300 uzman komite faaliyet göstermektedir. Çalışma alanları son derece geniş bir alana yayılmıştır. Bu komitelere sivil toplumun katılımı için sivil toplum birimiyle ilişkiye geçmek faydalı olacaktır.

Yıl Boyu Devam Eden Diyaloglar: Bu amaçla OECD sivil toplum birimi aylık bir bülten çıkarır. Sivil toplumdan gelen önerileri, soruları, yorumları ilgili birimlere ileterek koordinasyon sağlar.

Paylaşım Alanı: OECD Yıllık Forumunda sunulan görüşlerin paylaşıldığı bir Forum Ağıdır.

OECD karar verme süreçlerine yurttaş katılımını daha iyi kamusal politikalar, kamu kurumlarına güvenin sağlanması ve daha güçlü demokrasi ile gerekçelendirmektedir. OECD yurttaş katılımını teşvik etmek amacıyla ayrıca bir dizi faaliyet yürütmektedir. OECD'nin Kamu Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün bir faaliyeti olan "Açık Yönetim" uygulaması kapsamında "Sivil Alan" ve "Yenilikçi Yurttaş Katılımı" temel çalışma alanlarından ikisidir⁸¹. Yenilikçi Yurttaş Katılımı kapsamında yürütülen faaliyetler üç başlık altında toplanmıştır⁸²:

1. Yenilikçi Yurttaş Katılımı Uygulamalarının Araştırması ve Analizi: OECD bu konuda üç temel kritere bakmaktadır: Etki, temsil edilebilirlik ve müzakere. OECD bu konuda "Açık Yönetim için Vaka Kılavuzu ve Araçlar" başlığı altında bir program yürütmektedir. Program iki alanda yenilikçi yaklaşımlar için çağrıya çıkar. Bunlardan ilki açık yönetim örneklerini toplamak için yapılan çağrıdır. Diğer çağrı ise karar verme için müzakere süreçleri hakkında yapılır. Türkiye'den Ticaret Bakanlığı'nın "Kolay Destek"⁸³ uygulaması ve Argüden Yönetişim Akademisi'nin "Belediye Yönetişim Karnesi"⁸⁴ bu uygulama kapsamında sürece dahil olan örneklerdir.

2. Yenilikçi Yurttaş Katılımı Ağı: OECD Açık Yönetim Birimi tarafından oluşturulan ağ, merkezi yönetim ve idareler, STÖ'ler, katılımcı ve müzakereci danışmanlığı, üniversiteler, düşünce kuruluşları, bağımsız araştırma kurumları, fon sağlayıcılar, parlamentolar, müzeler ve tasarım bienallerinden gelen 80 bireyden oluşmaktadır⁸⁵:

81. OECD, Directorate for Public Governance, Open Government, < <https://www.oecd.org/gov/open-government/> >

82. OECD, Innovative citizen participation, <https://www.oecd.org/gov/innovative-citizen-participation.htm>

83. <https://kolaydestek.gov.tr/>

84. <https://municipalityscorecard.argudenacademy.org/>

85. OECD, Development Co-operation Directorate

3. Participo Yayınları: OECD yenilikçi yurttaş katılımı ve uygulamaları hakkındaki uygulamaları ve yayınları düzenli olarak duyurmakta ve ayrıca kendisi de bu konuda raporlar hazırlamaktadır.

OECD bünyesinde sivil toplum katılımı için anılması gereken bir diğer önemli birim "Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğüdür"⁸⁶. Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğü kapsamında "Kalkınma Yardımı Komitesi" (DAC) sivil toplum örgütleriyle işbirliğini temel bir ilke olarak belirlemiştir⁸⁷.

DAC 2019 yılından itibaren her iki yılda bir "Sivil Toplum Günleri" düzenlemeye başlamıştır⁸⁸. Sivil Toplum Günleri, sivil toplumun karşı karşıya olduğu zorlukları araştıran ve 16 ve 17. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine yönelik köprüler ve çok paydaşlı ortaklıklar kuran bir forumdur. Amaç, sivil toplumun 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemine ve diğer uluslararası taahhütlere katkıda bulunmasına yönelik potansiyelini tam olarak kullanabileceği elverişli bir ortamı teşvik etmek için stratejiler ve uygulamalar belirlemektir.

2.5. Avrupa Birliği (AB)

AB'nin tarihsel olarak kökenleri 1951 tarihli "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu"na uzanır. Maastricht Antlaşması (1993) ile resmen Avrupa Birliği adını almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin tam üyelik sürecinde olduğu Avrupa Birliği geliştirmiş olduğu politikalarda yerel, ulusal ve Avrupa Birliği düzeyinde yurttaşlarla diyalog ve yurttaş katılımını ön plana çıkartmaktadır⁸⁹. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının V. Bölümü Vatandaşlık Haklarına tahsis edilmiş olup Birliğin bütün vatandaşları oy verme, belgelere erişim, dilekçe hakkı ve Kamu Denetçisine (Ombudsman) başvuru hakkının yanı sıra iyi idare hakkına sahiptir. AB Temel Haklar Şartı'nın 41. maddesinde yer alan iyi idare hakkı şu şekildedir:

Madde 41 İyi İdare Hakkı

1. Herkes, işlerinin Birliğin kurumları ve organları tarafından tarafsız ve adil bir şekilde ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.

2. Bu hak, şunları içermektedir:

- (a) herkesin, kendisini olumsuz şekilde etkileyebilecek herhangi bir işlemin yapılmasından önce görüşlerinin dinlenmesini isteme hakkı;
- (b) herkesin, kendi dosyasına erişme hakkı ve meşru gizlilik çıkarlarına ve mesleki ve ticari gizliliğe saygı gösterilmesi;
- (c) idarenin, kararları konusunda gerekçe gösterme yükümlülüğü.

3. Herkes, Birliğin kuruluşları veya görevlilerinin, görevlerinin ifası sırasında yol açtıkları her türlü zararı, Üye Devletlerin yasalarındaki ortak genel ilkelere göre Birliğe tazmin ettirme hakkına sahiptir.

4. Herkes, Birliğin kuruluşlarına, Antlaşmaların lisanlarından birinde mektup gönderebilir ve kendisine aynı lisanla cevap verilmesi zorunludur.

Ayrıca AB Temel Haklar Şartı'nın V. Bölümünde düzenlenen "vatandaş hakları" başlığı altında "iyi yönetilme hakkı" olarak 41. maddede düzenlenmiştir. Ek olarak temel haklar şartı çocukların (madde 24), yaşlıların (madde 25) ve engelli kişilerin (madde 26) kendilerini ilgilendiren kararlara, sosyal ve kültürel hayata katılmalarını düzenlemiştir.

AB, genişleme sürecinin de bir gerekliliği olarak bir dizi reforma gitmiştir. Bunların içinde en önemlilerinden biri AB'yi kuran anlaşmalarda reform öngördüğü için reform anlaşması olarak da bilinen 2007 tarihli Lizbon Antlaşmasıdır. Lizbon Antlaşmasının 11. maddesi AB Yurttaşlarına ve STÖ'lere AB ile ilgili karar verme süreçlerine katılımını öngörür. Bu amaçla açık, şeffaf ve düzenli bir diyalog ortamının yaratılmasını taahhüt eder. AB yurttaşların karar verme mekanizmalarına katılımı konusunda en fazla bilinen mekanizma yine Lizbon Antlaşmasıyla (madde 8B) kabul edilen Avrupa Yurttaş İnisiyatifi mekanizmasıdır. Bu mekanizma işleyişine yönelik yapılan bazı eleştirilere rağmen⁹⁰, ilk ulusaşırı karar verme mekanizmasıdır⁹¹.

Bu amaçla AB, AB'ye üye ülkelerin tüm dillerinde (+İngilizce) çalışan bir web sitesi hazırlamıştır. Web sitesinde tüm dillerde sistemin nasıl çalıştığını anlatan kılavuz metinler mevcuttur. Web sitesinde kaç girişimin başladığını, hangi konularda ve kimler tarafından başlatıldığını, sonuçlarını, devam eden girişimleri ve kampanyaları takip etmek mümkündür. Web sitesi üzerinden, AB üye ülkelerindeki AB Vatandaşları diledikleri zaman bir girişim başlatabilmektedirler. Sistemin genel akış şeması şu şekildedir:

86. OECD, Development Co-operation Directorate, <<https://www.oecd.org/dac/>>

87. OECD, Development Assistance Committee Members and Civil Society, <<https://bit.ly/3KkAgto>>

88. OECD DAC Civil Society Days 2021, <<https://bit.ly/34Ntjko>>

89. European Committee of the Regions, "From Local to European: Putting citizens at the centre of the EU agenda", 2019, <<https://bit.ly/2uGuqjP>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 21.2020.

90. An ECI That Works!, <https://citizens-initiative.eu/wp-content/uploads/2020/02/Berg_2014_Berg_Thomson_An_ECI_That_Works.pdf>

91. <<https://europa.eu/citizens-initiative/>>_en

92. <https://europa.eu/citizens-initiative/home_en>

1. Adım: Başlatmak

7 farklı AB ülkesinde yaşayan en az 7 AB vatandaşından oluşan bir organizatör grubu kurmak

2. Adım: Kaydettirmek

Girişimin Avrupa Komisyonu ile iletişimini yönetmek için organizatör hesabını oluşturmak.

3. Adım: Destek Almak

En az 7 AB ülkesinden 1 Milyon imza toplamak

4. Adım: Doğrulanmış Belge Beyanlarının Alınması

İmzaların uyruklara göre sınıflandırılması ve ilgili AB ülkesindeki yetkililere doğrulama için gönderilmesi

5. Adım: Girişimin Beyan Edilmesi

Ulusal yetkililerden onaylanmış sertifikalar 3 ay için AB Komisyonuna sunulmalı

6. Adım: AB Komisyonundan Cevap Alınması

Girişim AB Komisyonuna gönderildikten sonra incelenmesi başlar.

1 Ay içinde

Girişiminizde dile getirilen sorunları ayrıntılı olarak açıklayabilmek için Komisyon temsilcileriyle bir araya geliniz.

3 Ay içinde

Avrupa Parlamentosunda-ki halka açık bir oturumda inisiyatifinizi sunma fırsatınız olur. Ayrıca Parlamento genel bir oturumda tartışma yapabilir ve bu da sorunuzla ilgili bir kararı kabul etmesine yol açabilir.

6 Ay içinde

Komisyon, girişiminize (varsa) yanıt olarak hangi eylemi önereceğini ve harekete geçme (veya yapmama) nedenlerini açıklayacaktır. Bu yanıt, Komisyon Üyeleri tarafından resmi olarak kabul edilen bir iletişim formunda olacak ve tüm resmi AB dillerinde yayınlanacaktır.

Sonraki Aşamalar**Yasama**

Komisyon, girişimizi uygun olarak değerlendirirse, resmi bir teklif hazırlamaya başlayacaktır. Bu, kamuoyuna danışmalar, etki değerlendirmeleri vb. gibi hazırlık aşamalarını gerektirebilir. Komisyon tarafından kabul edildikten sonra, teklif Avrupa Parlamentosu'na ve Yasa haline gelmesi için kabul etmesi gereken bunu onaylaması gereken AB Konseyi'ne (veya bazı durumlarda sadece Konsey'ine) sunulacaktır.

Diğer Faaliyetler

Komisyon, mevzuat önermek zorunda değildir. Olumlu yanıt verdiği durumlarda bile, bir girişimin en uygun takibi, doğası gereği yasama dışı olabilir. Daha uygun olabilecek bir dizi başka önlem vardır.

Takip

Avrupa Parlamentosu, Komisyon tarafından alınan önlemleri de değerlendirebilir.

Avrupa Yurttaş İnisiyatifi çalışmaları Ekonomik ve Sosyal Komite (EESC) tarafından koordine edilmektedir⁹³. EESC aynı zamanda aynı zamanda sivil toplum ve yurttaş katılımı konusunda bir dizi faaliyet yürütmektedir. Düzenli olarak devam eden faaliyetler "Sivil Toplum Ödülü", "Avrupa Demokrasi Pasaportu", "Avrupa'nın Geleceği Konferansı", "Sivil Toplum Günleri", "Senin Avrupan Senin Sözü" etkinlikleridir. Bunlara ek olarak AB Ekonomik ve Sosyal Komitesi sürdürülebilir kalkınma kapsamında "Endüstriyel Geleceğimize Giden Yol" etkinlikleri düzenlenmektedir. Ayrıca Covid-19 pandemisi gibi güncel önemli sorunlar hakkında da mekanizmalar yaratılmaktadır.

AB Sivil Toplum Ödülü >> Sivil Toplum Ödülü 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. Avrupa kimliğinin ve entegrasyonunun geliştirilmesine önemli katkıları olan STÖ'lere ve/veya bireylere somut başarıları ve girişimleri için verilir.

Avrupa'nın Geleceği Konferansı >> Avrupa'nın Geleceği Konferansı, Avrupa'ya ortak gelecekleri hakkında anlamlı bir söz hakkı sağlamak için sivil toplum aktörleri de dahil olmak üzere Avrupa vatandaşlarıyla yeniden bağlantı kurma ve onlarla ilişki kurma amacıyla organize edilen bir çalışmadır.

Sivil Toplum Günleri >> Sivil Toplum Günleri etkinliği, EESC ile Avrupa sivil toplum örgütlerini ve ağlarını temsil eden İrtibat Grubu üyeleri arasında yapılan bir işbirliği ile organize edilir. Sivil Toplum Günleri etkinliğinin genel amacı, sivil toplum kuruluşlarının vatandaşların istekleriyle daha uyumlu bir Avrupa Birliği'nin inşasına katkıda bulunmaktadır.

Avrupa Demokrasi Pasaportu >> AB Yurttaşlarının, haklarını kullanabilmesi, AB politikaları hakkında bilgi edinmesi, politika yapım süreçlerinde kendilerine danışılması ve süreçlere dahil olabilmesi oluşturulan bir mekanizmadır. Avrupa Demokrasi Pasaportu AB Yurttaşlarının mevcut katılım mekanizmalarından nasıl faydalanacaklarına dair bir kılavuzdur.

Senin Avrupan Senin Sözü >> AB'nin gençlik katılımını güçlendirmek ve geliştirmek için organize ettiği bir etkinliktir. Her yıl AB üyesi ve aday devletlerden 16-18 yaş grubundan öğrenciler Brüksel'de bir araya gelirler ve AB kurumlarına iletilecek kararlar için birlikte çalışırlar.

3

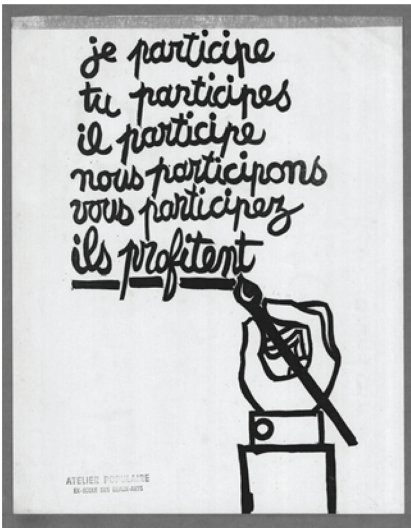
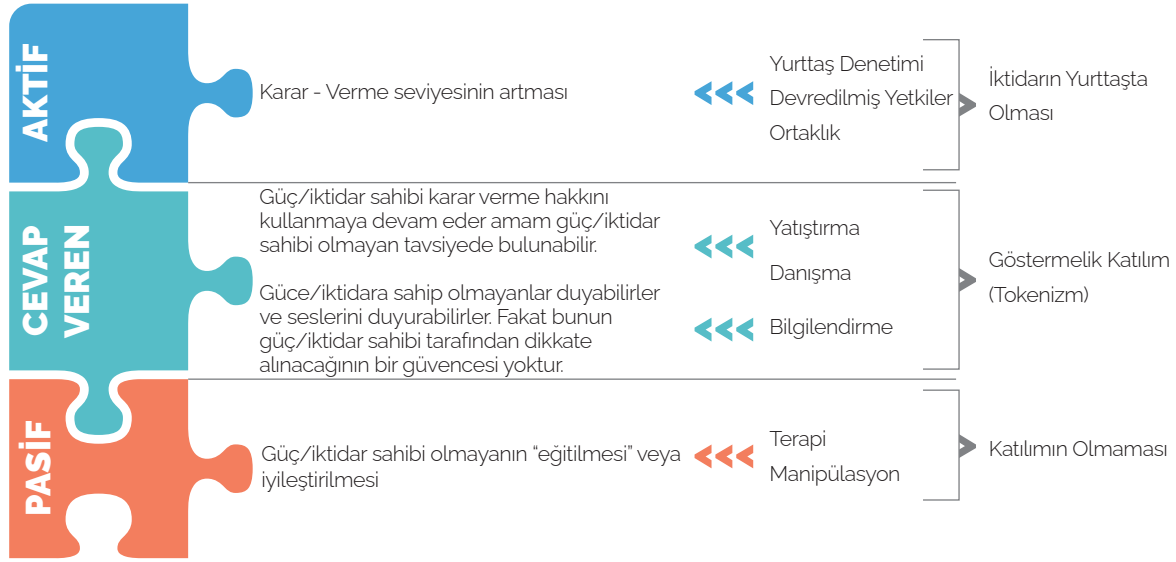
Tematik Alanlara Göre
Katılım Hakkı ve Uygulama
Modelleri

3. Tematik Alanlara Göre Katılım Hakkı ve Uygulama Modelleri

3.1. Yurttaşların Karar Verme Süreçlerine Katılımı

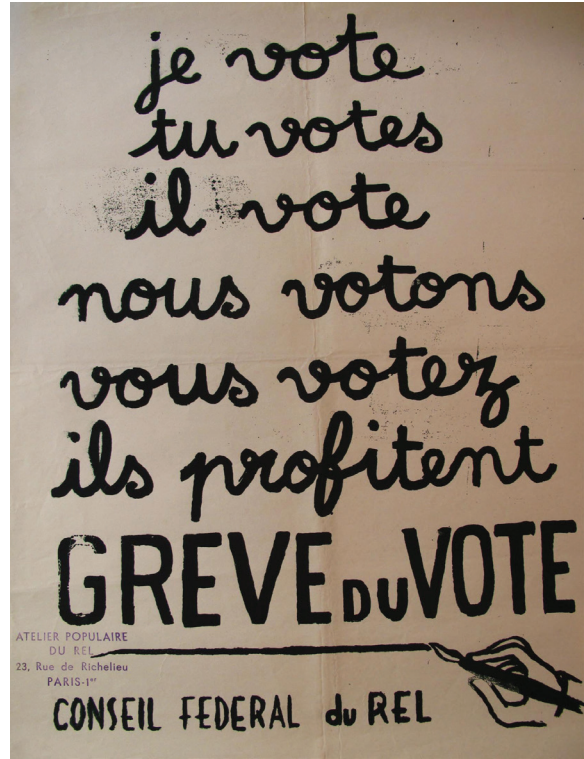
Yurttaşın Gücü

Yurttaşların politik karar verme süreçlerine katılımı konusunda uygulamaya dair geliştirilen ilk model, giriş bölümünde de ifade ettiğimiz üzere, Sherry Arnstein'in geliştirdiği "katılım merdiveni" modelidir. Sherry Arnstein 1969'da Amerikan Planlama Derneği Dergisi'nde (JAPA) yayınladığı "Yurttaş Katılımının Merdiveni"⁹⁴ başlıklı makalede, yurttaşların planlama süreçlerine etkin katılımı için gücün paylaşılması ve yeniden dağıtılması gerektiğini ileri sürer. Kısacası etkin yurttaş katılımı yurttaşın gücüyle doğru orantılıdır.

Atelier Populaire, *Je participe, tu participes, il participe...*, 1968. Poster screenprint on paper.

Arstein makalesinde 1968 Fransa Öğrenci Hareketinin hazırladığı bir postere atıfta bulunmaktadır. İlk bakışta yurttaş katılımını ifade eder gibi görünen poster, aslında yurttaş katılımının "kötü" biçimlerine yönelik bir eleştiri içermektedir. "Ben katılıyorum, sen katılıyorsun, o katılıyor, biz katılıyoruz, siz katılıyorsunuz, **Onlar Faydalanıyor**". Afiş geçmişte olduğu gibi günümüzde de halen eleştiri amaçlı kullanılmaktadır.

1968'deki bir başka protesto afişi⁹⁵1968'de grev çağırısı yapan bir diğer örnek⁹⁶2015 tarihli ve neo-liberalizmi protesto eden bir afiş⁹⁷2018 yılında "Sarı Yelekliler" olarak bilinen protesto olaylarını konu edinen bir afiş⁹⁸95. <https://bit.ly/3u0HUAC>96. <https://bit.ly/3dTKZwW>97. <https://bit.ly/3gGc2xD>98. <https://bit.ly/2R25grg>

Arstein makalesinde sorup cevap aradığı temel soru şudur: "Yurttaş katılımı nedir ve bunun zamanımızın toplumsal gereklilikleriyle ilişkisi nedir?"⁹⁹ Bu sorular dün olduğu gibi bugün de geçerliliğini aynen koruyor gibi görünmektedir. Arstein 8 aşamalı merdiveninde normatif bir yaklaşım sunmaktadır. **Manipülasyon** ve terapi aşamalarında zaten bir katılım söz konusu değildir. Amaç, katılımcıları iyileştirmek veya eğitmektir. Önerilen plan en iyisi olarak görülür ve katılım işi halkla ilişkilere devredilmiştir. Bu yolla halkın desteği elde edilmeye çalışılır. **Bilgilendirme** meşru bir katılım için ilk aşamadır. Bununla birlikte bilginin akışı tek yönlüdür ve geri bildirim için herhangi bir kanal mevcut değildir. **Danışma** süreci ise yine meşru bir adımdır. Tutum anketleri, mahalle toplantıları, kamuoyu araştırmaları bunun tipik örnekleridir. Ancak bunlar bir "vitrin süsleme ritüelidir"¹⁰⁰. Bir başka meşru adım olan **yatıştırmanın** tipik örneği bazı kurullara, az sayıda yoksul kişinin seçilmesine izin vermektir.

Bu aşamada iktidar katılımcıların sınırsız sayıda tavsiyede bulunmasına ve planlama yapmasına izin verir. Ama son karar gene de iktidara aittir. Bu tavsiyelerin meşruluğunu ve uygulanabilirliğini yargılayan iktidar sahibidir, yurttaşlar değildir. Yurttaş katılımı **ortaklık** aşamasında başlamaktadır. Bu aşamada iktidar yurttaşlar ve iktidar sahipleri arasında müzakere yoluyla yeniden dağıtılır. Örneğin ortak komiteler kurmak yoluyla planlama ve karar verme sorumlulukları paylaşılır. **Devredilmiş yetkiler** aşamasında ise karar verme yetkisine sahip komitelerde yurttaşlar çoğunluğu elinde tutar. Artık kamuoyu uygulanan programın kendilerine karşı hesap verebilirliğini temin etme gücüne sahiptir. Son aşama olan **iktidarın yurttaşta olması** ise, yoksulların bir programı planlama, politika oluşturma ve yönetme işinin tamamını ele almasıdır. Kendileriyle fon kaynağı arasında herhangi bir aracı olmaksızın faaliyet gösteren mahalle örgütlenmeleri buna örnek gösterilebilir.

Sherry R. Arnstein geliştirdiği katılım merdiveni modeli, katılım teorisi ve pratiğinde en çok başvurulan modellerden biri olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Sherry R. Arnstein'in ardından, katılım merdiveni modelini Roger Hart 1992'de UNICEF için hazırladığı "Çocuk Katılımı Modeline"¹⁰¹, David Wilcox'un 1994 tarihli "Etkili Katılım Kılavuzu"¹⁰² çalışmasında **işbirliği** modeline ve Rosalind Eyben'in 2003 tarihli "Hakların Yükselişi"¹⁰³ başlıklı makalesinde **insan haklarına**¹⁰⁴ uyarlamıştır. JAPA Sherry R. Arnstein'in orijinal makalesini 2019 yılında tamamıyla yeniden yayınlarken, aradan elli yıl geçtikten sonra konuyu yeniden gündeme getirmiştir. JAPA sayısı aynı zamanda Sherry R. Arnstein'in farklı alanlarda nasıl ele alındığına dair örnekler sunmaktadır¹⁰⁵.

Sosyoekonomik Statü ve Politik Katılım

Ayrıca Sherry R. Arnstein'in etkin yurttaş katılımını yurttaşın gücüyle birlikte ele alması farklı araştırmaların da konusu olmuştur. Norman H. Nie ve Sidney Verba'nın katılımın seviyesi, türü ve kimin katıldığı konularını ele aldıkları "Amerika'da Katılım: Politik Demokrasi ve Sosyal Eşitlik" başlıklı çalışma, yurttaşların ekonomik ve sosyal statüsü ile karar verme süreçlerine katılımı arasında bir ilişki (korelasyon) olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan sonuç son derece çarpıcı ve bir o kadar da basittir: ABD'de yurttaşların etnik köken, renk, cinsiyet, ekonomik statüleri yükseldikçe, karar verme süreçlerine katılımı da artmaktadır. Ya da tam tersi bir durum söz konusudur: Etnik köken, renk, cinsiyet, ekonomik statüleri düştükçe, karar verme süreçlerine katılımı da azalmaktadır. Ayrıca katılıma yönelik maliyetler azaldıkça katılım seviyesi yükselmektedir¹⁰⁶.

Sidney Verba, Norman H. Nie, Jae-o Kim ayrıca yedi farklı ülkeyi Avusturya, Hindistan, Japonya, Hollanda, Nijerya ve eski Yugoslavya'yı içeren "Yedi Ülkede Katılım ve Politik Eşitlik" başlıklı bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonradan "Katılım ve Politik Eşitlik: Yedi Ülke Karşılaştırması" başlığıyla yayınlanmıştır. Sonuçlar son derece ilginçtir. ABD'de olduğu gibi sosyoekonomik düzey ve politik katılım düzeyi arasında bir bağlantı vardır. Ancak bu durum belli inanç gruplarına, politik örgüte veya belli bir toplumsal kesime üyelik durumuna göre büyük bir çeşitlilik gösterebilmektedir.

Örneğin ABD, Hindistan, Birleşik Devletler ve Yugoslavya'da genel politik katılım ile sosyoekonomik statü arasındaki korelasyon yüksek, Hollanda ve Nijerya'da orta, Japonya ve Avusturya'da ise düşük düzeydedir. Belli bir kurumsal yapıya üyelik, belli koşullar altında sosyoekonomik statü ile politik katılım arasındaki "normal" ilişkiyi bozmaktadır. Bazı toplumlarda güçlü kurumsal üyelik ve güçlü partizan kimliklere bağlı olarak sosyoekonomik statü düşük olmasına rağmen, politik katılım yüksek çıkmaktadır. Avusturya ve Japonya'daki çiftçilerin, Hollanda ve Japonya'daki bazı dini mezheplerin ya da cemaatlerin sosyoekonomik statüleri temelinde beklenenden çok daha fazla politik katılım gösterebildikleri gözlenmiştir¹⁰⁷.

99. Sherry R. Arnstein, a.g.e. s. 216.

100. Sherry R. Arnstein, a.g.e. s. 219.

101. Roger Hart, Children's Participation: From Tokenism To Citizenship, UNICEF, 1992, s.8 <https://bit.ly/3uofqaa>;

102. David Wilcox, The Guide to Effective Participation (1994), Online version 2003 by The Joseph Rowntree Foundation, s.8-9. <<https://bit.ly/2R8uGDj>>

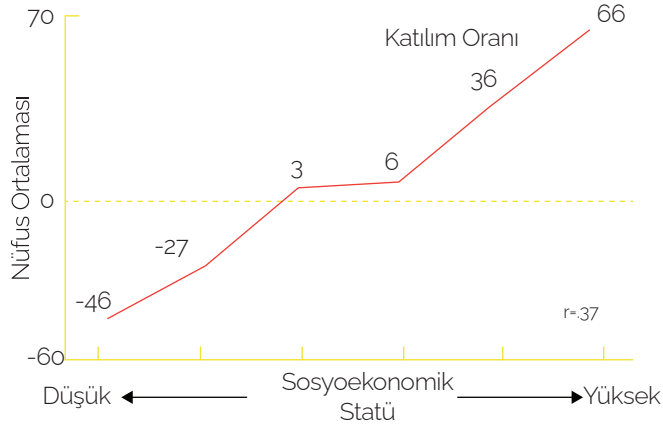
103. Rosalind Eyben, The rise of rights Rights-based approaches to international development, IDS, 2003. <<https://bit.ly/3aLtmNU>>

104. Alex Aylett, Participatory planning, justice, and climate change in Durban, South Africa, Environment and Planning A 2010, volume 42, pages 99-115, doi:10.1068/a4274

105. 50 Years Since Arnstein's Ladder, Journal of the American Planning Association, Volume 85, Issue 3 (2019). <<https://www.tandfonline.com/toc/rjpa20/85/3>>

106. Norman H. Nie ve Sidney Verba, Participation in America: Political democracy and social equality, Harper & Row, 1972, s.131. Sidney Verba, Norman H. Nie, Jae-o Kim, Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison, The University of Chicago Press, 1978.

107. Sidney Verba, Norman H. Nie, Jae-o Kim, Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison, The University of Chicago Press, 1978, s.64-79

Mücadele ve Çatışma Alanı Olarak Katılım

Yukarıda yurttaşların sosyoekonomik statüleri, ait oldukları gruplar ve politik katılım üzerine yapılan tartışmalar "yurttaş" ya da "sivil toplum" veya "halk" olarak adlandırılan öznenin aslında "homojen" olmadığı sonucunu doğurmuştur. Buna bağlı olarak farklı kesimler ve anlayışlar karar verme süreçlerine farklı düzeylerde katılabilmektedir. Gelişen noktada Sarah C. White katılım anlayışının sürekli değişen, dinamik bir süreç olduğunu belirterek, kalkınma programları kapsamında yurttaş katılımının işleve ve biçim çeşitliliğine bakarak farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Sarah C. White'in yurttaş katılımını ele alma biçimini temelde üç ana başlık altında toplamak mümkündür. İlk olarak seçimlerin olmadığı ortamlarda veya herhangi bir politik partiye ya da harekete dahil olmaksızın katılım konusunun kendisi de politik bir konu olarak tanımlanmalıdır. Buna bağlı olarak insanların bir projeye ya da politikaya dair "coşkusu", o projenin ya da politikanın inşa sürecine katılıp katılmamalarından değil, ilgi duyup duymadıklarıyla ilgilidir. İkinci mesele çıkarları ve şartları doğrultusunda insanların bir projeye ya da politika yapım sürecine katılıp katılmama meselesi özünde bir güç ilişkisini yansıtır. Bu nedenle her ne kadar bir "tahakküm kalıbına" meydan okuma olarak kendini gösterse de güç ilişkilerini yeniden ürettiği bir araç olabilir. Üçüncüsü insanların katılım sağlayıp sağlamaması, güç ilişkilerini yeniden ürettiği gibi tabiiyetlerini de yeniden üretir. Bu nedenle katılım biçimi ve işlevi verilen katılım için verilen mücadelenin odak noktasıdır. Buradan çıkan sonuç katılım konusunun bir mücadele ve çatışma alanı olduğudur¹⁰⁸.

Örnek Vaka 1:

Cumhurbaşkanının Yasama Yetkisine Katılım/Etki: Termik Santrallere Filtre Takılması

Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2312)" TBMM Genel Kurulunda 22.11.2019 tarihinde 7193 Kanunun Numarasıyla kabul edildi¹⁰⁹. Kanunun kabul edilen haliyle 50. maddesinde "14/3/2013 tarihli ve 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun geçici 8 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "31/12/2019" ibaresi "30/6/2022" şeklinde" değiştirilmiştir. Böylece Kanunun 50. maddesiyle birlikte elektrik enerjisi üreten termik santrallerin çevre mevzuatına uyma yükümlülüğü için belirlenen 31/12/2019 tarihini 2,5 yıl daha ileriye atarak 30/06/2022 tarihine ertelenmesini öngörmekteydi¹¹⁰. Bununla birlikte kanunda yer alan hüküm, daha teklif aşamasından itibaren yurttaşların ve sivil toplum örgütlerinin "çevre ve halk sağlığına zarar vereceği" gerekçesiyle tepkileriyle karşılaştı¹¹¹.

Yurttaşların ve sivil toplum örgütlerinin tepkisine ek olarak Anayasa Mahkemesi "14/3/2013 tarihli ve 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun geçici 8 inci maddesini" Anayasanın 2, 5 ve 56. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle 22.05.2014 tarihinde ve oybirliği ile iptal etmişti. Anayasa Mahkemesinin 2014 yılında iptal ettiği 8. madde "7193 Sayılı" yeni Kanundakine benzer bir şekilde, termik santrallerin çevre mevzuatına uygundur izni alması için 5 yıllık bir süre tanıyordu. Ancak Anayasa Mahkemesi geçici 8. maddenin Anayasanın hukuk devleti olmanın gereği ilgili 2. maddesi, devletin temel amaç ve görevleriyle ilgili 5. maddesi¹¹² ve sağlık hizmetleri ve çevrenin korunmasıyla ilgili 56. maddesine aykırı bulunmuştu¹¹³.

Benzer bir hüküm, yani süre uzatımı teklifi, daha önce de "Maden Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi" ile gündeme gelmişti. Ancak Temiz Hava Hakkı Platformunun¹¹⁴ girişimiyle yurttaşların ve sivil toplum örgütlerinin yürüttükleri savunuculuk faaliyetleri sonucunda kanun teklifi söz konusu hüküm çıkarılarak kabul edildi¹¹⁵. Bununla birlikte aynı hüküm tekrar gündeme gelince Temiz Hava Hakkı Platformu tekrar bir savunuculuk faaliyeti başlattı. Yapılan kamuoyu araştır-

108. Sarah C. White. Development in Practice, Volume 6, Number 1, February 1996. <http://dx.doi.org/10.1080/0961452961000157564>

109. TBMM, "Dijital Hizmet Vergisi İle Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun". <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k7193.html> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.1.2020

110. TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/d27/2/2-2312.pdf>

111. Pelin Ülker, Kömür santralleri "kapanmasın" diye zehir saçmaya devam edecek, Deutsche Welle Türkçe, 8.11.2019, <https://bit.ly/2HfXj4> web sitesinde mevcuttur. Green Peace Akdeniz Türkiye, Zehir saçan santraller derhal kapatılsın, 4.12.2019, <https://bit.ly/2Ha4kZH> web sitesinde mevcuttur. Son erişimler 12.1.2020.

112. "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

113. Anayasa Mahkemesi Kararı, İptal Kararı, Esas Sayısı: 2013/65; Karar Sayısı:2014/93; Karar Tarihi: 22.5.2014; R.G. Tarih-Sayı: 24.6.2015-29396 <https://bit.ly/2Shoviv> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.1.2020.

114. Temiz Hava Hakkı Platformu, <https://www.temizhavahakki.com/>

115. TBMM, Kanunlar, Maden Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun <https://bit.ly/3buUHTe> web sitesinde mevcuttur.

malarında halkın "sağlık" konusuna çevreden daha fazla ilgi gösterdikleri görüldü ve "halk sağlığı" ön plana çıkarıldı. Change.org üzerinden 100 binden fazla imza toplandı. Sivil toplum örgütleri ortak bir bildiri yayınlayarak karara karşı çıktı. Gelinen noktada Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Kanununun 50. maddesini 2.12.2019 tarihinde TBMM'ye geri gönderdi¹¹⁶.

Konuyla ilgili gerekçe kararında şu ifadeler yer almıştır: "Devletin çevreyi koruma ödevi gerekli mevzuatın yürürlüğe konması ve mevzuata uygunluğun denetlenmesi suretiyle yerine getirilir.

Vatandaşlar ise bu mevzuatın gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmekle sorumludur.

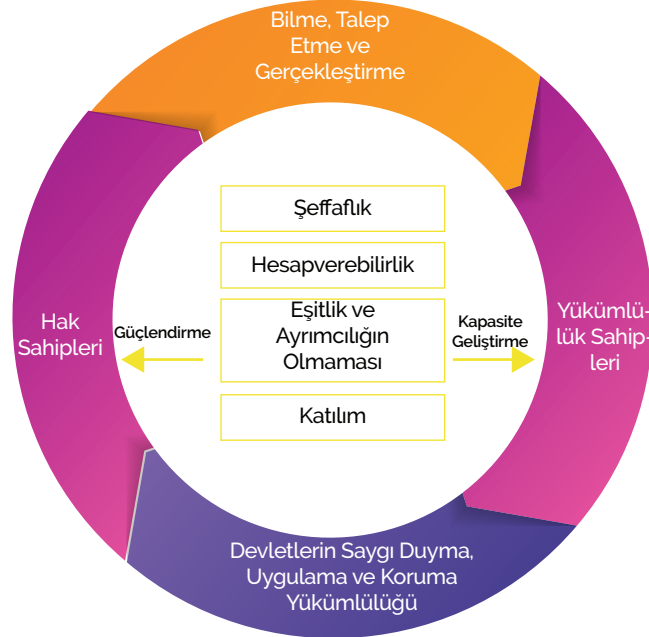
Ülkemizin enerji ihtiyacının karşılanması zarureti, insan sağlığı ve çevrenin korunması amacının önüne geçmemelidir. Günümüz şartlarında çevre kirliliğine yol açmadan, özellikle hava, su ve toprak kalitesini bozmadan da enerji üretiminin gerçekleştirilmesi mümkündür.¹¹⁷

Yukarıdaki örnek olay seçimlerin olmadığı ortamlarda katılım konusunun politik olduğu, yurttaşların ilgi duydukları konulara katılım ve destek vermelerinin daha üst seviyelerde gerçekleştiği, yurttaşların gücüyle doğru orantılı olduğu ve bir mücadele ve çatışma alanı olduğunu göstermesi bakımından ilginç bir örnektir. Aynı zamanda güç ilişkilerinin ve aidiyetlerin yeniden üretimi bakımından da dikkate değerdir.

Kalkınmaya Hak Temelli Yaklaşım

BM'nin 1993'teki Viyana İnsan Hakları Konferansı'ndan başlayarak, 1997'de bir BM reformu için devam eden süreç sonucunda, 2003 yılında "Kalkınma İşbirliğine Yönelik İnsan Hakları Temelli Yaklaşım Dair Genel Anlayış" kabul edilmiştir. Buna göre tüm BM Uzman Kurumları yürütmekte oldukları ve yürütecekleri programlarda insan haklarını öncelikli bir konu haline getirecektir¹¹⁸. Bu yaklaşım 2009 yılında AK İnsan Hakları Komiseri tarafından AK gündemine getirilmiş¹¹⁹, 2012 yılında AB Komisyonu tarafından benimsenmiştir¹²⁰. Hak temelli yaklaşım uluslararası belgelerde kabul gören insan haklarını politika yapım süreçlerinin ve kalkınma programlarının bir parçası haline getirerek, belli ilkelere uygun hareket edilmesini öngörür. Bu ilkeleri genel hatlarıyla altı başlık altında toplamak mümkündür: Hukukun üstünlüğüne saygı, şeffaflık, hesap verebilirlik, eşitlik ve ayrımcılığın olmaması, katılım ve güçlendirme.

Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri

116. Bianet, AKP Sözcüsü: Erdoğan Termik Santral Yasasını Veto Etti, 2.12.2019, <<https://bit.ly/2w3yZW1>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 3.12.2019.

117. Enes Kaplan, Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Veto, Anadolu Ajansı, 2.12.2019, <<https://bit.ly/3btAPJ>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 3.12.2019.

118. André Frankovits, The Human Rights based approach and the United Nations system, UNESCO, 2006, France, s. 15-26. <<https://bit.ly/3nKdVfc>>

119. Thomas Hammarberg, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Ulusal düzeyde insan haklarının uygulanmasına yönelik sistematik çalışmalarla ilgili öneri, 18 Şubat 2009, CommDH(2009)3, <<https://bit.ly/3fJ6AYV>>

120. European Commission, A Rights-Based Approach, Encompassing All Human Rights For EU Development Cooperation, Tool Box, Brussels, 30.4.2014 SWD(2014) 152 final, <<https://bit.ly/3Ux7gY>>

- 1- Kamusal katılım, bir karardan etkilenenlerin karar alma sürecine katılma hakkına sahip olduğu inancına dayanır.
- 2- Kamusal katılım, kamuoyu katkısının kararı etkileyeceği vaadini içerir.
- 3- Kamusal katılım, karar vericiler de dahil olmak üzere tüm katılımcıların ihtiyaçlarını ve çıkarlarını tanıyarak ve iletişim kurarak sürdürülebilir kararları teşvik eder.
- 4- Kamusal katılım, bir karardan potansiyel olarak etkilenen veya bir karara ilgi duyanların katılımını arar ve kolaylaştırır.
- 5- Kamusal katılım, nasıl katılacaklarını tasarlarken katılımcılardan girdilere taliptir.
- 6- Kamusal katılım, katılımcılara anlamlı bir şekilde katılmak için ihtiyaç duydukları bilgileri sağlar.
- 7- Kamusal katılım, girdilerinin kararı nasıl etkilediğini katılımcılara iletir.

Benzer bir yaklaşım BM için de geçerlidir. BM Katılım Hakkı Kılavuzu, katılım hakkının kullanımına dair pratik tavsiyeler içeren kılavuza göre katılım hakkının etkili ve anlamlı bir şekilde kullanılabilmesi için gereklilikler ve ilkeleri altı başlık altında toplamak mümkündür: Uygun Politika ve Yasal Ortam; Eşitlik ve Ayrımcılık Olmaması, Yasal Yollara Başvuru, Bilgiye Erişim, Açıklık ve Şeffaflık, Güçlendirme ve Eğitim¹²³;

KATILIM HAKKI İÇİM TEMEL İLKELER VE GEREKSİNİMLER¹²⁴

UYGUN ORTAM

Devletlerin tüm insan haklarının, özellikle de eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı, ifade özgürlüğü ve barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne tam olarak saygı duyduğu ve tüm bireylerin bu haklardan yararlandığı bir ortam yaratmasını ve sürdürmesini gerektirir.

Gazeteciler ve insan hakları savunucularını da içerecek şekilde tüm bireylerin yaşam, fiziksel bütünlük, özgürlük, güvenlik ve mahremiyetlerinin tüm zamanlarda korunmasını gerektirir.

EŞİTLİK VE AYRIMCILIĞIN OLMAMASI

Kamusal konularda katılım hakkının uygulanmasında kapsayıcı olmayı sağlamak için eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı korunmalı ve uygulanmalıdır.

AÇIKLIK VE ŞEFFAFLIK

Kamu otoritelerinin hesap verebilirliğinin ve karar verme süreçlerinin tüm aşamalarında şeffaflığı yaygınlaştırmasını gerektirir.

123. OHCHR & ECNL, Summary of Guidelines for States on the effective implementation of the Right to Participate in Public Affairs, <<https://bit.ly/3zQSePo>>; Ayrıca bkz. OHCHR, Briefer on the Guidelines, <<https://bit.ly/2CAhpJw>>.

124. OHCHR, Briefer on the Guidelines, <<https://bit.ly/2CAhpJw>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 2.8.2019.

YASAL YOLLARA BAŞVURU

Devletlerin katılım hakkının ihlal edilmesi durumunda etkili giderim ve adalete erişimi sağlamasını gerektirir.

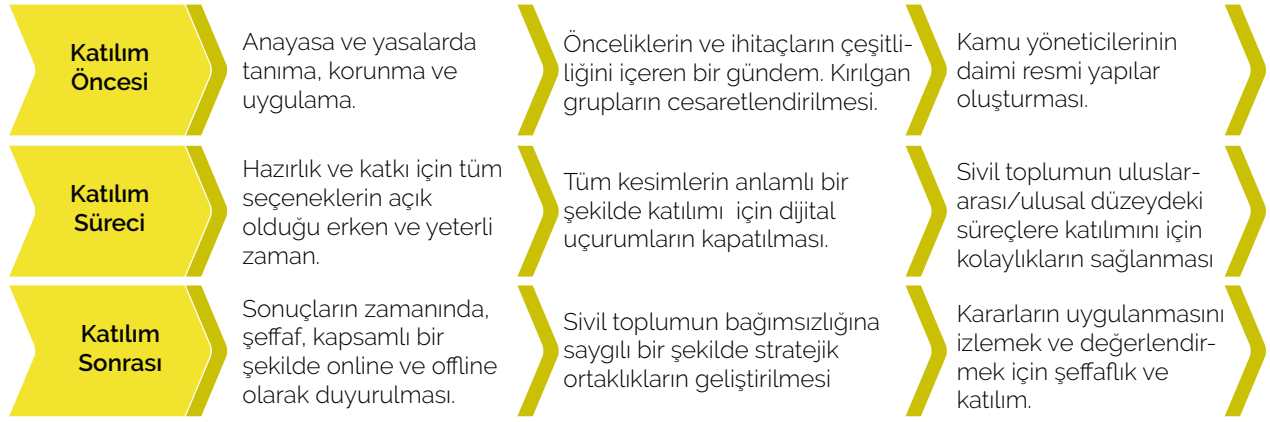
BİLGİYE ERİŞİM

Bilgiye erişim hakkı yasal olarak garanti altına alınmalıdır. Bilgiye erişim hakkının kullanılması için kolaylaştırıcı mekanizmalar geliştirilmesi, bağımsız ve tarafsız bir izleme mekanizması oluşturularak kamuoyuna bilgi edinme hakkının kullanımına dair düzenli bilgi verilmelidir.

GÜÇLENDİRME VE EĞİTİM

Katılım hakkını kullanmaları ve talepte bulunmaları için kapasite ve bilgiyle donatılmış ve güçlendirilmiş bireylerin cesaretlendirilmesini ve desteklenmesini gerektirir. Devletler tüm seviyelerde sivil eğitim programları yoluyla cesaretlendirmelidir.

Katılım hakkının kullanılması genel olarak üç aşamalıdır. Katılım öncesi, katılım süreci ve katılım sonrası.

Anlamlı ve etki bir katılım hakkı için her üç aşama için de takip edilmesi gereken bazı önlemler söz konusudur:

Katılım Öncesi

Katılım Süreci

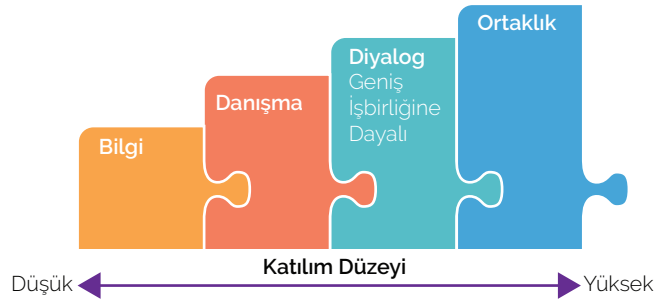
Halkın erken bir aşamada katılabilmesi.	Katılım, tüm seçenekler hala açık olduğunda en etkilidir.	Olası mekanizmalar çok paydaşlı yapıları, açık oturumları içerir.
Yetkili makamlar şunları sağlamalıdır:	Karar(lar)la ilgili belgelerin en son taslak halleri.	Halkın hazırlanması ve katkı sağlaması için yeterli zaman.
Kamuoyu, ilgili makamlara her türlü bilgiyi sunma hakkına sahiptir.	Başvurular yazılı metinlerle, şahsen veya elektronik ortamda yapılabilir.	Devletler, gönderileri ve toplanan verileri toplamalı, yönetmeli, analiz etmeli ve arşivlemelidir.
Yetkili makamlar şunları sağlamalıdır:	Katılımcı sürecin yürütülmesi için kamu görevlilerinin yetiştirilmesi.	Sorunlar, alternatifler ve/veya çözümlerle birlikte tartışılacak ve kararlaştırılacak seçenekler yelpazesi

Katılım Sonrası

Katılım sürecinin sonuçlarını yaymak için yetkililer:	Zamanında hareket etmeli, kapsamlı ve şeffaf olmalıdır.	Uygun çevrimdışı ve çevrimiçi kanallar aracılığıyla yaygınlaştırılmalıdır
Yetkili makamlar şunları sağlamalıdır:	Kamuoyu katkısının nasıl dikkate alındığına veya kullanıldığına dair geri bildirim.	Nelerin dahil edildiğini, nelerin dışarıda bırakıldığını ve nedenlerine dair açıklamalar.
Halkın giderim olasılığı hakkında bilgi alması.	Devletler, idari ve yargısal inceleme mekanizmaları sağlamalıdır.	Herkesin bir giderim mekanizmasına erişim hakkı olmalıdır.
Kararların uygulanması sırasında katılımın devam etmesi.	Devletler, uygulama hakkında erişilebilir kullanıcı dostu bilgiler sağlamalıdır.	Devletler, uygulamayı güçlendirmek için sivil toplum aktörleriyle ortaklık kurmalıdır.

USTÖ'ler Konferansı'nın "Sivil Toplumun Politik Karar Verme Süreçlerine Katılımı için İyi Uygulama İlkeleri" de (bundan sonra "USTÖ İyi Uygulama İlkeleri" olarak kullanılacaktır) sivil katılımın ilkelerini **açıklık, güven, bağımsızlık ve katılım** olarak belirlemiştir. Ayrıca bu ilklerin hayata geçebilmesi için katılım süreçlerinin **şeffaf, erişilebilir, ayrımcı olmayan, kapsayıcı ve hesap verilebilir** olması gerekmektedir¹²⁵. USTÖ İyi Uygulama ilkeleri katılımı dört farklı aşamada ele alır:

1. Bilgi,
2. Danışma,
3. Diyalog ve
4. Ortaklık

Bilgi >> Katılım sürecinin temelini oluşturur. İlgili tüm konulara tasarlara, yorumlara ve gerekçelere erişim hakkını içerir.

Danışma >> Sivil toplumun görüşlerinin talep edilmesidir. Burada ilgili konuya katılım için girişimler ve ana fikir kamu kurumları tarafından hazırlanır.

Diyalog >> Diyaloğu her iki taraf (Sivil Toplum ve Kamu Yönetimi) başlatabilir. Geniş kapsamlı ve iş birliğine dayalı olmak üzere iki biçimde gerçekleşir. Geniş kapsamlı diyalog sivil toplumun mümkün olan en geniş katılımını öngörür. Yeni bir politika önerisi sivil toplumun geniş bir kesimiyle tartışmalar yürütmek için faydalıdır. Ancak yürütülmekte olan bir politikanın geliştirilmesiyle olan bağı açık değildir. İşbirliğine dayalı diyalog bir politikanın geliştirilmesi için ortak çıkarlara dayanır ve genellikle ortak bir tavsiye kararı, strateji ya da yasaya yol açar. Sık ve yüz yüze yapılan toplantılarla gerçekleşir.

Ortaklık >> Ortaklı politika yapım süreçlerinin her aşamasında olabilir. Ancak süreçte STÖ'lerin (bağımsız kalarak) kampanya yapma ve eylemde bulunma haklarına sahip olması mutlaka olması gereken bir koşuldur. Hizmet sunumundan, bütçe tahsisi için ortak karar verme organlarının kurulmasına kadar geniş bir alanda ortaklık yapılabilir.

Yukarıda ifade edilen ilkeler doğrultusunda politik katılım birbiriyle bağlantılı yedi adımda gerçekleşir: girdi /teşvik edici fikirler, gündem belirleme, politika taslağının hazırlanması, karar verme, politikanın uygulanması, izleme ve politikanın yeniden biçimlendirilmesi. Her aşama STÖ'lere ve kamu yetkililerine etkileşimde bulunma fırsatları sunar.

Avrupa Konseyi ayrıca katılımcı bir kanun yapım süreci için aşağıdaki politika döngüsü modelini önermektedir¹²⁶.

Politika Döngüsü Modeli – Katılımcı Kanun Yapım Süreçlerinde Temel Adımlar

Ele alınacak sorunu/başlatılacak politika girişimini ve soru veya konuyu ele almak için politika seçeneklerini belirleyen Kavram/Yeşil Metin'in (Green Paper) ilk taslağı.

1 Kilit paydaşların belirlenmesi (uzmanlar, incelenen politikalarından etkilenmesi muhtemel ilgili taraflar, diğer paydaşlar)	2 Kavram/Yeşil Metnin ilk taslağının dağıtılması	3 İstişareler (uzman yuvarlak masa toplantıları, halka açık tartışmalar, çevrimiçi istişareler, görev güçlerinin hazırlanması)	4 İstişareler hakkında geri bildirim (hangi tavsiyeler benimsendi - kimden ve neden? hangi tavsiyeler benimsenmedi - kimden ve neden?)
---	--	--	--

Gözden geçirilmiş Kavram/Yeşil Metinlerin Yayınlanması

1 Gözden geçirilmiş Kavram/Yeşil Metinlerin dağıtılması.	2 İstişareler (uzman yuvarlak masa toplantıları, halka açık tartışmalar, çevrimiçi istişareler)	3 İstişareler hakkında geri bildirim (hangi tavsiyeler benimsendi - kimden ve neden? hangi tavsiyeler benimsenmedi - kimden ve neden?)
--	---	--

Düzenlemeye/Kanuna Taslak Halinin Verilmesi ve Yayınlanması (uzmanların katılımıyla)

1 Kanun Tasarısı etrafında Bakanlık/sorumlu kamu otoritesi tarafından yapılan istişareler (uzman yuvarlak masa toplantıları, kamuya açık tartışmalar, çevrimiçi istişareler, görev güçlerinin taslağının hazırlanması)	2 İstişareler hakkında geri bildirim (hangi tavsiyeler benimsendi - kimden ve neden? hangi tavsiyeler benimsenmedi - kimden ve neden?)
--	--

Gözden Geçirilmiş Kanuna Taslak Halinin Verilmesi ve Yayınlanması (uzmanların katılımıyla) ve Parlamento'ya Sunulması

1 Gözden Geçirilmiş Kanun Tasarısı etrafında Parlamento tarafından istişareler (uzman yuvarlak masa toplantıları, meclis komisyonu oturumları, çevrimiçi istişareler)	2 İstişareler hakkında geri bildirim (hangi tavsiyeler benimsendi - kimden ve neden? hangi tavsiyeler benimsenmedi - kimden ve neden?)
---	--

Nihai Hali Verilen Kanunun Yayınlanması (Parlamentoda son okuma için hazır)

1 Nihai hali verilmiş kanun etrafında Parlamento tarafından istişareler (uzman yuvarlak masa toplantıları, meclis komitesi oturumları, çevrimiçi istişareler)	2 İstişareler hakkında geri bildirim (hangi tavsiyeler benimsendi - kimden ve neden? hangi tavsiyeler benimsenmedi - kimden ve neden?)
---	--

Yargısal, Anayasal, Cumhurbaşkanlığı denetimine tabi, kanunun kabul edilmesi

Beyaz ve Yeşil Metin(ler)¹²⁷

Yeşil Metinler (Green Paper), AB düzeyinde belirli konularda tartışmayı teşvik etmek için AB Komisyonu tarafından yayınlanan belgelerdir. İlgili tarafları (kuruluşlar veya bireyler) bir istişare sürecine katılmaya ve öne sürdükleri teklifler temelinde tartışmaya davet ederler. Yeşil Metinler, daha sonra Beyaz Metinlerde özetlenen yasal gelişmelere yol açabilir.

Avrupa Komisyonu Beyaz Metinleri ise (White Paper), belirli bir alanda AB eylemi için önerileri içeren belgelerdir. Bazı durumlarda, AB düzeyinde bir istişare sürecini başlatmak için yayınlanan bir Yeşil Metinden yola çıkarlar.

Beyaz Metnin amacı, siyasi bir uzlaşmaya varmak için halk, paydaşlar, Avrupa Parlamentosu ve Konsey ile bir tartışma başlatmaktır. Komisyonun iç pazarın tamamlanmasına ilişkin 1985 tarihli Beyaz Metni, Konsey tarafından kabul edilen ve bu alanda geniş kapsamlı mevzuatın kabul edilmesiyle sonuçlanan bir plan örneğidir.

OECD kamusal karar verme süreçlerine yenilikçi bir yaklaşım modeli olarak "Temsili Müzakere Modelini" sunmaktadır. Bu amaçla OECD öncelikle Müzakereci Demokrasi ve Katılımcı Demokrasi arasındaki farkı açıklamak için aşağıdaki tabloyu kullanmaktadır ¹²⁸:

127. The EU, Glossary of summaries, <<https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary.html>>

128. OECD, The Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave, 2020, <<https://bit.ly/3FUxfjg>>

	Katılımcı Sayısı	Katılım Türü	Katılımcının seçilme yöntemi
Katılımcı Demokrasi	Çok büyük katılımcı sayıları ile derinlemesine bir müzakere yapmak zor olduğundan, görece küçük ama temsil etme ehliyetine sahip gruplar.	Katılımcıların bir konu hakkında en iyi şekilde bilgilendirilmesini ve "hangi konuda kesinlikle anlaşılabilirliğine?" dair bir kamu muhakemesine (görüşüne değil) varmak için farklı bakış açılarından dikkate alınmasını gerektiren müzakere.	Tipik olarak, kamu yönetimini temsil eden bir idari yapıyla toplanmak için tabakalandırma ile rastgele seçimi birleştiren bir sivil piyango yöntemi kullanılır. İdari yapı farklı perspektifleri değerlendirebilen ve güçlü çıkar gruplarının yoğunlaşmasına karşı savunmasız olmayan bir yapı olmalıdır.
Müzakereci Demokrasi	Çok sayıda insanın, ideal olarak belirli bir karardan etkilenen herkesin katılımıyla olur. Amaç en geniş kesime ulaşmaktır.	Dahil olmayı seçen tüm yurttaşlardan ve tüm politik bakış açılarından daha fazla katılım. Politik dahil olma için çeşitli fırsatların ve benimsenmesi ve teşvik edilmesi.	Mümkün olduğu kadar çok kişinin deneyim paylaşmasına olanak sağlamak için kendi kendine seçilen katılım.

Carson & Elstob (2019) OECD

Kamu Yargısı vs. Kamuoyu Görüşü: Daniel Yankelovich¹²⁹ temelde kamuoyu görüşü ile kamuoyu yargısı arasında bir ayrım gitmiştir. Bu ayrım müzakereci demokrasi tartışmalarında merkezi bir rol oynamaktadır. Buna göre anketlere dayanan kamuoyu görüşü, insanların tepeden tırnağa düşünülmüş ya da baştan aşağıya gözden geçirilmiş yargılarından ziyade, akıllarındaki ilk görüşü raporladığı için yanıltıcıdır. Buna karşılık kamu muhakemesi insanlar bir soruna ilgilendikten, onu her yönden değerlendirdikten, seçimlerinin neye yol açtığını anladıktan ve yaptıkları seçimlerin sonuçlarını kabul ettikten sonra var olan oldukça gelişmiş bir kamuoyu durumudur.

OECD "Peki Neden Temsiliyet ve Müzakere?" ve "Nasıl? sorularına karşılık yedi cevap vermektedir¹³⁰:

- 1. Kamu Yargısı >>** Daha iyi politikalar kamuoyu görüşünden ziyade kamu muhakemesinden eldedilir.
- 2. Meşruiyet >>** Zor seçimler için daha fazla meşruiyet gerekir. Politik önceliklerin belirlenmesine yardımcı olur.
- 3. Güven inşası >>** Yurttaşlara kamusal karar alma süreçlerinde etkin bir rol vermek, kamunun hükümete ve demokratik kurumlara olan güvenini artırır.
- 4. Güçlendirme >>** Yurttaşların saygı duyulması ve güçlendirilmesi önemlidir. Bu onları müzakere sürecine aktif olarak katar. Nesne olarak görülmelerinin önüne geçer politik olayları anlayabilecekleri ve etkileyebilecekleri duygusunu yükseltir.
- 5. Çeşitlilik >>** Kapıyı çok daha çeşitli bir insan grubuna açarak, yönetimi daha kapsayıcı hale getirmek mümkündür.
- 6. Şeffaflık >>** Para ve güce sahip grupların ve bireylerin bir kamu kararı üzerinde gereğinden fazla etkiye sahip olmalarını sağlayarak, dürüstlüğü güçlendirmek ve yolsuzluğu önlemek için gereklidir.
- 7. Kutuplaşmayı önlemek >>** Kutuplaşmayı önlemek ve çarpıtılmış bilgilerin önüne geçmek gerekir.

Yukarıdaki genel çerçeveye bağlı olarak OECD'nin de belirttiği üzere, müzakere her derde deva olabilecek bir yöntem değildir. Müzakere tüm demokratik ve yönetim sorunlarını ele almaz. Demokratik toplumlar farklı çözüm ve katılım yöntemleri gerektiren çok çeşitli zorluklarla mücadele eder. Bununla birlikte temsili müzakere yönteminin, yaşanan deneyimler doğrultusunda aşağıdaki sorunların çözümünde başarılı olduğu görülmüştür:

129. Daniel Yankelovich, *Coming to Public Judgment: Making Democracy Work in a Complex World*, Syracuse University Press, 1991, s. 6-10; Daniel Yankelovich, *Concept of Public Judgment, in Toward wiser public judgment*, (Ed.) Daniel Yankelovich and Will Friedman, Vanderbilt University Press, 2010, s. 11-50; Barbara A. Bardes & Robert W. Oldendick, *Public Opinion Measuring the American Mind*, Rowman & Littlefield, 2017, s. 9

130. OECD, *The Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*, a.g.e.

Değer odaklı ikilemler

Birçok kamu politikası sorusu değer odaklıdır. Temsili müzakere süreçleri, aktif dinlemeyi, eleştirel düşünmeyi ve katılımcılar arasında saygıyı teşvik edecek şekilde tasarlanmıştır. Açık veya 'doğru' çözümleri olmayan zor etik soruların medeni bir şekilde tartışılabileceği bir ortam yaratılır ve katılımcıların ortak bir zemin bulmasını sağlar.

Denge gerektiren karmaşık problemler

Temsili müzakere süreçleri, katılımcılara öğrenmek, düşünmek ve müzakere etmek için zamanın yanı sıra yetkililerden, akademisyenlerden, düşünce kuruluşlarından, savunuculuk gruplarından, ticari işletmelerden ve diğer paydaşlardan geniş bir yelpazede kanıt ve uzmanlığa erişim sağlamak için tasarlanmıştır. Bu tasarım özellikleri, yurttaşların karar vermenin karmaşıklığı ile mücadele edebilmelerini ve sorunları yasal, düzenleyici ve/veya bütçe kısıtlamaları dahilinde değerlendirebilmelerini sağlar.

Seçim döngülerinin kısa vadeli teşviklerinin ötesine geçen uzun vadeli konular

Maliyetleri kısa vadede ortaya çıkarken, faydaları genellikle uzun vadede elde edildiğinden, birçok kamu politikası konusu alınması zor kararlardan oluşur. Müzakere süreçleri, siyasi partilerin ve seçimlerin motive edilmiş çıkarlarını ortadan kaldıracak ve katılımcıları kamu yararına hareket etmeye teşvik edecek şekilde tasarlandığından, bu tür konularda eylem ve harcamaları meşrulaştırmaya yardımcı olur.

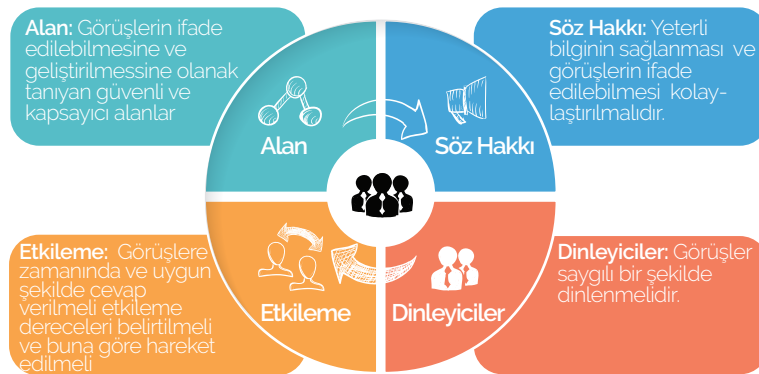
Tüm bu süreçler aynı zamanda şunları gerektirmektedir:

- Açık ve net tanımlanmış bir amaç
- Hesap verebilirlik
- Şeffaflık
- Kapsayıcılık
- Temsiliyet
- Bilgilendirme
- Grup müzakeresi
- Yeterli zaman
- Bütünsellik
- Özel yaşamın korunması
- Değerlendirme.

Günümüzde yurttaşların veya sivil toplumun politik karar verme süreçlerine ya da kamusal konulara katılımı konusu ele alınırken çevre, yaş, cinsiyet, engellik gibi belli temalarda ayrı bir özen gösterilmesi gerektiğine dair yapılan vurgular giderek artmaktadır. Ayrıca dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte, dijital katılım konusu da ön plana çıkan bir diğer önemli başlık olmuştur. Aşağıda bu konuları genel hatlarıyla ele alacağız.

3.2. Çocukların Karar Verme Süreçlerine Katılım Hakkı

Çocukların katılım hakkını kullanabilmeleri için farklı modeller geliştirilmiştir¹³¹. Günümüzde en sık başvurulan, UNICEF, AK ve AB tarafından da atıf yapılan model, çocuk katılımına dair Lundy modelidir¹³²: Alan, Ses, İzleyici ve Etki olmak üzere dördü bir yapısı vardır.

131. Gülzade Şentürk ve Ebru Firdin Özgür, Açık Kamusal Mekân Tasarımında Çocuk Katılım Yöntemlerinin Etkinlik Düzeyi Değerlendirmesi, Tasarım Kuram 2020:16(31):239-256 doi:10.14744/tasarimkuram.2020.83097

132. UNICEF, Guidelines on Adolescent Participation and Civic Engagement, GUIDANCE/PD/2020/002, <https://uni.cf/3GUYIPX>; EC, The Lundy model of child participation, <https://bit.ly/3lsvAQ>; The CoE, Listen – Act – Change Council of Europe Handbook on children's participation, <https://bit.ly/3qUB406>

Lundy diyagramındaki sürecin ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) 12. madde uyarınca etkili ve etik bir şekilde gerçekleştirilmesi için: şeffaf ve bilgilendirici; gönüllülüğe dayalı; saygılı; ilgili; çocuk dostu; kapsayıcı; eğitimler yoluyla destekleyici; risklere karşı duyarlı ve güvenli ve hesap verebilir bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekir.

Ayrıca AK çocukların katılımın değerlendirilmesi için bir araç geliştirmiştir¹³³. AK değerlendirme aracı 10 temel göstergeden hareket eder. Bu göstergeler çocukların katılım hakkının korunması, katılım hakkına dair farkındalığın artırılması ve katılım için alan yaratılmasına yöneliktir. Göstergeler, 18 yaşından küçük çocukların ve gençlerin kendilerini ilgilendiren konulara katılma hakkının geliştirilmesinde kaydedilen ilerlemeyi ölçmek için kullanılırlar.

Katılım hakkının korunması

- 1- Ulusal Anayasa ve mevzuat çocukların ve gençlerin karar alma süreçlerine katılma hakkının yasal olarak korunmasını içermesi.
- 2- Çocuk haklarını uygulamaya yönelik sektörlerarası bir ulusal stratejide çocukların ve gençlerin karar alma süreçlerine katılma hakkı açıkça dahil edilmiş olması.
- 3- Bağımsız bir çocuk hakları kurumu mevcuttur ve yasalarla korunması.
- 4- Çocukların adli ve idari işlemlere güvenli bir şekilde katılma haklarını kullanmalarını sağlayacak mekanizmaların var olması.
- 5- Çocuk dostu şikayet prosedürleri yürürlükte olması.

Katılım hakkı bilincini yaygınlaştırılması

- 6- Çocukların karar alma süreçlerine katılma hakkının, çocuklarla ve çocuklar için çalışan profesyoneller için hizmet öncesi eğitim programlarında yer alması.
- 7- Çocuklara katılım hakları hakkında bilgi verilmesi.

Katılım için alanlar yaratmak

- 8- Çocukların, kendi kuruluşları aracılığıyla okulda, yerel, bölgesel ve ulusal yönetim düzeylerini de içerecek şekilde, forumlarda temsil edilmesi.
- 9- Yerel hizmetlere ilişkin çocuk hedefli geri bildirim mekanizmalarının mevcut olması.
- 10- Çocukların, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (Çocuk Hakları Komitesi gölge raporlaması dahil) ve ilgili Avrupa Konseyi araçları ve sözleşmelerinin izlenmesine katılmaları için desteklenmesi

T.C. Ulusal Çocuk Forumu Şeması

3.3. Kadınların Karar Verme Süreçlerine Katılım Hakkı

BM'nin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konularındaki uzman kurumu BM Kadın Birimi için politik ve kamusal yaşamda kadınların eşit katılımı öncelikli çalışma alanlarından biridir¹³⁴. Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Hedeflerden Hedef 5 Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını öngörmektedir. Hedef 5, alt hedeflerinden 5.5. ise doğrudan kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın karar verme süreçlerine tam ve etkin bir biçimde katılımlarının ve kadınlara karar verme mekanizmalarında, her düzeyde lider olabilmeleri için eşit fırsatlar tanınmasının güvence altına alınmasını hedeflemektedir¹³⁵. Kadınların kamusal yaşama ve politik süreçlere dahil olma konusunda merkezi yaklaşım güçlendirmedir.

Dünya Bankası topluluk odaklı kalkınma programı kapsamında kadınların güçlendirilmesine merkezi bir önem vermektedir. Toplum odaklı kalkınma (CDD), "topluluk gruplarına (yerel yönetimler dahil) planlama kararları ve yatırım kaynakları üzerinde kontrol sağlayan yerel kalkınmaya yönelik bir yaklaşımdır"¹³⁶. Dünya Bankası'na göre "güçlendirmenin" çok boyutlu bir doğası vardır. Bu nedenle ölçülmesi basit yöntemlerle pek mümkün değildir. Zira belli bir alanda güçlendirilmiş olmak, her zaman başka alanlarda da aynı sonucu vermeyebilir. Örneğin ekonomik alanda kadınların güçlendirilmesi, aynı zamanda politik alanda da güçlendikleri sonucunu doğurmaz. İkinci bir husus, güçlendirmenin hem bir süreç hem de bir sonuç olmasıdır. Bu nedenledir ki, durağan (statik) bir sonucun aksine güçlendirme sürecini yakalayabilecek ya da bu sürece denk gelebilecek bir göstere bulmak son derece zordur. Sonuçlar nicel (sayısal) veriler kullanılarak daha kolay ifade edilebilir ama katılımcı yöntemlerle nitel veri toplama ve analiz gerektirir. Her ikisini dengeli bir şekilde toplamak zor olmakla birlikte gereklidir. Üçüncüsü, güçlendirme bağlama özgüdür. Çünkü sosyal, kültürel, politik ve ekonomik koşullar, tıpkı kurumlar gibi toplumdan topluma ve zamandan zamana değişirler. Güçlendirme aynı zamanda toplumların birer parçası olan grupların özelliğine de bağlıdır. Dördüncü olarak, cinsiyet söz konusu olduğunda evrensel düzeyde geçerli bir dizi göstereye ulaşmak zordur. Erkekler ve kadınlar gibi farklı cinsiyet gruplarını karşılaştırmak ortalama ve cinsiyete göre ayrıştırılmış göstergelere bakmaktan daha derin bir analiz gerektirir. Zira her iki cinsiyet grubu da aynı zamanda yaş, ırk, sosyal statü, eğitim ve diğer sosyoekonomik özelliklere dayanan farklı kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Bu nedenle, güçlendirmeyi değerlendirmek ve topluluk ve hane içindeki güç dinamiklerini yakalamak için hem bireysel düzeyde "mutlak" göstergelere hem de göreceli ölçülere ihtiyaç vardır¹³⁷. Bu nedenledir ki, Dünya Bankası güçlendirmeyi aşağıdaki grafikte özetlendiği haliyle üç boyutta ele almaktadır. Ekonomik, politik ve sosyal. Her üç bileşen de kadınların politik ve kamusal yaşamda karar verme süreçlerine etkili katılımını sağlamaya yöneliktir¹³⁸.

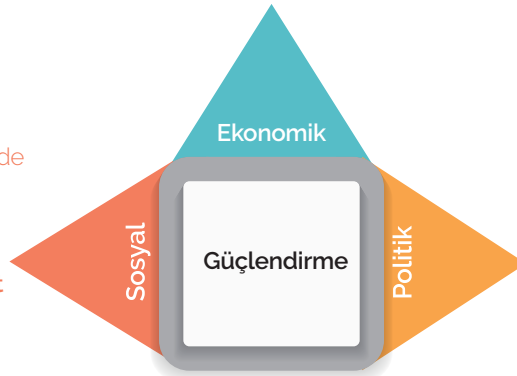
Kadınların **kaynaklara** erişimi, kontrolü ve kullanımı (insan kaynağı, fiziksel, mali ve üretim mülkiyeti; alt yapı ve hizmetlere erişimi)

İş gücü piyasasındaki yasal ve kurumsal engeller

Ücretsiz ev ve bakım işlerinin biçimi

Hane halkında ve topluluk içinde **karar-verme** gücü

Diğer pek çok konuyla birlikte üreme ile ilgili seçimlerde ve hareketlilikle bağlantılı **cinsiyet ve sosyal normlar**

Kadınların **politik süreçlerdeki** katılımı, etkisi ve liderliği: oy verme, politik diyaloglar ve tartışmalardaki katılım, yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde "gündem oluşturma" kapasitesi.

134. About UN Women. <<https://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>>

135. Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Amaçlar. <<https://www.kureselamaclar.org/>>

136. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Women's Empowerment in Rural Community- Driven Development Projects. 2017. s. 4. <<https://bit.ly/3FW1bZl>>

137. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. a.g.e., 2017. s. 6-7.

138. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. a.g.e., 2017. s. 9.

3.4. Engellilerin Karar Verme Süreçlerine Katılım Hakkı

AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi engelli kişilerin katılım hakkının kullanılmasına engel teşkil eden sorunları sekiz başlık altında toplamaktadır¹³⁹:

1. Çağdışı ataerkil ve yaygın sosyal kalıp yargılar
2. Erişim eksikliği (fiziksel, dilsel, alt-yapı ve bilgi)
3. Yasal ve idari engeller (yasal kapasiteye dayalı kısıtlamalar dahil)
4. Kurumsal ayrımcılık (okulda, işyerinde ve kamu kurumlarında)
5. Kaliteli kapsayıcı eğitim eksikliği
6. Katılım için sınırlı destek ve fonlama
7. Yoksulluk
8. Engelliliğe dair ayrıştırılmış ve karşılaştırılabilir veri eksikliği ve ulusal düzeyde izleme mekanizmalarının eksikliği.

AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisinin yukarıda ifade edilen sorunların çözümüne yönelik görüşlerini BM Engelli Hakları Sözleşmesi (EHS) Madde 29'a (politik ve toplumsal yaşama katılıma) ek olarak AGİT üyesi devletler tarafından kabul edilen 1990 Kopenhag belgesi ve onu takiben 1991 Moskova Belgesine dayandırmaktadır. Buna göre 1990 Kopenhag Belgesi katılımcı devletlerin "yurttaşlarının ister doğrudan, isterse adil seçimler yoluyla kendileri tarafından özgürce seçilmiş temsilcileri aracılığıyla, ülkelerinin yönetimine katılma haklarına saygı göstermelerini"; 1991 Moskova Belgesine ise katılımcı devletlerin engellilerin "kendilerini ilgilendiren alanlarda karar almaya uygun katılımlarını geliştirmelerini" içerir. Buna bağlı olarak AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi altı öneri geliştirir: Bunlar Erişilebilirliğin Sağlanması; Veri Toplanması, Yasal Engellerin Kaldırılması; Farkındalığın Arttırılması, Ulusal Parlamentolarda ve politik partilerde politik katılımın arttırılması ve uygun ortamın yaratılmasıdır.

Erişilebilirliğin Sağlanması >> Erişilebilirlik kamusal ve politik yaşama katılabilmenin ön koşuludur. Buna göre etkinlikler ve bu etkinliklerin düzenlendiği mekanlar tüm engellilik hallerine duyarlı bir şekilde tasarlanmalıdır.

Veri Toplama >> Engelli bireylerin kamusal ve politik yaşama katılabilmelerine yönelik olarak gereken önlemlerin alınması için veri son derece önemlidir. Bunun için ulusal düzeyde kapsamlı, cinsiyete ve engellilik türüne göre ayrıştırılmış veri bir zorunluluktur.

Yasal Engellerin Kaldırılması >> Ulusal mevzuat BM EHS'ye uygun şekilde düzenlenmeli, engelli kişilerin kamusal ve politik yaşama katılabilmelerine engel teşkil eden mevzuat kaldırılmalıdır.

Farkındalığın Arttırılması >> Engelli kişilere karşı kalıp yargıların, önyargıların ve zarar verici uygulamaların ortadan kaldırılması için medya, parlamento, kamu kurumları dahil olmak üzere kamusal yaşamın tüm boyutlarında engelli kişilerin görünürlüğü arttırılmalıdır. Ayrıca engelli kişilerin haklarının yaygınlaştırılması ve uygulanması için genel bir anlayışın geliştirilmesi için özel çalışmalar yapılmalıdır.

Ulusal Parlamentolarda ve Politik Partilerde Politik Katılımın Arttırılması >> Ulusal parlamentolar, politik partiler ve yerel yönetim meclisleri hem bir seçmen hem de adaylar olarak engelli kişilerin politik yaşama katılmaları için gereken önlenmeleri almalıdır. Engellilik türüne göre belgelere erişimin kolaylaştırılması, onarıcı politikalar gibi.

Politik partiler parti programlarını ve diğer manifestolarını farklı engellik türlerini gözetererek erişilebilir bir biçimde hazırlamalıdır. Benzer şekilde meclisler meclis oturumlarının kayıtlarını, komisyonların raporlarını ve bizzat oturumların kendisini çevrimiçi ve çevrimdışı olarak engellilik türlerine göre erişilebilir kılmalıdır. Ayrıca politik partiler ve meclisler engelli kişiler ve onları temsil eden kuruluşlarla işbirliği içinde engelli kişilerin katılımı hakkında farkındalığı arttırmak için çalışmalar yapmalıdır. Son olarak engelli kişilerin kamu görevlerine aday olmalarını sağlamak için engellilik türlerine göre ilgili masrafları karşılamaya yönelik mali araçlar da dahil olmak üzere bireysel destek mekanizmaları sağlanmalıdır. Aynı zamanda, farklı parlamento üyeleri arasında daha güçlü bir işbirliği, engellilik sorunlarına daha fazla odaklanmayı sağlayacaktır. Avrupa Birliği düzeyinde buna iyi bir örnek olarak gayri resmi bir grup olan Avrupa Parlamentosu Engelliler Ara Grubu (APEAG) verilebilir. APEAG AB üyesi tüm ülkelerden ve pek çok politik partiyi temsil eden ve engelli kişilerin hem bölgesel hem de ulusal düzeylerde dahil edilmesini ilerletmeye yönelik politikaları destekleyen bir yapıdır.

Uygun Ortamın Yaratılması >> Uygun ortamın yaratılması özü itibariyle yukarıda ifade edilen ön koşulların yaratılmasıyla doğru orantılıdır. Tüm bunlara ilgili kurumların kapasitesinin artırılması ve mali desteği de eklemek gerekir

3.5. Çevre Konularına Katılım

Çevre konularına yurttaş katılımı "Küresel İklim Değişikliği" konusunda yapılan tartışmalarla hız kazanan bir konu olmuştur. Paris İklim Anlaşmasının giriş kısmı kadar, 12. maddesi iklim değişikliği hakkında yapılan çalışmalara halkın katılımını açık bir şekilde ifade etmektedir. Ancak doğrudan çevre konularına halkın katılımı kısa adı "Aarhus Sözleşmesi" olan ve tam adı "Çevre Konularında Bilgiye Erişim, Karar Vermeye Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesinin" ana konusudur. Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) tarafından 25 Haziran 1998'de imzaya açılan sözleşmenin adından da anlaşılacağı üzere üç temel ayağı bulunmaktadır: Bilgiye Erişim; Karar Verme Süreçlerine Katılım, Adalete Erişim¹⁴⁰.

Karar Verme Süreçlerine Katılım >> Aarhus Sözleşmesi kapsamında karar verme süreçlerine katılım üç boyutta gerçekleşir: Bunlar sözleşmenin 6., 7. ve 8. maddelerinde düzenlenmiştir. Bunlardan 6. madde belirli bir faaliyetten etkilenen halkın katılımı hakkındadır. Bu faaliyetlerin bir listesi Ek-1'de sunulmuştur. Sözleşmenin 7. maddesi halkın plan, program ve politikalara katılımı hakkındadır. Sözleşmenin 8. maddesi ise yasa yapım süreçlerine katılım hakkındadır.

3.6. Yerel Yönetimlere Katılım

Yerel yönetimler pek çok bakımdan yurttaşların veya sivil toplumun en yakın oldukları idari yapılardır. Bu açıdan bakıldığında Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı (BKYYDT)¹⁴¹, Yerel ve Bölgesel Yönetimler Görev Gücünün de ifade ettiği gibi "yerel yönetimler, ulusal hükümetler, topluluklar ve yurttaşlar arasında hayati bir köprü oluşturur" ayrıca yeni küresel ortaklıklar için de kritik bir öneme sahiptirler¹⁴². Dolayısıyla yerel yönetimler yurttaşların ya da sivil toplumun kamusal konulara ve politik karar alma mekanizmalarına katılımı için son derece elverişli bir idari mekanizma oluştururlar.

140. UNECE, The Aarhus Convention An Implementation Guide, Second Edition 2014, s. 19, <<https://bit.ly/3tWuq5B>>; Çevresel Konularda Bilgiye Erişim Rehberi ve Aarhus Sözleşmesi, Haz. İlgün Özkaya Özlüer, Çev. Elif Bozkurt - Gamze Ovacık; Ekoloji Kolektifi Derneği; 2018, s. 14, <<https://bit.ly/3lxAMmk>>; Türkiye Cumhuriyeti Aarhus Sözleşmesine henüz taraf olmamıştır.

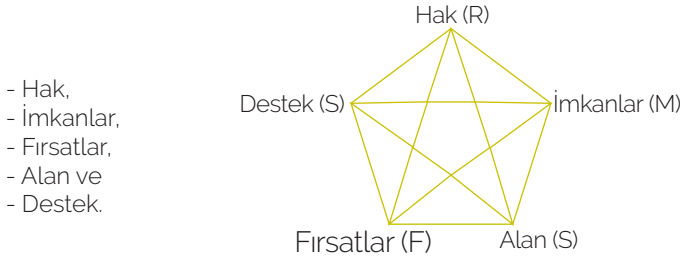
141. BKYYDT IULA (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği) ve FMCU-UTO (Dünya Birleşmiş Kentler Federasyonu) ve METROPOLIS - Dünya Büyükşehirler Birliği'nin birleşmesiyle oluşmuştur. BDYYDT 2004'den belir faaliyet göstermektedir. Merkezi Barselona'dadır (İspanya). Ortadoğu Birimi İstanbul'dadır.

142. What Local and Regional Governments Bring to The Global Table Legitimacy, Experience, Organization, The Global Taskforce of Local and Regional Governments facilitated by UCLG, <<https://bit.ly/3FZc7Fu>>; The Council of Europe, The relationship between central and local authorities, 2007, 32-33, <<https://rm.coe.int/1680747fbc>>

Bu açıdan bakıldığında Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (AYYÖŞ) ve "Yurttaşların Yerel Yönetim İşlerinin Sevk ve İdaresine Katılım Hakkıyla İlgili Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ek Protokolü"¹⁴³ son derece önemli belgelerdir. Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi (AYBİK) bünyesinde izlemesi yapılan, 1985 yılında kabul edilen AYYÖŞ bu alandaki ilk bağlayıcı metindir. Şarta ek olarak yurttaşların yerel yönetimlere aktif katılımını öngören ve 2009'da kabul edilen Ek protokol doğrudan yurttaş katılımına yöneliktir. Buna göre "Taraflar Devletler sorumluluk bölgelerindeki herkesin yerel yönetim işlerine katılma hakkını güvence altına alırlar." AYBİK, AYYÖŞ'ün izlemesini temel olarak üç biçimde gerçekleştirir:

- Her beş yılda bir, üye devlete ülke bazında düzenli olarak yapılan genel bir izleme görevi;
- Komite veya Kongre Bürosu'nun kararlaştırdığı Şart'ın belli bir bölümünü izleme görevi,
- Kongre Bürosu'nun kararıyla belli endişeleri yerinde incelemek üzere araştırma görevi

AK AYBİK çalışmaları kapsamında gençlerin karar vermek süreçlerine katılımına özel bir önem vermektedir. Bu amaçla 2003 yılında "Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı"¹⁴⁴ kabul edilmiştir. Şart gençlerin yerel yönetimlerde karar verme süreçlerine katılımı için önemli bir araçtır. Bakanlar Komitesinin Rec(2004)13 sayılı tavsiye kararı ile kabul edilen Yeniden Düzenlenmiş Şart, tüm Avrupa Konseyi üye devletlerince kabul edilmiştir. Uygulamada, yasal bir bağlayıcılığı olmamakla beraber "üye devletlerin yeniden düzenlenmiş şartı uygulama konusunda ahlaki bir sorumluluğu olduğu anlamına gelir."¹⁴⁵ Şartın gençlik katılımı yaklaşımı, belgenin önsözünde yer alan beş anahtar kavrama dayanmaktadır:

Hak >> Gençlerin tartışmasız katılım hakkını ifade eder. Haklar sadece sivil veya siyasi haklar değil, sosyal, ekonomik ve kültürel hakları da içerir.

İmkanlar >> Gençlerin, katılmalarını desteklemek için temel ihtiyaçlarının karşılanmış olmasına denk gelir. Bu yeterli sosyal güvence, eğitim, barınma, sağlık hizmetleri, ulaşım, usul/yöntem bilgisi (know-how) ve teknolojiye erişim gibi ihtiyaçları kapsar.

Fırsatlar (Olanaklar) >> Gençlerin nasıl dahil olabilecekleri, fırsatların ne ve nerede olduğu konusundaki bilgilere kolayca erişim sağlamaları anlamına gelmektedir.

Alan >> Gençlerin bir araya gelebilecekleri fiziksel mekanları ve özellikle de politika oluşturmanın kurumsal çerçevesi içinde katılım alanları ile ilgilidir.

Destek >> Gençlere sunulacak kişisel, kurumsal ve yerel toplum seviyesi gibi farklı düzeylerde maddi, manevi ve kurumsal destekleri kapsamaktadır.

Yukarıda ifade edilen konulara ek olarak, AK Demokratik Katılım ve Seçimler Birimi yerel yönetimlere yurttaş katılımının sağlanması, katılımın ölçülmesi amacıyla araçlar geliştirmiştir. Bunlardan ilki Yerel Yönetimlere Yurttaş Katılımını İçin Öz Değerlendirme Aracı olan "CLEAR" aracıdır. CLEAR aslında katılımın başarısı için gerekli olan bir dizi eylemin baş harflerinden oluşan bir kısaltmadır. Buna göre yurttaşlar, katılımın başarılı olduğu yerlerde¹⁴⁶:

Yapabilirler (Can do) – Yani katılım için gerekli kaynaklara, becerilere ve bilgiye sahiptirler;

İsterler (Like to) – Yani katılımı güçlendiren bir bağlanma duygusuna sahiptirler;

Fırsata sahiptirler (Enabled to) – Yani katılım fırsatına sahiptirler;

Çağrılırlar/Davet edilirler (Asked to) – Yani resmi organlar ve gönüllü gruplar tarafından dahil edilmişlerdir;

Dikkate alınırlar (Responded to) – Yani, görüşlerinin dikkate alındığını görürler

Bu açıdan bakıldığında CLEAR yaklaşımı üç ana ilkeye dayanır:

143. Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Özerklik Şartı, <<https://bit.ly/3eE5MEem>>; Ayrıca bks. Bölgesel Demokrasi, Avrupa Konseyi Referans Çerçevesi, AK Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi, <<https://rm.coe.int/1680719195>> Türkiye Cumhuriyeti "Yurttaşların Yerel Yönetim İşlerinin Sevk ve İdaresine Katılım Hakkıyla İlgili Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ek Protokolü"ne henüz taraf olmamıştır.

144. Avrupa Konseyi, Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı, <<https://rm.coe.int/168071b513>>.

145. Avrupa Konseyi, Söz Sende, Çev. Ufuk Atalay, 2015, s. 30, <<https://rm.coe.int/16807023e3>>

146. The CoE, CLEAR Tool, 2008, <<https://rm.coe.int/c-l-e-a-r-a-citizen-participation-tool/168074701b>>

AK aynı zamanda sivil katılımı artırmak için bağlama dayalı stratejilerin tasarımı ve uygulanmasında adım adım bir yaklaşımla yerel yetkililere ve uygulayıcılara rehberlik edecek bir "Karar Vermede Sivil Toplum Katılımı Aracı"¹⁴⁷ geliştirmiştir. İyi Yönetişim için Uzmanlar Merkezi ile iş birliği içinde geliştirilen araç yerel yönetimlerde sivil katılımın düzeyleri ve katılımı artırmak için stratejileri ve uyumu konularına açıklık getirmek ve bu konuda bir destek sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Her şeyden önce yerel yönetimlerde kamusal konulara ve politik karar alma süreçlerine katılım konusu, yukarıda genel yurttaş katılımında da ifade ettiğimiz üzere ikili bir yapıya sahiptir:

- Müzakereci demokrasi ve temsil ilkelerine dayanan yukarıdan aşağıya bir yaklaşım (politikaların karar vericilerden yurttaşlara indiği);
- Katılımcı bir demokrasiyi ve bireylerin siyasi kararlara ve politikalara doğrudan katılımını ifade eden aşağıdan yukarı bir yaklaşım.

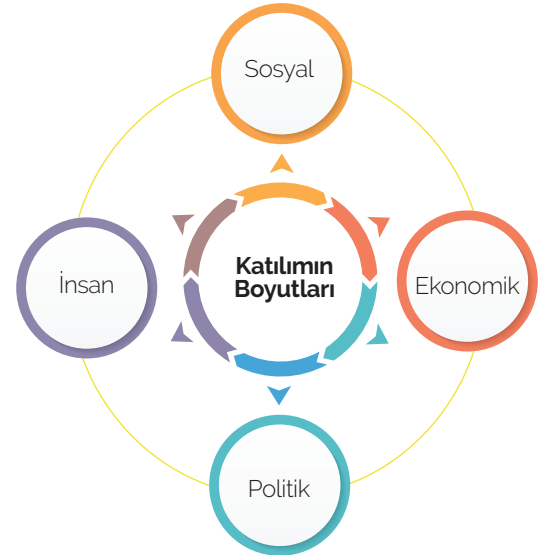
Karar Vermede Sivil Katılım Aracı katılımı dört boyutta ele alır. Bunlar Sosyal Sermaye, Ekonomik Sermaye, Politik Sermaye, İnsan Sermayesi.

Sosyal sermaye >> hem bir topluluğun sosyal canlılığına hem de bireysel paydaşların sosyal yaşam ve faaliyetlere katılma kapasitesine/istekliliğine atıfta bulunur;

Ekonomik sermaye >> bir topluluğun ekonomik sağlığına ve ayrıca her bir paydaşın ekonomik kaynaklarına/kapasitesine atıfta bulunur;

Politik sermaye >> hem genel olarak topluluk içindeki politik dahil edilmeye hem de bireysel paydaşların politik hayata dahil olmasına atıfta bulunur;

İnsan sermayesi >> genel olarak topluluğun bilgisine/becerilerine ve ayrıca her bir paydaşın belirli konulardaki ve katılım alanındaki özel kapasitelerine atıfta bulunur.

Karar Vermede Sivil Katılım Aracı aynı zamanda yereldaki toplulukların ve paydaşların her dört boyutu değerlendirebilmesi için bir değerlendirme testi içerir. Bu sivil katılımın boyutlarını bir değerlendirmeye tabi tutarak, sivil katılım için yapılması gerekenler hakkında bir fikir sunar.

Avrupa Konseyi ayrıca karar verme süreçlerine yurttaş katılımına dair iyi örnek uygulamalarının yer aldığı "Kültürlerarası Kentler" çalışmasını yürütmektedir. Kültürlerarası Kentler, iş dünyası, sivil toplum ve kamu hizmeti uzmanlarıyla ortaklaşa, çeşitli gruplar arasında daha fazla harmanlama ve etkileşimi teşvik etmek için bir dizi politika ve eylem geliştirir¹⁴⁸.

Yerel Yönetimlerde yurttaş katılımının en bilinen örneklerinden birini "katılımcı bütçe" uygulamaları oluşturmaktadır. Katılımcı Bütçe Brezilya'nın Porto Alegre kentinde 1989'da Belediye Başkanı Olívio Dutra ve halefleri Tarso Genro ve Raul Pont'nin başarılı uygulamalarına dayanmaktadır¹⁴⁹. Bugün Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinden yaygın bir şekilde kullanılan Porto Alegre "katılımcı bütçe" uygulaması iki Yves Sintomer'in de ifade ettiği gibi bakımdan önemlidir¹⁵⁰:

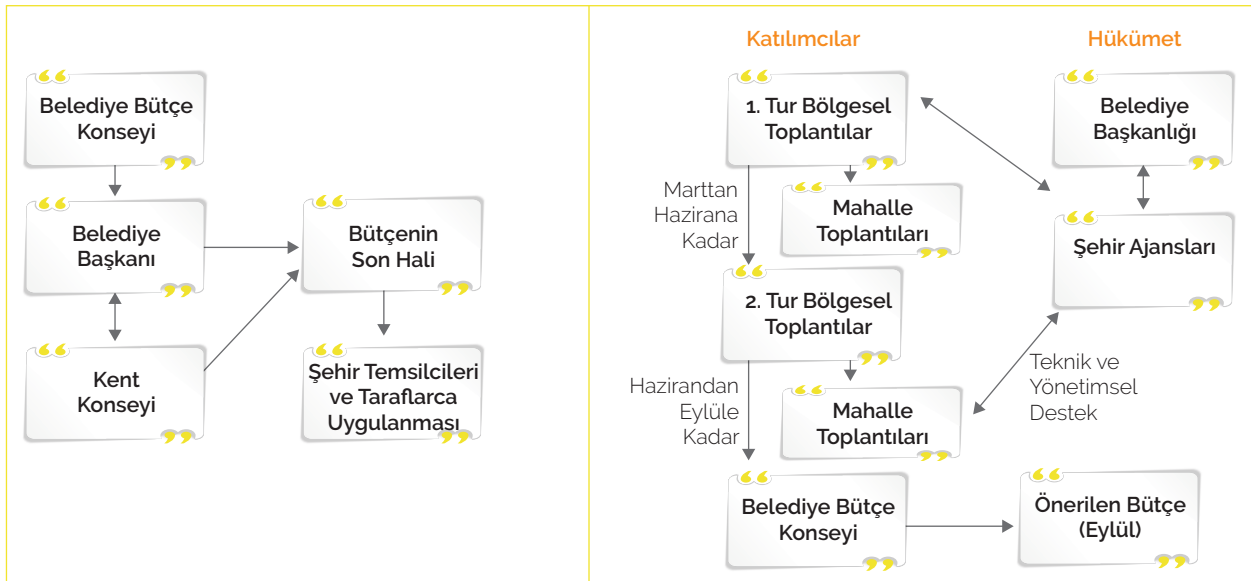
- **Birincisi:** Genellikle katılımı da içerecek şekilde demokrasi, haklar vb. kavramlar Avrupa ve Kuzey Amerika'dan dünyaya yayılır. İlk kez yoksul bir güney ülkesinden demokratik bir uygulama Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine model olmuştur.

- **İkinci** bir özellik bu uygulamayı başlatan Brezilya'daki yerel liderlerin, 1988'de askeri diktatörlüğe bir tepki olarak kabul edilen yeni anayasadan güç almakla beraber, çalışmalarına bizzat Brezilya'daki askeri diktatörlük döneminde başlamış olmalarıdır. Dolayısıyla askeri diktatörlüğe bir tepki olarak da doğmuştur.

Günümüzde yerel yönetimlerde katılımcı bütçe uygulaması temel olarak iki kuşak halinde ele alınmaktadır:

Birinci Kuşak: Porto Alegre ile başlayan heyecan 2000'li yılların sonu kadar devam etmiştir. Ancak uygulamada ortaya bazı sıkıntılar çıkmıştır: Yerel yönetimlerde yöneticilerin değişmesi ve yeni uygulamayı devam ettirme konusundaki isteksizlikleri, katılım süreçlerinde yaşanan sıkıntılar, karar verme süreçlerine yurttaş katılımı ya da sivil toplum katılımı yaklaşımında yaşanan değişiklikler, toplumsal düzeyde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar vb. sorunlar katılımcı bütçe uygulamasının gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle Porto Alegre ile başlayıp 2000'li yılların sonuna kadar devam eden süreç "birinci kuşak" katılımcı bütçe uygulaması olarak nitelendirilmektedir.

Porto Alegre Katılımcı Bütçeleme Şeması¹⁵¹

Porto Alegre Katılımcı Bütçe: Yıllık bütçe döngüsü
Kaynak Wramppler (2000)

Porto Alegre Katılımcı Bütçe: Yıl boyu uygulama
Kaynak Wramppler (2000)

İkinci Kuşak: Birinci kuşak katılımcı bütçe uygulamasından çıkarılan derslerle, yeni bir yaklaşım için 2008 yılından itibaren "ikinci kuşak" olarak adlandırılan katılımcı bütçe uygulamaları başlamıştır. Porto Alegre deneyimi bir tür "demokrasiyi demokratikleştirme" deneyimi olarak nitelendirilmiştir. İyi örnek uygulaması olarak Lazio, Toscana

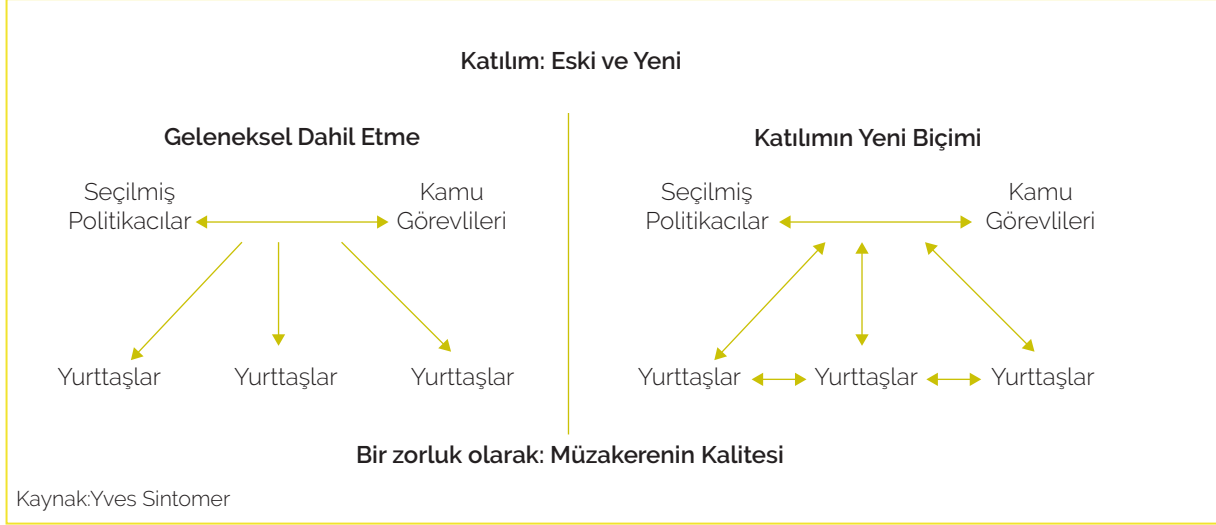
148. The CoE, What is an intercultural city?, <<https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/what>>

149. Tarso Genro ve Ubiratan de Souza, Porto Alegre: Özgün Bir Belediyecilik Deneyimi, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi/WALD - Demokrasi Kitaplığı, Nisan 1999, İstanbul; Marion Gret&Yves Sintomer, Porto Alegre (Farklı Bir Demokrasi Umudu), çev: Azer Kılıç,

150. STGM, Yerel Yönetimlerde Katılımcı Bütçe: Avrupa Örnekleri, Çevrimiçi Etkinlik, 27 Ocak 2021.

151. Brian Wampler, A Guide to Participatory Budgeting, The International Budget Partnership, 2000, <<https://bit.ly/33X6R8i>>

(İtalya), Lizbon (Portekiz) ve Glasgow (İskoçya – Birleşik Krallık) ile başlayan ikinci kuşak katılımcı bütçe uygulamaları, doğası gereği çok daha gerçekçi ve hedeflerinde daha az hırslı olan bir uygulama ifade eder. İkinci kuşak katılımcı bütçe uygulamaları daha geniş bir katılımcı tarafın desteklediği deneyimleri içermektedir. İkinci kuşak katılımcı bütçeleme uygulamaya yönelik artan uluslararası ilgi ve farklı kurumsal düzeylerde şekillendirilen işbirliği ve kalkınma programları tarafından sağlanan hukuki ve mali destek yoluyla teşvik edilmiştir. İkinci katılımcı bütçeleme uygulamaları yurttaşları ya da sivil toplumu sadece bir katılımcı olarak değil ayrıca "eş-karar vericiler" olarak nitelendirmektedir¹⁵². Yves Sintomer yeni ve eski katılım arasındaki temel farkın katılımın yeni biçimlerinde, aşağıdan yukarıya katılım talebi gelebileceğine ve yurttaşla yurttaş arasında da bir etkileşim olduğuna dikkat çekmektedir¹⁵³.

3.7. E-Katılım Mekanizmaları ve Teknoloji

Günümüzde yerel yönetimlerde olduğu kadar merkezi idarelerde yurttaş katılımını şekillendiren bir diğer önemli konu teknolojinin kullanımıdır. Teknoloji ile genel olarak kastedilen kısaca "ITC" olarak ifade edilen bilgi ve iletişim teknolojileridir. E-katılım politik karar verme süreçlerine bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yoluyla katılımı ifade etmek için kullanılan bir terim olmuştur. Buna bağlı olarak e-katılım hakkında hem akademik hem de uygulama düzeyinde son derece geniş bir yelpazede tanımlar üretilmiştir. BM'nin kullandığı tanım şu şekildedir¹⁵⁴:

Katılımcı, kapsayıcı ve müzakereci hale getirmek için politika, karar verme ve hizmet tasarımı ve sunumuna ITC aracılığıyla vatandaşları dahil etme sürecidir.

E-katılım, katılım ile ilgili pek çok diğer kavram ile ilişki içindedir. Aşağıdaki şekil, katılım ve e-devletin kesişimi olarak e-katılımı temsil etmekte ve devlette kullanılan üç klasik e-katılım düzeyine atıfta bulunmaktadır: bilgi sağlama, danışma ve karar verme. Şeffaflık, açık devlet verileri (ADV) dahil olmak üzere bilgi sağlama konusunda e-katılımla kesişir. Dahil etme, özellikle danışma ve karar verme ile ilgili olarak e-katılım ile de kesişir.

152. Luciano Joel Fedozi & Katia Caçilda Pereira Lima Participatory Budgets in Brazil i Hope for Democracy /ED. Nelson Dias). 25 Years of Participatory Budgeting Worldwide, Sigmasense, April 2014, s.159 Nelson Dias, Hope for Democracy, 30 Years of Participatory Budgeting Worldwide, Epopeia Records | Oficinacoordination, 2018, s. 5-6; 311-330; 479-490.

153. Yerel Yönetimlerde Katılımcı Bütçe: Avrupa Örnekleri", 27 Ocak 2021, Katılım Hakkı projesi çevrim içi etkinlik.

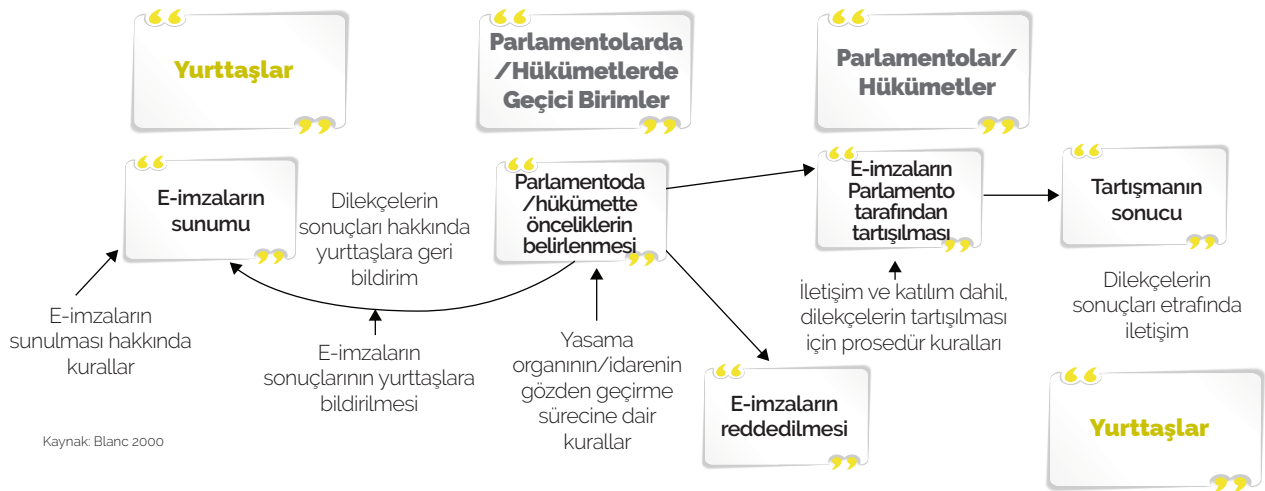
154. David Le Blanc, E-participation: a quick overview of recent qualitative trends, UN DESA Working Paper No. 163, ST/ESA/2020/DWP/163, JANUARY 2020, <https://www.un.org/esa/desa/papers/2020/wp163_2020.pdf>

Siyasi boyuta ve katılım düzeyine göre e-katılım yelpazesi ve ilgili araç örneklerini ise aşağıdaki tabloda olduğu gibi özetlemek mümkündür.

	Daha Fazla Politik	Daha Az Politik
Daha Az Dahil Olma	Politik Söylemin İnşası	Politika-Yapımı
Bilgi Sağlama	Politik Partilerin web siteleri, sosyal medya hesapları	Kanunlar, Yönetmelikler, stratejiler, bütçeler, idari süreöler vb. hakkında bilgi sağlanması.
Danışma	Tavsiye uygulamaların oylaması Parti platformları Adaylarım web siteleri, sosyal medya hesapları	Fikir forumları Parlamento soruşturmaları
İşbirliği	E-seçim m-seçim (mobil seçim)	Taslak politikalar hakkında danışma toplantıları
Daha Fazla Dahil Olma	Gündem oluşturma (örneğin)	E-seçim m-seçim (mobil seçim) (örneğin katılım bütçeleme, referandum)
		Yurttaş insiyatifleri E-imza eylemleri
		Kamu Hizmeti Sunumu
		Kamu hizmetleri hakkında bilgilendirme
		Açık devlet verileri
		Hizmet alanların geri bildirimleri
		Katılımcı planlama (örneğin kentler)
		Ortak üretim (örneğin kitle kaynaklı afet haritaları)
		Ortak yaratım (örneğin yenilik yarışmaları, yazılım yarışmaları (hackaton))

Kaynak: Blanc 2000

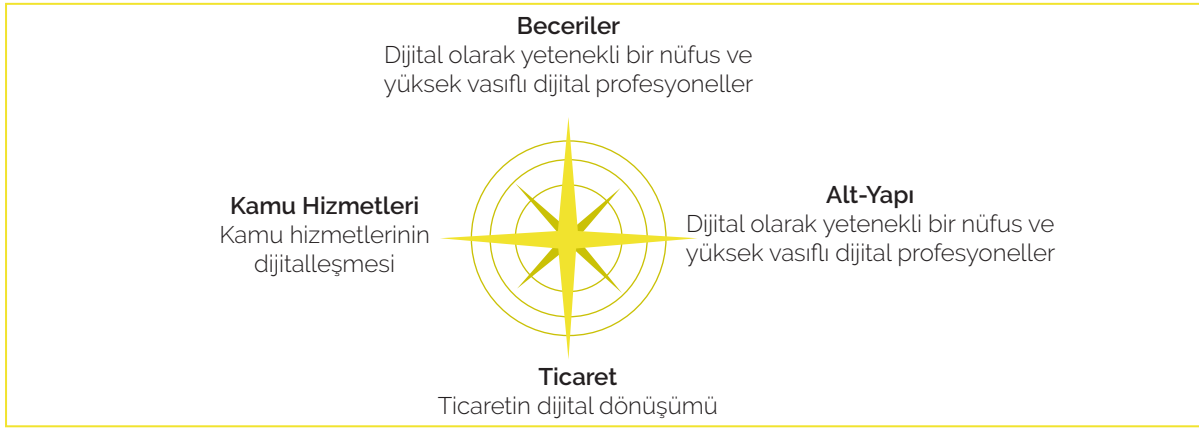
Gelişen iletişim teknolojileri katılım süreçlerini kolaylaştıran, daha ucuz maliyetlerle daha fazla insana ulaşmanın bir aracı olmuştur. Bu süreç belli hizmetlerin özellikle afet durumlarına katılımcı ve etkili bir şekilde yanıt vermek için Coğrafi Bilgi Sistemlerinin de (GIS) devreye girmesiyle birlikte daha da önemli bir hale gelmiştir. Dolayısıyla günümüzde bir "eski" vs. "yeni" katılım biçimleri hakkında tartışmalar başlamıştır. İletişim teknolojilerinin giderek gelişmesiyle birlikte e-katılımın daha da önemli bir hale geleceği aşikardır. Ancak yapılan ampirik çalışmalar göstermektedir ki, e-katılımın anlamlı ve etkili olabilmesi için çevrimdışı yani yüz yüze yapılan etkinlikler son derece önemlidir. Bu nedenledir ki, hem çevrimiçi (online) hem de çevrimdışı (yüz yüze) etkinliklerin kombine bir şekilde uygulanması günümüzde son derece yaygın bir yaklaşımdır. Örneğin günümüzde çevre koruma etkinlikleri, katılımcı bütçe uygulamaları ve e-katılımın ve kurallarının ne olacağına dair etkinlikler çevrimiçi (online) ve çevrimdışı (yüz yüze) etkinlik paketi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası e-katılım ile karar verme süreçlerine resmi ya da yüz yüze yapılan katılım arasında bir bağ kurulmaktadır. Aşağıdaki tablo e-katılım ile resmi karar verme süreçleri arasındaki bağlantıyı göstermesi bakımından faydalı olabilecek niteliktedir.

BM Ekonomik ve Sosyal İşler Birimi hükümetlere dijital yönetim ve e-katılım konusunda destek olmak için bir dizi araç geliştirmiştir¹⁵⁵. Benzer şekilde E-katılım konusu AK'nin gündemindedir. AK Bakanlar Komitesinin "Elektronik Demokrasi" (e-demokrasi) hakkında son derece ayrıntılı bir tavsiye kararı¹⁵⁶ bulunmaktadır. Bakanlar Komitesi kararı, üye devletlere yardımcı olması için 80 maddelik bir ilkeler dizini ve bu ilkelerin uygulanmasına yönelik 102 maddelik bir kılavuz metinden oluşmaktadır. İlkeler bir bütün olan katılıma vurgu yaparken, Altıncı ilke özellikle sivil katılımı öne çıkarmaktadır. E-demokrasi ve dijital katılım konusu ayrıca AYBIK'nin de gündeminde olan bir konudur. Kongrenin e-demokrasi ve katılım konusunda üye devletler için çok sayıda kararı bulunmaktadır¹⁵⁷.

OECD yukarıda da bahsedildiği üzere e-katılım konusunu yenilikçi yurttaş katılımı araştırması ve uygulamaları için "Participo" platformunu oluşturmuştur. Participo platformunun ana çalışmalarından biri "müzakere için dijital"¹⁵⁸ tartışmalarıdır.

Bir dizi tartışma ile "müzakere için dijital" tartışmaları, konuyla ilgili güncel tartışmaları takip ederek, düzenli bir bilgi akışı sağlamak ve yenilikçi çalışmaları tartışmaya açmaktadır.

AB Komisyonu ise "Avrupa'nın Dijital Geleceğini Şekillendirmek"¹⁵⁹ başlığı altında bir çalışma başlatmıştır. Bu amaçla AB Komisyonu 2021 yılında "Dijital On Yıl" programını başlatmış ve 2030 yılında erişilmek üzere önüne dört temel alanda hedefler koymuştur. Bu hedefler "Dijital Pusula" olarak ifade edilmektedir. AB Komisyonun hazırlayacağı bir yol haritasından sonra her bir üye devletin kendi yol haritasını belirleyeceği "Dijital On Yıl" programı temelde dijital hakları tanımlayan altı ilke üzerinde şekillenmektedir. Bu ilkeler katılımı da içermektedir.

1. İnsanları ve haklarını dijital dönüşümün merkezine koymak;
2. Dayanışma ve içermeyi desteklemek;
3. Çevrimiçi seçim özgürlüğünün sağlanması;
4. Dijital kamusal alana katılımı teşvik etmek;
5. Bireylerin güvenliğini, emniyetini ve yetkilendirilmesini artırmak;
6. Dijital geleceğin sürdürülebilirliğini teşvik etmek.

Örnek Vaka 3- E-Devlet ve CİMER Uygulaması

İlk kez 2008 yılında hizmete giren e-devlet uygulaması giderek gelişen önemli bir araçtır. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının önemli bir bölümünün, kamu hizmetlerine erişiminde önemli kolaylıklar sağlayan E-Devlet uygulaması bugün hatırı sayılır bir kullanıcı sayısına ulaşmış bulunmaktadır. Mevcut haliyle T.C. nüfusunun %68'den fazlası E-Devlet Uygulamasına kayıtlıdır.

E-Devlet üzerinden veya sistemin kendisi üzerinden kullanılacak bir diğer mekanizma CİMER'dir. CİMER Uygulaması İstek, Görüş, Öneri, İhbar, Şikâyet, Bilgi Edinme Hakkı, Teşekkür ve Yönetime Katıl seçenekleriyle hizmet vermektedir.

CİMER'e 2021'de 6 milyon 100 bin kişi başvuruda bulunmuştur. Başvuruların 600 bini teşekkür, 5 Milyon 500 bin başvuru ise konusuna göre 30 gün içinde olumlu ya da olumsuz cevaplanması gereken başvurulardır. Memnuniyet derecesi ve sonuçlarından bağımsız olarak yurttaş katılımı açısından bu sayı dikkate alınması gereken bir düzeydedir.

155. UN DESA, <<https://publicadministration.un.org/en/Toolkits>>

156. The CoE, Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy), <<https://bit.ly/3G74FZ9>>

157. The CoE, Congress of Local and Regional Authorities, E-Democracy, <<https://www.coe.int/en/web/congress/e-democracy>>

158. OECD, Digital for Deliberation, <<https://medium.com/participo/digitalfordeliberation/home>>

159. European Commission, Shaping Europe's digital future, <<https://bit.ly/3r1B9zE>>

4

Ulusal ve Yerel
Uygulama Örnekleri
Avrupa

4. Ulusal ve Yerel Uygulama Örnekleri – Avrupa

Politik karar verme süreçlerine etkili katılım üzerine yapılan araştırmalar bir yandan katılım modellerine, diğer yandan uygulama örneklerine odaklanmaktadır. Küresel düzeyde yapılan önemli araştırmalardan bir tanesi de BM İHYKO'nun politik karar verme süreçlerine etkili ve anlamlı katılıma dair iyi örnekleri içeren raporudur¹⁶⁰. Benzer şekilde AK'nin özellikle yerel yönetimlerde karar verme süreçlerine katılım konusunda gerçekleştirdiği bir araştırma söz konusudur. Aşağıda uluslararası örgütlerin ve bazı düşünce kuruluşlarının raporlarından hareketle Avrupa'daki örnek uygulamaların bir özeti yer almaktadır.

4.1. Ulusal Uygulama Örnekleri

BM İHYKO raporunda da belirtildiği üzere mevcut iyi uygulama örneklerinden bir tanesi Finlandiya'da bulunmaktadır. Finlandiya Anayasasının haklarla ilgili 2. Bölümü 14. Maddesi 4. Paragrafı şu şekildedir: "Kamu makamları, bireyin toplumsal faaliyetlere katılması ve kendisini ilgilendiren kararları etkilemesi için fırsatları teşvik eder."¹⁶¹ Mevcut haliyle Finlandiya Anayasası karar verme süreçlerine katılımı seçimler kadar, seçimlerin olmadığı ortamlarda da garanti altına almıştır. Buna bağlı olarak Finlandiya "Hükümet Faaliyetlerinin Şeffaflığına Dair Kanun"¹⁶² gereği taslak haldeki tüm kanunları online olarak duyurmak zorundadır. Ayrıca taslak haldeki yasalar konusunda bir danışma sürecinin yürütülmesine dair kılavuz hazırlanmıştır. Ek olarak Finlandiya'da Kısa adı "KANE" olan bir "Sivil Toplum Politikası Danışma Kurulu" bulunmaktadır. İlk olarak 2007 yılında kabul edilen bir genelge ile oluşturulan kurul, dört yıllık dönemler halinde oluşturulmakta ve Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermektedir. KANE'nin görevleri arasında idare ve sivil toplum arasındaki etkileşimi teşvik etmek ve sivil toplum için çalışma koşullarını iyileştirmek yer almaktadır. Danışma kurulu sivil toplum, araştırma, iş sektörü, bakanlıklar ve diğer kamu kurumlarının temsilcilerinden oluşur. Danışma kuruluna atanalar, 19 asıl üye ve 19 yedek üye ile başkan ve başkan yardımcısından oluşur¹⁶³.

Katılım hakkını Anayasal seviyede garanti altına alan bir başka örnek Litvanya'dır. Litvanya Anayasasının 33., 35. ve 36. maddeleri BM İHEB Madde 21 ve BM KSHS Madde 25 ile birebir örtüşür niteliktedir. Buna ek olarak "Hükümetin Çalışma Usullerine dair Kurallar" ve "Temel Mevzuat Kanunu" sivil toplumla iş birliği yapılmasına dair bir dizi ilkeler ortaya koymaktadır. Usul Kurallarına göre hükümet taslak haldeki bir kararı web sitesinde duyurmak zorundadır. Yapılan duyuru sadece bir bilgilendirme usulü değil, aynı zamanda taslak karar hakkında eleştiri ve önerileri sunma imkânı tanıyacak şekilde gerçekleştirilmelidir¹⁶⁴.

Estonya uygulamasında ise benzer diğer örneklerde olduğu gibi ilk düzenleme bilgi edinme hakkı üzerinedir. Estonya Bilgi Edinme Kanunu'nun 28. maddesi taslak kararların internet üzerinden yayınlanmasını öngörmektedir. Buna ek olarak Estonya "İyi Mevzuat Uygulamaları ve Mevzuat Taslağı Hakkında Yönetmelik" ve Litvanya örneğinde olduğu gibi "Hükümetin Çalışma Usullerine dair Kurallar" kabul edilmiştir. Her iki metin de karar verme süreçlerine sivil toplumun dahil edilmesine olanak tanımak amacıyla hazırlanan "Kamu Kurumları İçin Halkın Katılıma Dair İyi Uygulamalar İlkeleri"ne atıfta bulunur. İlkeler bağlayıcı olmamakla beraber, kamu görevlilerinin takip etmesi düzenli olarak hükümet tarafından tavsiye edilmektedir. Ayrıca bu konuda kamu görevlileri için bir el kitabı hazırlanmıştır. Estonya'da yapılan araştırmalar kamu görevlilerinin %92'sinin kanun yapımında daha iyi sonuçlar için STÖ'lerin katılımını gerekli bulduğunu göstermiştir. İlkelerde kamu görevlilerinin aşağıdaki konularla sınırlı olmamak üzere ama en azından aşağıdaki konularda sivil toplumla işbirliği yapılması öngörülmektedir¹⁶⁵:

- Kanun tasarıları ve değişiklikleri;
- Hükümetin taslak yönetmelikleri ve direktifleri;
- Bakan kararnameleri taslağı;
- Ülkenin kalkınması için önemli olan belgeler, kavramlar, politikalar, kalkınma planları ve programlar;
- Avrupa Birliği kurumlarının mevzuat taslakları ve diğer stratejik belgeleri (yani yeşil ve beyaz metinler¹⁶⁶);
- Kamu hizmetinin sunulması için talimat ve prosedürler;
- Sözleşmeler ve uluslararası anlaşmalar ile bunların çerçevesi içinde hazırlanmış ve toplumu etkileyen belgeler.

İlkeler aşağıdaki sürecin takip edilmesini öngörmektedir:

1. Katılımın neyi amaçladığının net bir şekilde ifadesi
2. Dahil edilecek tarafların belirlenmesi
3. Dahil etme sürecinin erken bir aşamada başlatılması
4. Detaylı bir dahil etme planı

160. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) , Promotion, protection and implementation of the right to participate in public affairs in the context of the existing human rights law: best practices, experiences, challenges and ways to overcome them. Human Rights Council, Thirtieth session, Distr.: General 23 July 2015, A/HRC/30/26, <https://undocs.org/A/HRC/30/26>, para. 40

161. The Constitution of Finland 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 817/2018 included), <https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>

162. Tina Divjak, Goran Forbici, Public Participation In Decision-Making Process International Analysis Of The Legal Framework With A Collection Of Good Practices, cnvos, 2014, <https://bit.ly/3Ha6Mgg>

163. Advisory Board on Civil Society Policy (KANE), <https://bit.ly/305baVW>

164. OHCHR, Lithuania, <https://bit.ly/3u8so8M>

165. OHCHR, Estonia, <https://bit.ly/3o7CsLn>; Tina Divjak, Goran Forbici, a.g.e. ECNL, Input to OHCHR based on resolution 27/24 of the UN Human Rights Council Best practices in equal participation in political and public affairs 12 March, 2015, <https://bit.ly/3KQYQ5X>

166. Bkz 121 nolu dipnot ve bilgi kutusu.

5. Sorunsuz bir iletişim mekanizması
6. Dahil etme sürecinin ara özeti (raporlama ve açıklamalar)
7. Sonuçların duyurulması
8. Dahil etme sürecinin ve sonuçlarının değerlendirilmesi.

Estonya İçişleri Bakanlığı'nın katılım için ayrıca bir web sitesi bulunmaktadır. Sitede e-danışma ve katılım için iki ayrı uygulama mevcuttur¹⁶⁷.

Öne çıkan iyi örneklerden bir tanesi Hırvatistan'dır¹⁶⁸. Hırvatistan sivil toplum için elverişli bir ortamın yaratılmasına yönelik bir strateji geliştirmek üzere, oldukça katılımcı bir istişare süreci kullanmıştır. Hırvatistan ilgili grupların yorum ve teklif sunabilmesi için istişarelerin ilk aşamalarında kilit paydaşları sürece dahil etmiştir. BM İHYKO'ne ECNL tarafından sunulan bilgiye göre, öncelikle katılımın ilk aşaması olan bilgilendirme için iyi düzenlenmiş bir bilgi edinme kanunu mevcuttur. Kanun, bilgi sağlamanın 5 yolunu öngörmektedir¹⁶⁹:

1. Belirli bilgilerin düzenli olarak açıklanması,
2. Bilgiyi doğrudan talep eden kişiye sağlanması,
3. Belgelere erişime izin verilmesi,
4. Talep edilen bilgileri içeren belgelerin doğrudan talep eden kişiye iletilmesi
5. diğer yollar

Diğer bir önemli düzenleme yetkililerin, bir teklifin ele aldığı alanda faaliyet gösteren uzmanlara ve sivil toplum kuruluşlarına danışmasını **şart koşan** "Hırvatistan Cumhuriyeti Hükümeti İçtüzüğü"nin 29. maddesidir¹⁷⁰.

Ayrıca, Hırvatistan'da merkezi düzeyde katılım istişarelerinin yürütülmesine ilişkin genel ilkeler, standartlar ve önlemler "Kanunların ve Diğer Düzenlemelerin Kabulü Usullerinde Kamu İstişarelerine Dair Uygulama Esasları" isimli belgede düzenlenmiştir. Uygulama Esasları, "Sivil Toplumun Gelişimi için Elverişli Bir Ortamın Yaratılmasına İlişkin Ulusal Strateji 2007-2011 için Operasyonel Uygulama Planı"nın hedeflerinden biri olarak 2009 yılında kabul edilmiştir. Kanuna göre halkla istişarelerin yürütülmesine dair minimum standartlar aşağıdaki gibidir¹⁷¹:

1. Kanunların çıkarılmasına ve diğer yönetmelik ve kanunların kabulüne ilişkin plan hakkında zamanın da bilgi,
2. İstişare sürecinin içeriğine erişim ve içeriğin netliği,
3. İnternet ve diğer istişare biçimlerinin uygulanması için zaman sınırı,
4. Yürütülen istişare sürecinin etkileri hakkında geri bildirim bilgileri,
5. Devlet organlarında istişare yürütme standartlarının ve önlemlerinin uygulanmasının uyumlaştırılması,

Hırvatistan'da ayrıca sivil toplumun geliştirilmesine yönelik elverişli bir ortamın yaratılması için bir dizi çaba harcanmış ve bu çabayı desteklemek için bir dizi mekanizma kurulmuştur¹⁷².

Bir başka iyi örnek uygulaması Birleşik Krallık İskoçya Hükümeti'nin uygulamasıdır. Uygulama aynı zamanda merkezi idare ile yerel yönetimler arasında nasıl bir bağlantı ve kolaylaştırıcılık yapılabileceğine dair iyi bir örnek teşkil etmektedir. İskoçya Hükümeti 2015 yılında "Toplumun Güçlendirilmesi (İskoçya) Yasası 2015" (Community Empowerment (Scotland) Act – 2015)¹⁷³ kabul ederek uygulamaya koydu. Toplam 11 Bölümden oluşan "Toplumun Güçlendirilmesi Yasası – 2015" (TGY-2015) belli alanlarda reformlar¹⁷⁴ yapılması için hazırlanmış olup, bu reformların içinde sivil toplum karar vermek süreçlerine yerel ve merkezi düzeyde aktif katılımının düzenlenmesi de yer almaktadır. "TGY-2015" İskoçya Parlamentosun kabul edilen, İskoçya'da halkın kendi gelecekle ilgili konularında karar vermelerini, kamu hizmetlerinin iyileştirilerek daha başarılı bir ülkenin inşa edilmesini hedefleyen bir politika kapsamında kabul edilmiştir. Bu amaçla 2013 yılından başlayarak sivil toplumun da katılımıyla geniş bir danışma süreci yürütülmüştür¹⁷⁵.

Yasanın yerel yönetimlere önem vermesinin en önemli nedeni, yapılan araştırmaların İskoçya'nın AB düzeyinde belediyelerdeki en yüksek nüfus oranına sahip olduğunu ama yine AB düzeyinde yerel seçimlere en düşük seçmen katılımının olduğunu göstermesidir. Yine yapılan araştırmalara göre İskoçya'da yurttaşların sadece %35'i kendileriyle ilgili kararların bir parçası olduğunu hissediyordu. Buna karşılık toplumun %77'si kendilerini etkileyen kararlara katılımın kolay olması durumunda süreçlere dahil olmayı ve %82'si yaşadıkları bölgelerden sağlanan hizmetler konusunda daha fazla söz hakkına sahip olmayı istiyordu¹⁷⁶. İskoçya'daki bu tablo yurttaşların karar verme süreçlerine katılımı konusundaki en önemli araçlardan biri olan adil, şeffaf, özgür ve düzenli aralıklarla gerçekleştirilmesi gereken seçimler kadar, seçimlerin olmadığı ortamlarda yurttaş katılımının önemine dikkat çekmesi bakımından da son derece önemlidir.

167. Bring us your ideas!, The Republic of Estonia Ministry of Interior, <https://bit.ly/3rWnWaB>

168. OHCHR, A/HRC/30/26, a.g.e. para. 42

169. ECNL, Input to OHCHR, a.g.e. : The CoE, Civil Participation in Decision Making in the Eastern Partnership Countries; Part Two: Practice and Implementation, p.13.

170. Tina Divjak, Goran Forbici, a.g.e.

171. ECNL, Input to OHCHR, a.g.e.

172. Igor Vidaçaki, Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Süreçlerine Katılımı için Araçlar ve Yöntemler: Hırvatistan, Estonya ve Fransa'daki İyi Uygulamalar, TÜSEV, Ocak 2020, <https://bit.ly/3rmmBVe>

173. Community Empowerment (Scotland) Act – 2015, <http://www.legislation.gov.uk/asp/2015/6/notes/contents> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2019

174. Yasanın diğer bölümlerindeki hükümler 2003'de yapılan "Toprak Reformu"nun güncellenmesiyle ilgilidir. Ancak bu hükümlerde de yurttaşların süreçlere katılımı ve/veya yurttaşlara danışılmasıyla ilgili hükümler vardır.

175. The Scottish Parliament Community Empowerment (Scotland) Bill, Policy Memorandum, <https://bit.ly/38c8l6c> wen sitesinde mevcuttur.

176. Oliver Escobar, "Democratic innovation: Involving citizens and communities in local decision making", University of Edinburgh GWSF Conference, June 2016, <https://bit.ly/3bib5GD> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2019.

"TGY-2015" yerel yönetimlere katılımı kolaylaştırdığı gibi merkezi düzeyde hükümet politikalarına yurttaşların katılımını sağlamak amacıyla açık hükümler içerdiği gibi, yasanın farklı bölümlerinde doğrudan sivil toplumla diyalogu öngören hükümler bulunmaktadır. Yasanın "3. Bölüm: Katılım Talebi" (Participation Request) ve "10. Bölüm: Karar Verme Süreçlerinde Katılım" (Participation in Public Decision Making) doğrudan doğruya yurttaşların ve sivil toplum örgütlerinin karar verme süreçlerine katılımıyla ilgilidir. Ancak aynı zamanda yasanın diğer bölümlerindeki hükümlerin uygulanması sivil topluma danışılmasını ve iş birliği yapılmasını içermektedir. Örneğin yasanın "Ulusal Sonuçlar" başlıklı birinci bölümü İskoçya yurttaşlarına eşit yurttaşlık temelinde "ulusal sonuçların ne olması gerektiğinin sorulmasını" öngörmektedir. "Topluluk Planlaması" başlıklı ikinci bölümü kamu hizmeti veren kurumların, hizmetleri toplumla birlikte planlamasını içermektedir.

Yasanın kabul edilmesinin ardından İskoçya hükümeti yasanın uygulanabilmesi ve yurttaşlar tarafından daha iyi algılanmasını sağlamak için yasanın basitleştirilmiş halinin¹⁷⁷ yanı sıra yasadaki tüm hükümlerin nasıl uygulanacağı konusunda kılavuzlar hazırlayıp yayınlamaktadır¹⁷⁸.

Tüm bunlara ek olarak İskoçya Hükümeti, İskoçya'da adil, güçlü ve sürdürülebilir bir toplum için çalışmalar yürüten bir sivil toplum örgütü olan İskoç Toplumsal Gelişme Merkezi (Scottish Community Development Centre - SCDC) ile bir iş birliğine giderek, TGY-2015'in aktif bir şekilde uygulanmasını sağlamak için bir de proje başlatmıştır. Bu amaçla İskoçya vatandaşlarının özellikle de katılım haklarını kullanabilmeleri için basit bilgi notları hazırlanmakta, topluluklara destekler sunulmaktadır. Bu amaçla İskoçya'daki toplulukların karar verme süreçlerine dahil edilmesi için, SCDC 7 temel standart belirlemiştir. Bunlar: Dahil Etme; Destekleme; Planlama; Birlikte Çalışma; Yöntem; İletişim ve Etki'dir.

SCDC "TGY - 2015" için İskoçya hükümetinin de desteğiyle ayrı bir web sitesi¹⁷⁹ üzerinden yasanın uygulanması için düzenli bilgilendirmeler yapmakta ve kılavuz metinler yayınlamaktadır.

Tüm bu süreçlerin nasıl işleyeceği ve katılım taleplerinin ne şekilde olması gerektiği üzerine detaylı bilgilerin verildiği bu kılavuz metinler uluslararası standartlara ve ilgili kılavuz metinlere uygun bir şekilde hazırlanmıştır. Örneğin katılım talebi için talep öncesi, talebin yapılması ve talep sonrası kararların nasıl verileceğine dair akış şemaları oluşturulmuştur.

Ayrıca katılım taleplerinin nerelere yapılacağına dair açık bilgilendirmeler yapılmaktadır. Katılım talepleriyle ilgili olarak talepte bulunacak olanlara katılım talep formunu nasıl hazırlamaları gerektiğine dair örnekler sunulmakta ve kontrol listeleri sunulmaktadır. Akış şeması şu şekildedir:

177. Scottish Government, Community Empowerment Act: easy read guidance., <<https://bit.ly/2S4CgNw>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2019

178. Scottish Government, Participation Requests under the Community Empowerment (Scotland) Act 2015 Guidance, April 2017. <<https://bit.ly/388pjYv>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2020.

179. Communities Channel Scotland, <http://www.communityscot.org.uk/>

4.2 Yerel Uygulama Örnekleri

Yerel yönetimlerde karar verme süreçlerine dair örnekler son derece geniştir. Aşağıda Katılım Hakkı Kitapçığının sınırları dahilinde yurttaş katılımına yönelik örneklere yer verilmiştir.

Kamusal Katılım Örneği olarak Dublin-İrlanda

Kamusal katılım konusundaki ilk örneğimiz Dublin (İrlanda) Kamusal Katılım Ağı (KKA) örneğidir. AK Kültürlerarası Kentler çalışmasında da iyi örnekleri arasında yer alan "KKA"¹⁸⁰ İrlanda'da 2014 yılında, yerel yönetim reformu kapsamında kabul edilen "Yerel Yönetimler Yasası" ile başlatılan bir uygulamadır. Uygulamanın nasıl çalıştığı hakkında, İrlanda yurttaşlarına yol göstermesi için İrlanda Hükümeti'nin Toplumsal Kalkınmadan Sorumlu Devlet Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren "Kırsal ve Toplumsal Kalkınma Biriminin" hazırladığı bir "El Kitabı"¹⁸¹ bulunmaktadır. KKA'ların kurulmasının ana nedeni, topluluk gruplarının temsil edilmesini ve yerel yönetim kararlarını adil, açık ve saygılı bir şekilde olmasını sağlamaktır. KKA'lar yatay örgütlenme esasına göre kurulurlar. Yatay örgütlenme yapısı ile tek bir bireyin, grubun veya sektörün KKA'yı kontrol etmemesi için benimsenmiştir. Bu hiçbir liderlik ya da yönetim mekanizmasına sahip olmadıkları anlamına gelmez. Her bir KKA'nın bir başkanı ve sekreteryası vardır. Bir başkan seçilir. Başkan üyeleri katılmaya teşvik etme ve destekleme ve taahhütleri denetleme yükümlülüğü altındadır. Başkanlık pozisyonu genelde 6 ayda bir değişir. KKA'ların ana organları Genel Kurul, Sekreteryası, Bağlantı Grubu, Tematik Çalışma Grupları ve 3 temel ilgi alanını temsil eden Kurullardan oluşur. Genel Kurul tüm üyelerin katılımıyla gerçekleşir. Sekreteryası 3 ana ilgi Kurulunun içinden seçilir. Bağlantı Grubu seçimle işbaşı yapar ve politika önerilerinde bulunarak ve ilgili kurul ve komitelerle birlikte çalışır. Tematik Gruplar birbirini kesen konularda çalışır.(Ör. engellilik, sosyal içerme, sürdürülebilirlik). Her KKA'nın üç ana ilgi grubu vardır. Sekreteryası bu üç ana ilgili grubun içinden seçimle belirlenir. Kurul olarak adlandırılan üç ana ilgi grubu şunlardır:

Kurullar, aynı ilgi alanına sahip Üye Gruplarının (üye olan örgütlenmeler) bir toplamıdır. Kurullar, Yerel Yönetimler ve diğer organlar tarafından kurulan diğer Kurullar ve Komitelerde kendilerini temsil etmek üzere Üye Grupları içinden kişileri aday gösterir ve seçer. Bu, KKA'ların katılım bölümünün anahtarıdır. Politik karar alma süreci söz konusu olduğunda Üye Grupların sesleri bu şekilde dahil edilir ve duyulur.

Topluluk ve Gönüllü Kurulu

Bir Topluluk ve Gönüllü Kurulu sosyal içerme veya çevre koruma ve/veya çevresel sürdürülebilirlik dışında olan alanlarda çalışır. Temel olarak topluluk gelişimi; düzenli ilçeler, sanat ve kültür ve spor alanlarına odaklanır ama bu çalışma alanlarıyla da sınırlı değildir.

Sosyal İçerme Kurulu

Bir Sosyal İçerme Kurulunun temel faaliyeti eşitlik ve kapsayıcılık değerlerinin teşvik edildiği ve sürdürülebilir topluluklar inşa etmek için topluluk geliştirme yaklaşımlarını kullanarak toplumda marjinalleştirilen, yoksulluk içinde veya işsizlik içinde yaşayanların yaşam şanslarını ve fırsatlarını iyileştirmeye çalışmak ve insan haklarına saygı duyulmasını sağlamaktır. Örgün eğitimi (okul kurulları) veya büyük kurumsal sağlık veya sosyal hizmet sağlayıcılarını içermez.

Çevre Kurulu

Çevre kurulunun birincil amaçları ve faaliyetleri çevresel (yani ekolojik) koruma ve/veya çevresel sürdürülebilirliktir. Çevre kurulu topluluk gruplarını yerel çevrelerini iyileştirmeleri, biyolojik çeşitliliği artırmaları ve kaynak kullanımlarını azaltmaları için güçlendirmek için çalışır. Bu haliyle Yeşil Topluluk Gruplarını ve yerel Çevresel Eylem Ağlarını içeren bir organizasyondur. Çevrenin refahını, korunmasını ve geliştirilmesini teşvik etmek için çalışır.

Her bir KKA aşağıdaki altı ilkeye uygun olarak çalışır:

Kendi alanlarında faaliyet gösteren liderleri gönüllü olan (volunteer-led) tüm grupların süreçlere dahil edilmesi ve dahil edilemeyecek veya sesleri sık bir şekilde duyulmayabilecek grupları ise aktif olarak dahil etmek üzere özel çaba harcanması gerekir.

180. The CoE, Public Participation Networks (PPN), <https://bit.ly/3lUOC2p>

181. Public Participation Networks Handbook, Department of Rural and Community Development, <https://bit.ly/3odRFdX>

Katılımcı, açık, misafirperver, saygılı, birlikte çalışmaya istekli ve birbirini destekleyici olmak. KKA, Üye Grupların tüm çalışmalarına katılımını teşvik etmelidir. Mümkün olan en geniş erişimden emin olmak için, son derece geniş bir yelpazede iletişim yöntemlerini kullanarak üye gruplara yönelik ve üye grupları arasında açık bir iletişim olmalıdır. KKA, yeni Üye Gruplarını ve çok fazla deneyimi olmayan Üye Gruplarını desteklemelidir.

Yerel Otoriteden ve herhangi bir özel çıkardan bağımsız olmalıdır (KKA, bütçesi için Yerel Otoriteye hesap vermemelidir, ancak çalışmalarında bağımsızdır).

Çeşitliliğe Değer Vermek ve Kurulların çok çeşitli görüşlere, deneyimlere ve görüşlere sahip kişilerden ve Üye Gruplardan oluşması sağlanmalıdır. KKA'larının, Üye Gruplarından ve Kurullardan gelen tüm görüş yelpazesine yerel yönetimin karar alma sürecini beslemesi beklenmektedir.

Yaptığı her şeyde şeffaf olmalıdır. Tüm üye grupları ile açık, düzenli ve net bir şekilde iletişim kurmalıdır.

İyi yönetim politikaları ve prosedürleri uygulayarak Üye Gruplarına karşı hesap verebilir olmalıdır.

Yukarıdaki genel ilkeler doğrultusunda, Dublin Kenti KKA'sı kendisine bir Anayasa hazırlamıştır¹⁸². Sekreteryası 9 kişiden oluşur. Sekreteryaya seçilen bir kişi 3 yıl içinde 2 yıldan fazla görev yapamaz. Ayrıca Sekreteryaya görevinde bulunduktan sonra 1 yıl süreyle Sekreteryaya seçimlerine katılamaz. Bir üye 9 yıldan fazla Sekreteryada görev yapamaz. Dublin KKA Üyeliği diğer KKA'larda olduğu gibi üç (3) Kurula ayrılır. Her üye örgüt ya da grup, hangi alanın kendisi için birincil olduğuna karar vererek kurullardan birine katılmalıdır. Dublin Belediye Meclisinin topluluk ve gönüllülük, sosyal içerme ve çevre sektörleri ile ana bağlantı oluşturur. Aktif yurttaşlık ve katılım için resmi bir yapı olarak tasarlanmıştır. Yerel Yönetimin istişare yapmasını teşvik eden topluluk gruplarıyla bağlantı kurmanın yanı sıra çeşitli görüşlerin ifade edilmesi için de bir bağlantı sağlar. Dublin KKA, gruplara temel olarak aşağıdaki imkanları sunar:

- Karar vermeyi etkileme fırsatları
- Finans, istişareler, gelişmeler hakkında bilgiye erişim
- Eğitim
- Diğer gruplarla ağ kurma fırsatları
- Dublin Kent Konseyi ile topluluk temsili ve organize katılım

KKA, Dublin Şehri'nin gelişimi için kent sakinlerinin ve topluluk kuruluşlarının plan ve politikaları etkilemesini sağlamaya çalışır. Bu, esas olarak Dublin Kent Konseyi'ndeki Stratejik Politika Komiteleri (SPC) aracılığıyla yapılır. Bu komiteler, konsey üyelerine çalışmalarına ilgili olarak tavsiyelerde bulunur ve yardımcı olur. Ayrıca komiteler sektörel çıkarılara ve yerel yönetimin politika oluşturma sürecine erken aşamalardan itibaren tam katılım için bir fırsat sağlar. Bu mekanizma tam ve sağlıklı bir şekilde çalıştırıldığında, Konseyin aylık toplantılarında onaylanmadan önce, bir karar hakkındaki ön ve arka plan çalışmalarının çoğu, tartışmalar ve tavsiyeler, nihai değerlendirmeler tamamlanmış olur. Dublin KKA'da Komiteler üç başlık altında toplanmıştır. Yerel Topluluğu Kalkındırma Komitesi, Dublin Kenti Kuzey Batı Kısmı için Karma Alt Komite ve Dublin Kent Konseyi Stratejik Politika Komiteleri. Dublin Kent Konseyi Stratejik Politika Komiteleri kendi içinde yedi komiteden oluşur:

1. Sanat, Kültür, Boş zaman ve Eğlence
2. İklim Değişikliği, Çevre ve Enerji
3. Ekonomik Kalkınma ve Girişimcilik
4. Finans
5. Barınma
6. Planlama ve Kent Tasarımı
7. Trafik ve Ulaşım

Dublin'de öne çıkan bir diğer katılımcı uygulama Topluluk Hibesi¹⁸³ uygulamasıdır. Topluluk projeleri için kamu hibelerine erişim yoluyla yurttaşların kente dahil olmasını ve katılımını teşvik eder. Bu program, topluluk üyelerinin toplu eylemde bulunmak ve ortak sorunlara çözümler üretmek için bir araya geldiği bir süreçtir. Dublin Kent

Konseyi, yıllık olarak yürütülen topluluk hibe programı aracılığıyla kente dahil olmayı ve katılımı teşvik ederek, topluluk gruplarının faaliyetlerini ve projelerini desteklemeyi amaçlar. Program kapsamında topluluk ve gönüllü gruplar, yerel topluluğa fayda sağlayan faaliyetler için hibe başvurusunda bulunabilir. Bu hibe fonundan destek almak için gereken kriterler, Grupların yerel temelli olması ve yerel toplumun gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmasıdır. Ayrıca, başvuruların değerlendirmeye alınabilmesi için en az bir kilit öncelik alanıyla ilgili olması gerekir. Dört tane temel öncelikli alan vardır:

- Topluluk Geliştirme
- Sosyal içirme
- Entegrasyon
- Yerel alan sorunları

Dublin Belediyesi Toplumsal Kalkınma Görevlileri, topluluk üyelerine ulaşmaktan, onları bilgilendirmekten ve onlara yardım etmekten ve yaşayabilir, kapsayıcı, sürdürülebilir topluluklar için gerekli olan güçlü sosyal ağların kurulmasına yardımcı olmaktan sorumludur. Toplumdaki herkese şehir yaşamına katılma ve seslerini duyurma fırsatı vermek için çalışırlar. Konuyla ilgili tüm duyurular Dublin Belediyesi Kent Konseyi'nin web sitesinden duyurulur.

Katılım Alanları ve Diyalog Örneği olarak Barcelona – İspanya

Barcelona katılım alanlarında farklı kültürel ve yerel geçmişlere sahip kişilerin katılımını teşvik etmek için bir dizi önlem anlamıştır. Bu önlemleri temel amacı, aktif "yurttaşlığı" gerçek kılmak ve kentin tüm sakinlerinin katılımını sağlamaktır. Önlemler bir dizi faaliyeti içerir. Faaliyetler, Barcelona'nın farklı katılım kanallarına ve alanlarına, farklı ve çeşitli kültürel ve yerel geçmişlere sahip insanların katılımını teşvik etmek için mekanizma oluşturulmasına vurgu yapar ve dikkat çeker¹⁸⁴.

Söz konusu faaliyetler toplam dört ana alanda gerçekleşir¹⁸⁵:

Tanıtım: Yurttaş inisiyatifleri, katılımcı süreçler, organlar ve istişareler yoluyla,

Müzakere: Kamu kurumlarında ve Kent Konseyi ile katılım ve tartışma forumlarında tartışma, kamuoyunun sorgulayabileceği sorular ve eylemler yoluyla,

Müdahale: Geliştirme ve uygulamada iş birliği yapmak için belediye faaliyetlerine müdahale etmek yoluyla,

Ortak Üretim: Kentin kamu politikalarının ve bunlardan kaynaklanan eylemlerin ortak yapımı, analizinin tanımlanması ve yürütülmesine, değerlendirilmesine ve izlenmesine katılım yoluyla.

Dört ana faaliyetin gerçekleştiği iki temel katılım organı bulunur: bölgesel (coğrafi) ve sektörel. Kent katılımcı organları, Kent Konseyi ile halkın geneli arasında düzenlenen düzenli forumlardan oluşur. Barcelona Belediyesi söz konusu katılımcı organların işleyişi hakkında resmi kararlar alarak "yasal bir zeminde" yürütmektedir. Bunlardan ilki Belediye Meclisi Genel Kurulu'nun 22 Kasım 2002'de onaylandığı ve yurttaş katılımının sağlanmasını esas alan "Yurttaş Katılımını Düzenleyici Kurallardır". İkincisi "Yurttaş Katılımını Düzenleyen Kuralları" ve "İlçe Konseylerini" düzenlemek için 2 Ekim 2009'da kabul edilen "Mahalle Konseylerini Düzenlemek İçin Gerekli Normatif Değişikliklerdir". Bu düzenleme ilçelerin işleyişini düzenleyen kuralları güncellemiştir. Üçüncüsü Şubat 2020'de kabul edilen ve 2020 – 2023 yılları arasındaki "Katılımcı Bütçe ve Katılımcı Süreç" hakkındaki düzenlemedir¹⁸⁶. Ayrıca belediye kendi resmî web sitesinde çok dilli kılavuzlar (Katalanca, İspanyolca ve İngilizce) yayınlayarak, yurttaşların katılımcı organları nasıl kullanacakları hakkında bilgilendirmeler yapmakta ve katılım için organize edilen toplantıların tarih, yer ve gündemleri açık bir şekilde halkın geneline duyurulmaktadır¹⁸⁷. Katılımcı mekanizmaların genel yapısı ve işleyişi şu şekildedir¹⁸⁸:

1- Bölgesel (coğrafi) Mekanizmalar Kent (il düzeyinde Belediye Yurttaş Konseyi), İlçe (ilçe Yurttaş Konseyi ve İlçe Oturumları) ve Mahalle (Mahalle Konseyleri) düzeyinde örgütlenmiş olan Kent Konseyi, İlçe Konseyi ve Mahalle Konseyinden oluşur.

2- Sektörel Mekanizmalar ise dört tanedir: Kentin (il düzeyinde) Sektörel Konseyi, İlçe Sektörel Konseyi, Antlaşmalar ve Sözleşmeler Alanı, Kentin Tümünü İçeren Kamusal Açık Oturumlar.

Yukarıda sıraladığımız katılımcı organlar dört temel işlevi vardır: Hesapverebilirlik, problemlere tanı koymak ve analiz etmek, önerilerin taslağını hazırlamak ve ortak üretim. Katılımcı organlar Belediye Meclisi ve diğer siyasi ve teknik makamlar, örgütlenmeler ve dernekler, yurttaşlar, mevcut ise uzmanlar ve diğer konsey temsilcileri, seçilmiş bir başkan ve kentte ikamet eden bir başkan yardımcısından oluşur. Periyodik çağrılarla yılda en az bir kere toplanırlar. Ayrıca yıl boyunca takip için bir Daimi Komite oluşturulur. Ek olarak ihtiyaç duyulan hallerde faaliyet yürütmek için Çalışma Grupları oluşturulabilir.

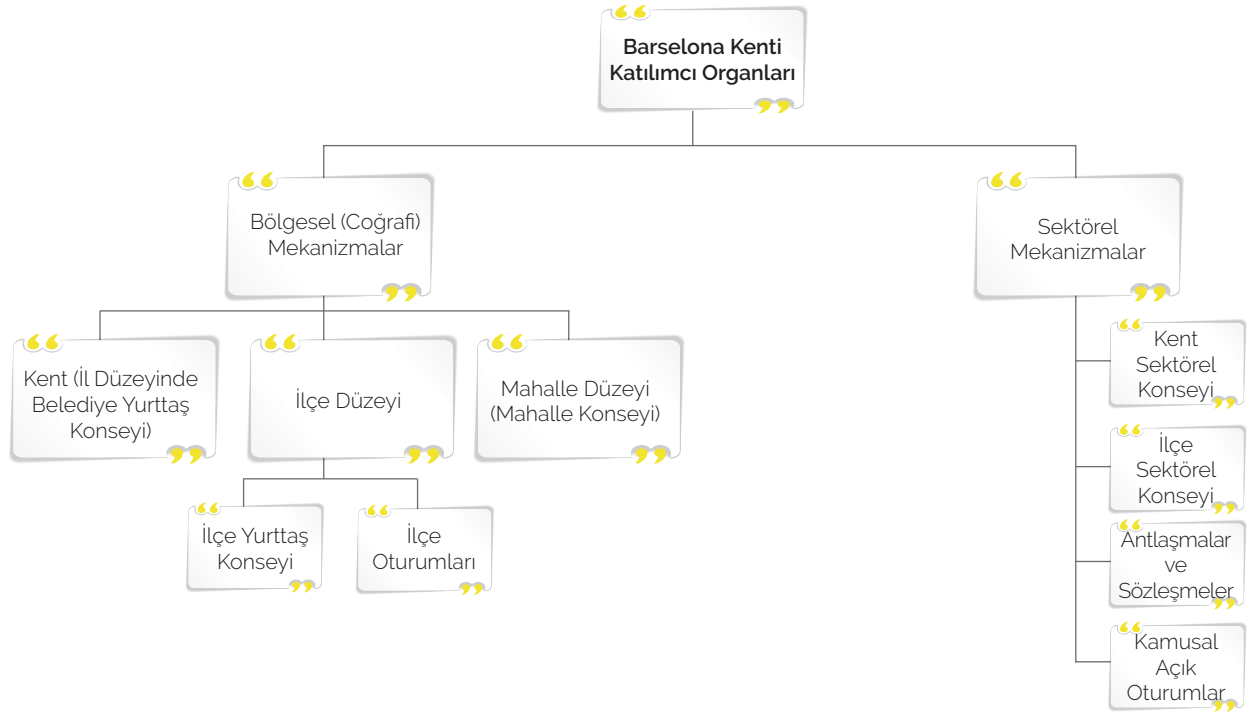
184. Barcelona City, Get Involved, <<https://www.barcelona.cat/en/getinvolved>>

185. How to participate?, <<https://ajuntament.barcelona.cat/participaciociudadana/en/how-participate>>

186. Legal documentation, <<https://ajuntament.barcelona.cat/participaciociudadana/en/legal-documentation>>

187. Citizens Participation, <<https://ajuntament.barcelona.cat/participaciociudadana/en>>

188. Practical guides for citizen participation in Barcelona Participatory bodies, Ajuntament de Barcelona, <https://ajuntament.barcelona.cat/participaciociudadana/sites/default/files/documents/2_en_organs_orgcc.pdf>

Katılımcı organların kompozisyonu ve çalışma biçimleri ise şu şekildedir:

1- Bölgesel (coğrafi) mekanizmalar

Belediye Yurttaş Konseyi: Belediye Yurttaş Konseyi, 1 Başkan (Belediye Başkanı), 1 başkan yardımcısı (Yurttaş), belediye meclisinde temsil edilen her gruptan 1 kişi (mevcut haliyle 7 grup vardır), her bir ilçe yurttaş konseyinden 1 temsilci (10 ilçe vardır), her bir belediye sektörel komisyonundan 1 kişi (mevcut haliyle 18 sektörel komisyon vardır), kentin en önemli kurumlarından 25 temsilci, Yurttaş Dernekleri Genel Dosyasında listelenen¹⁸⁹ derneklerin temsilcilerinden 15 temsilci, önde gelen halk temsilcileri 15 kişi, nüfus kütüğünden rastgele seçilen 15 kişi, Barcelona Kamu Denetçisi ofisinden 1 kişi, eğer mevcutsa katılım komiseri 1 kişi. Belediye Yurttaş Konseyi yıllık bir rapor sunar. Düzenli olarak 6 ayda bir toplanır. Kendisine ait ayrı bir sekreteryası ve web sitesi¹⁹⁰ vardır.

İlçe Yurttaş Konseyleri: İlçe yurttaş konseyleri, her bölgede Belediye Yurttaş Konseyi'ne eşdeğerdir. Yılda en az iki kere toplanır. İlçe Teşkilatı ve İşletme Yönetmeliği'ne tabidirler ve ana işlevleri şunlardır:

- İlçede izlenecek politikayı ve yönetimini belirleme konusunda İlçe Konseyine tavsiyede bulunmak.
- İlçe eylem programını, yönetmelikleri ve tüzükleri tartışmak.
- İlçedeki büyük projeler hakkında bilgi sunma ve tartışmalar yapmak.
- İlçe sektör meclislerini ve mahalle konseylerini desteklemek ve onların girişimleri, müzakereleri ve sonuçları hakkında bilgilendirme yapmak.

İlçe düzeyindeki kamuya açık oturumlar ihtiyaca göre düzenlenirler.

Mahalle Konseyleri: Mahalle konseyleri, mahalle ile ilgili tüm meseleleri ele almak için topluluk ilişkilerini güçlendirmek amacıyla çaba harcayan katılım organlarıdır. Topluluk yaşamını ve sosyal uyumu teşvik etmek ve her mahallede yaşam kalitesini iyileştirmek için çalışırlar. Mahalle konseylerinin oturumları tüm sakinlere açıktır ve dört ana bölüme ayrılmıştır.

- Önceki konseyler tarafından kabul edilen ana anlaşmaların takip etmek.
- Yerel eylemlerle ilgili gündemde olan ana konuların tartışılmak.
- Katılımcı süreçler, halkla istişareler ve varsa mahalledeki yurttaş girişimlerinin durumu hakkında bilgi vermek.
- Mahalle ile ilgili herhangi bir konuda 4 sorunun sorulabileceği, halka açık bir soru-cevap oturumu düzenlemek.

Mahalle konseylerine ilçe meclis üyesi başkanlık eder. Başkan yardımcısı, mahallenin sosyal hayatı veya dernekleriyle bağlantılı, tanınmış bir geçmişi olan bir şehir sakinidir. Üyeleri şunları içerir:

- Siyasi temsilciler (her belediye grubu (politik gruplar) için bir ilçe meclis üyesi)
- Yurttaş dernekleri, organizasyonları ve platformları

Mahalle meclisleri yılda en az iki kez toplanır. Aralarında en az iki ay olması koşuluyla, bireysel vatandaşlar tarafından, İzleme Komitesi veya ilçe meclisinin kendisi tarafından yılda dört oturuma kadar toplantı yapılabilir.

2- Sektörel Mekanizmalar

Kentin (il düzeyinde) Sektörel Konseyi: İlk kez 1988'de başlayan bu uygulama günümüzde devam etmektedir. Konuya özgü oluşturulan konseylerdir. Konseylerin sayısı ve ilgili oldukları alanlar zamanla değişebilir. Her bir konsey hakkında güncel bilgiler belediye web sitesinde ve katılım platformu www.decidim.barcelona'da bulunabilir.

İlçe Sektörel Konseyi: İlçe sektör konseyleri, ilçenin coğrafi alanıyla sınırlı ve o bölgedeki belirli konularla ilgilenen organlardır. İlçelerde şu anda yaşlılar, kadınlar, engelliler, kültür, çevre, sosyal ekonomi, spor, sağlık, okullar vb. için olanlar da dahil olmak üzere çok çeşitli konseyler bulunmaktadır. Yıllar içinde, her ilçenin farklı ihtiyaç ve özelliklerine cevap vermek için ilçe sektör meclisleri kurulmuştur ve bu nedenle her ilçede her alan için sektör konseyleri bulunmamaktadır. Barselona Kadın Konseyi'nden bir yıl önce, 1993'te kurulan Sant Marti'deki Kadın Konseyi gibi bazı bölge sektörel konseyleri ilçe düzeyindeki kalıcı konseylerin öncüsü olmuştur.

Antlaşmalar ve Sözleşmeler Alanı: Antlaşmalar ve sözleşmeler birimi, kurumlar ve sosyal aktörler arasında belirli bir ortak amaca odaklanan çalışma alanlarıdır. Bu çalışma alanları kent konseyi ile insanlar, kuruluşlar ve kurumlar arasındaki tartışmaları, iş birliklerini ve ihtiyaca göre şekillenen eylemleri içerir. Sayıları ihtiyaca ve zamana göre değişebilir.

Kentin Tümünü İçeren Kamusal Açık Oturumlar: Kamusal açık oturumlar, belediye görevlileri ile genel halk arasında, kamu eylemleri, faaliyetleri veya eylem programları hakkında bilgi sağlamak, öneriler sunmak ve bunları tartışmak için yapılan bir toplantılardır. Oturumlar il veya ilçe ile ilgili olabilir. İlçe oturumları ilçe Teşkilatı ve Faaliyetlerine İlişkin Genel Yönetmeliğe göre organize edilir. Her ilçeyi etkileyen sorunlarla ilgilendikleri için yerel katılım için bir kanaldırlar. Her iki ayda bir farklı merkezler ve tesislerde gerçekleşir. İlçedeki herkes katılabilir. Yurttaş inisiyatifleri veya ilçe meclisi üyesi aracılığıyla toplantıya çağrılabilirler. İl oturumları belirli bir konuyu ele almak için bir araya geldikleri için sektörel katılım için özel bir kanaldır. Tanımlanmış özeli bir toplantı takvimi yoktur. Belediye yönetimi, muhalefet, genel olarak yurttaşlar veya bir yurttaş inisiyatifinin çağrısıyla gerçekleşebilir. Dijital ortamlarda olabilir. Tüm toplantılar önceden www.decidim.barcelona'da duyurulur.

Katılımcı Bütçeleme Örnekleri¹⁹¹

Aşağıda yer alan Avrupa örnekleri yukarıda "Yerel Yönetimlere Katılım" başlığı altında ele alınan "İkinci Kuşak Katılımcı Bütçeleme" örneklerine denk gelmektedir. Mevcut haliyle başarılı görülen ve ödül almış üç örnek mevcuttur. Paris (Fransa), Lizbon (Portekiz) ve Glasgow (İskoçya - Birleşik Krallık).

>> Paris (Fransa) Katılımcı Bütçe Uygulaması:

1. Paris'in genelinde yürütülen katılımcı bütçe: Paris Kentini ilgilendiren projeler için her yıl 30 milyon avro ayrılmaktadır.

2. 20 ilçenin (arrondissement) her birinde yürütülen katılımcı bütçe: Paris şehir merkezini oluşturan 20 ilçenin her birinin kendi belediye başkanı ve meclis üyeleri var. Buralardaki katılımcı bütçe uygulamaları, 2016'da kabul edilen Katılımcı Bütçe Şartına¹⁹² tabi olmakla birlikte, birbirinden bağımsız yürütülmektedir.

191. Bu bölüm için "Katılım Hakkı" projesi kapsamında hazırlanan "Paris Belediyesi Katılımcı Bütçe Uygulaması" Bilgi Notu, <<https://bit.ly/3ukFsls>> ve yine aynı proje kapsamında çevrimiçi olarak 27 Ocak 2021 tarihinde organize edilen "Yerel Yönetimlerde Katılımcı Bütçe: Avrupa Örnekleri" başlıklı toplantının çıktılarını kullanılmıştır.

192. Paris Belediyesi Katılımcı Bütçe Uygulaması, a.g.e.

Her yıl yirmi ilçenin tamamı için yaklaşık 60 milyon avro tahsis edilmektedir.

3. Düşük gelirlili mahallelerde yürütülen katılımcı bütçe: İşçi sınıfının yaşadığı mahallelerden (quartiers populaires) gelen proje önerilerine, dolayısıyla en fazla ihtiyacı olan bölgelere daha fazla kaynak ayırmaya özen gösteriliyor. Yarısi ilçelerden, yarısi da Paris şehir bütçesinden olmak üzere yaklaşık 30 milyon avro tahsis edilmektedir.

4. Devlet okulları, kolej ve liselerde katılımcı bütçe: Gençleri ve okulları ilgilendiren projeler için yaklaşık 10 milyon avroluk bütçe.

Paris'te yürütülen katılımcı bütçe süreci, 6 temel aşamadan oluşmaktadır:

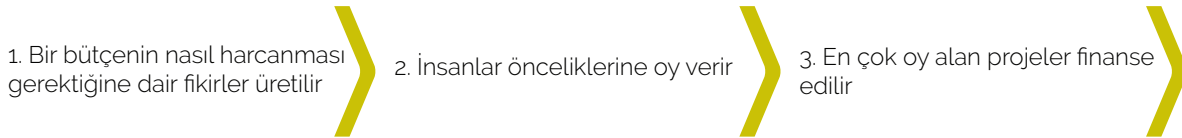
>> Glasgow (İskoçya – Birleşik Krallık) Katılımcı Bütçe Uygulaması: Glasgow Katılımcı Bütçe Uygulamasının ayırt edici özelliği, Katılımcı Bütçe uygulamasının yukarıda "Ulusal Uygulama Örneklerinde" bahsedildiği üzere İskoçya Parlamentosunun kabul ettiği bir çerçeve yasayla düzenlenmiş olmasıdır. Buna bağlı olarak ikinci bir ayırtıcı özellik merkezi idareyle yerel yönetimlerin iş birliği yapmasıdır.

- **Topluluğun Güçlendirilmesi (İskoçya) Yasası (2015)** topluluk organları için yeni haklar, kamu yetkilileri için yeni görevler getirmiştir.

- **Topluluk Seçimleri:** Katılımcı Bütçeyi ulusal olarak destekler ve teşvik eder; 2014 / 15'ten bu yana, İskoç Hükümeti tarafından 6,5 milyon £'dan fazla bir tutar ve yerel yetkililer tarafından tahmini 5 milyon £ Katılımcı Bütçe süreçlerine aktarılmıştır.

- **Ekim 2017'de İskoç Hükümeti ile İskoç Yerel Yönetimler Sözleşmesi (COSLA) arasında anlaşma:** 2021'e kadar Katılımcı Bütçeye tabi yerel yönetim bütçelerinin en az % 1'i; Glasgow için ise 12,2 milyon £ katılımcı bütçeleme için tahsis edilmiştir. Anlaşma, Katılımcı Bütçeyi bir çalışma yöntemi olarak yerleştirme taahhüdünü belirlemektedir.

Glasgow için katılımcı bütçeleme üç aşamada ilerler:

>> Lizbon (Portekiz) Katılımcı Bütçeleme Örneği: Lizbon kenti iklim değişikliği ile mücadele, adaptasyon, sürdürülebilir kent hareketliliği, doğa ve biyoçeşitlilik, hava kalitesi ve gürültü konularında yaptığı çalışmalarla 2020 Avrupa'nın Yeşil Başkenti (EGCA 2020) ödülü almıştır. Burada ayırt edici özelliklerden biri ilgili tüm çalışmaların katılımcı bir yöntemle gerçekleştirilmiş olmasıdır. Katılımcı bütçe uygulaması ise bir diğer katılımçılık örneğini oluşturur.

Lizbon'da katılımcı bütçe uygulaması sekiz aşamada gerçekleşir.

>> **Katılımcı Bütçe Deneyimleri – Türkiye:** Türkiye’de katılım bütçe konusundaki ilk deneyimi 1970’lerin sonunda, Fatsa’da bağımsız aday olarak belediye başkanı seçilen Fikri Sönmez dönemindeki bütçe uygulamalarında görmek mümkündür. Ancak birinci kuşak katılımcı bütçeleme örneği olarak nitelendirebileceğimiz Fatsa’daki ilk deneme, ne yazık ki 12 Eylül 1980 askeri darbesi nedeniyle devam edememiştir¹⁹³. Daha çağdaş bir katılımcı bütçe uygulaması ise Bursa Nilüfer Belediyesi tarafından 2009 yılında Nilüfer Kent Konseyi kapsamında kurulan Mahalle Komiteleri yoluyla hayata geçirilen uygulamadır. Yurttaşların mahalle komitelerine katılımını arttırmak için eğitimler ve motivasyon etkinlikleri organize edilmiştir. Buna paralel olarak mahallelere yapılacak olan park, cadde ve sosyal tesislerin yapılıp yapılmayacağı, yapılacaksa nasıl olması gerektiği yurttaşların kendi mahallelerindeki Mahalle Komiteleri toplantılarına kalımıyla planlanmıştır¹⁹⁴. Daha güncel uygulama girişimleri 2019 Yerel Seçimleri sonrasında İstanbul Şişli Belediyesi ve İstanbul Kent Konseyinin girişimiyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2022’de İstanbul’da hayata geçirilmek üzere planlanmıştır. Benzer şekilde Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin de bir çağrısı bulunmaktadır. Söz konusu planların uygulamaya geçirilmesi ve uygulamalar sonucunda elde edilen çıktılar bizlere 2022 sonrasında sağlıklı bir değerlendirme yapma imkanı sunacaktır.

193. Fatma Alkan, Fazlı Yıldız, Bütçelemede Yeni Yaklaşımlar: Katılımcı Bütçeleme ve Vatandaş Bütçesi, Güncel Gelişmeler Perspektifinden Kamu Maliyesinde Seçme Konular (Ed. Güner Tuncer, Fazlı Yıldız, Savaş Yayınevi, 2019, s.339 -359); Cansu Aksoyer, Yerel Yönetimlerde Katılımcı Bütçe, Şeffaflık Derneği, Kış 2014, Sayı 9, <https://www.seffaflik.org/wp-content/uploads/2017/07/SeffafGundem9.pdf>

194. Sedat Ulugöl, Belediye Hizmetlerinde Vatandaş Odaklı Yönetim Anlayışı Çerçevesinde Katılımcı Bütçe: Nilüfer Belediyesi Örneği, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2018, s. 125-169.

Sonuç

Sonuç

Uluslararası düzeyde kabul görmüş belgelerde politik karar verme süreçlerine yurttaşların "katılım hakkına" dair geçtiğimiz yarım asırlık süreçte son derece çeşitli yaklaşımlar ve modeller ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimlerin de konuya olan ilgisi giderek artmakta ve söz konusu yaklaşımlara ve modellere yenileri eklenmektedir. Geline nokta "katılım hakkının" ulusal ve yerel düzeyde uygulanması için ülkeler farklı yöntemler belirleyebilirler. Ancak kullanılan yöntem ve araçların elden geldiğince basit ve anlaşılır bir şekilde sistemleştirilmesi, katılım hakkının pratikte uygulanabilmesi için hem yurttaşlar hem de kamu görevlileri açısından son derece önemlidir. Daha da önemlisi benimsenecek olan modelin de katılımcı bir şekilde gerçekleşmesidir. Ancak, katılım hakkının gereği gibi uygulanmaması durumunda bir onarım mekanizmasının eksikliği baki kalmış görünmektedir.

Katılım Hakkı Kitapçığının Birinci Bölümünde de ifade ettiğimiz üzere, uluslararası belgelerde katılım hakkı özellikle ve öncelikle seçimlere odaklanmıştır. Seçimler söz konusu olduğunda son derece sağlam ilkeler ve kurallar mevcuttur. Ayrıca, seçimlere yönelik son derece sıkı bir onarım mekanizması vardır. BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin izlenmesinden sorumlu BM İnsan Hakları Komitesi Kararlarında ve AİHS'nin izlenmesinden sorumlu AİHM Kararlarında da görüleceği üzere, uluslararası belgelerin izlenmesinden sorumlu mekanizmaların seçimler söz konusu olduğunda son derece gelişmiş içtihatları bulunmaktadır. Çok partili demokratik bir seçim sistemi benimsemiş ülkeler için seçimler söz konusu olduğunda, ulusal onarım mekanizmaları da mevcuttur. Bununla birlikte, aynı özelliğin, hükümetler arası kuruluşların kabul ettiği tavsiye kararlarında ve kılavuz metinlerde ilkesel olarak yer almasına rağmen, seçimlerin olmadığı ortamlarda politik karar verme süreçlerine katılım hakkı söz konusu olduğunda söylemek en azından şimdilik zordur.

Mevcut haliyle seçimlerin olmadığı ortamlarda politik karar verme süreçlerine katılım hakkı, görece daha sıkı hukuki düzenlemelere tabi olan örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl toplanma ve protesto hakkı ve ifade özgürlüğü ile karşılıklı bir bağ ve ilişki içindedir. Dolayısıyla katılım hakkına yönelik herhangi bir adalet arayışı, bu şimdilik yukarıda aktardığımız AİHM kararlarında da görüleceği üzere örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl toplanma ve protesto hakkı ve ifade özgürlüğü etrafında şekillenmiş gibi görünmektedir.

Kısacası, seçimlerin olmadığı ortamlarda politik karar verme süreçlerine katılım hakkının uygun şekilde uygulanmadığı ya da ihlal edildiği durumlarda tazminat, tekrarlanmayacağına garantisini, sorumluların yargı önüne getirilmesi gibi standart onarım mekanizmaları arzu edilen düzeyde değildir. Bu alan politikanın bir alanı olarak, iki temel faktöre bağlı kalmış görünmektedir:

1. İlki karar verici konumda olan seçilmiş veya atanmış kişilerin uluslararası standartlara uyum sağlamak konusundaki göstereceği politik iradedir. Bu durumda dahil etme mekanizmaları yukarıdan aşağıya doğru girer;
2. İkincisi ise sivil toplumun ya da yurttaşların bir mücadele alanı olarak aşağıdan yukarıya iletecekleri katılım talebidir. Bu durumda seçimlerin olmadığı ortamlarda politik karar verme süreçlerine katılım ya da bu süreçleri etkileme sivil toplumun ya da yurttaşların gücüyle, etkisizlikle ve bu yöndeki savunuculuk faaliyetleriyle doğru orantılıdır. Ayrıca, Aarhus Sözleşmesi örneğinde olduğu gibi, çevre konularında yapılan son düzenlemeler, katılım hakkı konusunda bir adalete erişim olanağı tanınması bakımından umut vericidir.

Ek 1'de her iki durumda da kullanılabilir, en yaygın ve formüle edilmiş bazı katılım araçlarının genel bir dökümü yer almaktadır.

EK-1

Ek 1- Seçimlerin olmadığı ortamlarda kullanılan kamusal ya da politik karar verme süreçleri için katılım araçları ¹⁹⁵

Kategori	Araç/Yöntem	Açıklamalar: Süre, Katılım Profili	Kullanım için uygun olduğu alanlar ve mevcut örnekler
Kamusal Katılım süreçlerine başlamaya yönelik araçlar	SWOT Analizi	SWOT analizi gerek stratejik planlama süreçlerinde sivil gerekse kamu yönetiminin son derece iyi bildiği ve yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Kurum ya da organizasyonun dahili Güçlü ve Zayıf yönleri; kurum ya da organizasyonu Tehdit eden ve Olanakları değerlendiren harici yönler analiz edilir.	Ana hatları analiz etmek için kullanılır. Başlangıç aşamasında faydalıdır.
	PESTLE Analizi	PESTLE Analizi içinde yine stratejik planlama süreçlerinde SWOT analizi ile birlikte içinde bulunulan Politik, Ekonomik, Sosyal Teknolojik, Yasal ve Çevresel koşulların gözden geçirilmesinde kullanılır.	Ana hatları analiz etmek ve sonuçları görevlere ve planlara dönüştürmek için kullanılır. Başlangıç aşamasında faydalıdır.
	Kartopu Örnekleme	Birkaç potansiyel katılımcıyla temasa geçilir ve araştırmanızda aradığınız özelliklere sahip birini tanıyıp tanımadıkları sorulur. Gelen cevaba göre hareket edilir.	Bir komitenin ve/veya danışma sürecinin parçası olarak ihtiyaç duyulan belirli bilgi ve becerilere sahip kişileri belirlemek için faydalıdır.
	Uzman Panelleri	Uzman panelleri, bir konu veya teklifle ilgili olarak alınacak önlemlere karar vermek için çeşitli bilgilendirilmiş bakış açılarının duyulmasını sağlar.	Üst düzey uzmanlaşmış girdi ve görüşlerin elde edilmesi için faydalıdır.
	Saha Ziyaretleri	Sahadaki gerçek koşulları görmek için belirli bir yere yapılan ziyaretler/gezilerdir. Olası paydaşlar hakkında bilgi edinmek için kullanılabilir. Bir saha gezisi, ajans personelini içerebilir veya genel halkı hedef alabilir.	Özellikle belli koşullar hakkında sınırlı bilgi varsa, sahayı / bölgeyi / mahalleyi ve olası paydaşları keşfetmek.
Toplumu bilgilendirmeye yönelik araçlar	Kısa Sunum Toplantıları (Briefingler)	Bir proje/uygulama hakkında bir genel bakış veya güncelleme sağlamak için özellikle de küçük yerleşik topluluk gruplarına kendi toplantılarında veya yerleşim yerlerinde doğrudan yapılan kısa sunumlardır. Sunum, sponsor kuruluşun temsilcisi tarafından sunulabilir ve ardından tartışmalar yapılabilir ve geri bildirim için bir forum işlevi görebilir.	Yerleşik gruplara ulaşmak için faydalıdır. Örneğin kırsal alanda yapılan kahve toplantılarında yapılan sunumlar buna örnek verilebilir. Türkiye'de genellikle Çevre Etki Değerlendirme (ÇED) süreçlerinde kullanılabilir.
	Basılı Materyaller	Basılı materyaller, paydaşları var olan bir konu veya proje hakkında bilgilendirmenin kolay ve etkili bir yoludur. Bilgi notları, bültenler, özet raporlar, broşürler veya el ilanları yazdırabilir ve bunlar toplantılarda veya posta yoluyla dağıtılabilir veya halkın onları kafeteryalarda vs. alması sağlanabilir.	Yönetilebilir sayıda paydaşa sahip projeler uygulamalarda kullanılır. Okuryazarlığın bir sorun olup olmadığını mutlaka hesaba katılmalı ve basılı materyaller engellilik, okuryazarlık düzeyine göre hazırlanmalıdır.
	Telefonla İletişim	Telefon görüşmeleri etkilidir ancak arama yapmak veya almak için önemli miktarda insan gücüne ihtiyaç duyar.	Tüm projelerde / uygulamalarda gerekli insan ve para kaynağına sahip bulunduğu sürece kullanılabilir.
	Web siteleri	Web sitesi, önemli miktarda bilgiyi depolamak ve paylaşmak için esnek ve kolay bir yoldur. Düşük maliyetlidir ve bilgilere her zaman paydaşlar tarafından kolayca erişilebilir.	İnternet erişiminin sorun olmadığı tüm projeler için uygundur. Okuryazarlık ve engellilik sorunu video ve ses ile aşılanabilir.

195. Bu tablo için Vicky Malotidi, Hanna Liappis, Thomais Vlachogianni, A handbook on the Public Participation Process in the Mediterranean, Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development (MIO-ECSDE), 2015 ve Gene Rowe & Lynn J. Frewer, Public Participation Methods: A Framework for Evaluation, Science, Technology & Human Values, 2000 25: 3, DOI: 10.1177/016224390002500101 adlı çalışmalar kullanılmıştır.

Kategori	Araç/Yöntem	Açıklamalar: Süre, Katılım Profili	Kullanım için uygun olduğu alanlar ve mevcut örnekler
Toplumlu bilgilendirmeye yönelik araçlar	E-postalar	E-posta bültenlerinin kurulumu kolaydır ve ilk etapta kaydolmalarını sağladığınız sürece çok sayıda paydaşa ulaşabilir.	İnternet erişiminin sorun olmadığı tüm projeler için uygundur. Okuryazarlık ve engellilik sorunu video ve ses ile aşılabılır.
	Sosyal Medya	Sosyal medya sayesinde, paydaşlarla günlük olarak sunumlar yapmak ve etkileşim kurmak kolaydır. Bununla birlikte, birilerinin sürekli olarak haberleri, yorumları ve sorulara verilen yanıtları beslemesi gerektiğinden kaynaklara ihtiyacı vardır.	İnternet erişiminin sorun olmadığı tüm projeler için uygundur. Okuryazarlık ve engellilik sorunu video ve ses ile aşılabılır.
	Bilgilendirme Masaları /Kabinleri	Alışveriş merkezleri gibi yoğun trafik alanlarındaki bilgi istasyonları ya da masalar kurularak yapılabilir. Bilgi, görsel malzemeleri yazılı forma tercih eden her yaşta insanı çekmek için bir multimedya sunumu aracılığıyla iletilebilir.	Özellikle yerel projelerde / uygulamalarda etkilidir.
	Yardım Hattı	Bir yardım hattı iki şekilde çalışabilir: ya bir personel çağrılar ve soruları yanıtlıyordur ya da konuyla ilgili personel ek yardım sağlıyor veya önceden kaydedilmiş bir mesaj dinletiliyordur. Paydaş yorumlarını ve sorularını kaydetmek ve makul bir zaman dilimi içinde geri aramak da mümkündür.	Özellikle internetin sorun olduğu daha büyük ve daha karmaşık projeler için
	Açık Alan Etkinlikleri Stantlar /İstasyonlar	Belirli konular hakkında personel bulunan stantlar veya istasyonlar da dahil olmak üzere, halkın, duyurulan bir dönem boyunca herhangi bir zamanda katılmaya davet edildiği etkinliklerdir.	Tüm proje ve uygulamalar için uygundur.
	Sergiler ve Açık Alan Reklamları	Sergiler ve Açık Alan Reklamları Halka açık veya diğer popüler yerlerdeki görsel sergiler veya reklamlardır. Eğer bir sergi düzenlenirse, soruları yanıtlayabilen ve bilgi iletebilen birinin sergiye eşlik etmesi ve bilgileri iletmesi idealdir.	Özellikle yerel projeler /uygulamalar için idealdir.
	Basın ve Medya	Basın bültenleri geniş bir medya kuruluşuna zamanında dağıtılmalıdır. Bu medyaya karşı açıklık ve şeffaflık, yapıcı ilişkiler kurmaya yardımcı olur, böylece muhtemelen adil ve sık haber yapılmasını sağlanabilir.	Kamu yararına olan büyük projeler için son derece önemlidir. Basın ve medya kullanımı ve ilişkileri iletişim stratejisine dahil edilmelidir.
Kategori	Araç/Yöntem	Açıklamalar: Süre, Katılım Profili	Kullanım için uygun olduğu alanlar ve mevcut örnekler
Toplumdan bir girdi elde etmeye ve geliştirmeye yönelik araçlar	Kamuya Açık Oturumlar	Paydaşların bir devlet dairesi ya da kuruluş için hazırladıkları resmi beyanları ve pozisyonları sunduğu resmi toplantı. Ön kayıt gerektirir. İlgili yurttaşlar, mekân büyüklüğüne göre sınırlı sayıda katılabilir. Gerçek katılımcılar sunum yapan uzmanlar ve politikacılar. Haftalar/aylar, hatta yıllar sürebilir. Genellikle hafta içi/çalışma saatlerinde yapılır. Açık bir forum olduğunda planlarla ilgili kuruluşların / resmi kurumların sunumlarını gerektirir. Halk görüşlerini dile getirebilir, ancak tavsiye üzerinde doğrudan bir etkisi yoktur.	Halka bilgi sunmak ve kamuoyundan yorum veya geri bildirim almak için faydalı olabilir.

Kategori	Araç/Yöntem	Açıklamalar: Süre, Katılım Profili	Kullanım için uygun olduğu alanlar ve mevcut örnekler
Toplumdan bir girdi elde etmeye ve geliştirmeye yönelik araçlar	Halk Toplantıları	Katılımcıların toplantı boyunca kaldığı ve tüm dinleyicilerin yorum yaptığı büyük toplantılardır. Kamuya açık otumlardan daha az resmidirler. Halka toplantıları, karakter olarak halka açık olan farklı toplantı türlerini tanımlamak için genel bir terim olarak da kullanılabilir.	Halka bilgi sunmak ve kamuoyundan yorum veya geri bildirim almak için faydalı olabilir.
	Yuvarlak Masa Tartışmaları	Tartışmayı kolaylaştırmak ve görüş alışverişinde bulunmak için bir toplantıdır. Bir yuvarlak masa toplantısının sınırlı sayıda katılımcısı vardır.	Açık tartışmayı beslemek ve ortak payda alanlarını belirlemek için faydalıdır.
	Odak Grup Toplantıları	Belirli konularda derinlemesine paydaş girdisi oluşturmak için bir kolaylaştırıcı tarafından yönetilen küçük tartışma gruplarıdır (15'ten az katılımcı). Odak gruplar, belirli bir topluluğu ilgilendiren konular hakkında ayrıntılı bilgi sağlamalıdır. Bu nedenle, bir değil birkaç odak grup gerçekleşir. Derinlemesine bilgi elde etmek için her bir toplantı tek bir konuyu ele alır. İki saati geçmeyecek şekilde tasarlanması idealdir.	Tutumları ve görüşleri derinlemesine araştırmak için faydalıdır.
	Atölye Çalışmaları	Belirli bir görevi kısa sürede tamamlamak için tasarlanmış, genellikle 25 kişiden az olan küçük paydaş toplantılarıdır.	Tüm proje ve uygulamalarda kullanılabilir.
	Mülakatlar	Yüz yüze veya telefonda gerçekleştirilen bir etkileşimdir. Bire bir veya küçük bir grup halinde yapılabilir.	Konulara bireysel bakış açıları hakkında bilgi edinmek için kullanılır.
	Çalıştaylar	Parklar ve binalar gibi şeylerin tasarımını veya vizyonunu geliştirmek için yoğun, çok günlük ve çok disiplinli bir atölye çalışmasıdır. Tasarım uzmanlarından oluşan bir ekip, bir günden birkaç haftaya kadar süren bir zaman boyunca topluluk grupları, geliştiriciler ve komşularda bir araya gelerek, topluluğun karşılaştığı sorunlar hakkında bilgi toplar ve ardından bu girdiyi uygulanabilecek bir forma dönüştürür.	Büyük planlar hazırlanırken kullanılır.
	Anketler, kamuyu araştırmaları	Paydaşların basılı kopya olarak veya çevrimiçi olarak bir form doldurmasını gerektiren form tabanlı araçlar kullanılır. Elde edilen girdi nicel (anket sonuçlarını istatistiksel analize uygun hale getirir) veya nitel (katılımcıların kendi sözleriyle yanıtladığı açık uçlu sorular) olabilir. Geniş ölçekli yapılabilir. Toplumu veya belli bir ilgi grubunu temsil eden örneklem seçilerek gerçekleşir.	Tüm proje ve uygulamalar için uygundur.

Kategori	Araç/Yöntem	Açıklamalar: Süre, Katılım Profili	Kullanım için uygun olduğu alanlar ve mevcut örnekler
Toplumdan bir girdi elde etmeye ve geliştirmeye yönelik araçlar	Bilgisayar destekli süreçler (cep telefonu uygulamaları)	Bilgisayar destekli süreçler, büyük forumlarda gerçek zamanlı girdilerin toplanmasına ve görüntülenmesine yardımcı olur. Örnek olarak bireylerin sorulara verdikleri yanıtları sayısal tuş takımlarıyla girdiği ve sonuçların hemen büyük ekranlarda görüntülediği tuş takımı anketi verilebilir. Son zamanlarda cep telefonu veya tablet uygulamaları da kullanılmaktadır.	Fikirlere veya tekliflere gerçek zamanlı nicel geri bildirim almak için kullanılabilir.
	Referandumlar	Bir sorunun ya da konunun halk oylamasına sunulduğu bir süreçtir. Sonuçlar bağlayıcı olarak kabul edilebilir veya edilmeyebilir. Bu nedenle resmi seçim süreçlerin farklıdır. Bir referandumda sadece evet/hayır seçenekleri olur. Potansiyel olarak ilgili olan herkesin oy vermesi beklenir.	Tüm projelerde veya uygulamalarda kullanılabilir.
Kategori	Araç/Yöntem	Açıklamalar: Süre, Katılım Profili	Kullanım için uygun olduğu alanlar ve mevcut örnekler
Uzlaşma sağlamak ve çatışmaları yönetmeye yönelik araçlar	Anlaşmalı Kural Koyma	Paydaş gruplarının az sayıda temsilcisi (kamu temsilcilerini içerebilir) ile yaptığı toplantılardır. Genellikle belirlenen katı bir son tarih kapsamında günlere, haftalara ve aylara yayılabilir. Paydaş temsilcilerinden (ve spondordan) oluşan çalışma komitesi ile gerçekleşir. Belli bir soru (genellikle bir düzenleme) üzerinde uzlaşma gereklidir.	ABD Çevre Koruma Ajansı'nın sık bir şekilde kullandığı bir yöntemdir. Tek konu, düzenleme ya da sorunun ele alındığı zamanlarda kullanılabilir.
	Yurttaş Jürileri	Kendi topluluklarının küçük bir evrenini temsil edecek şekilde rastgele seçilmiş küçük bir yurttaş grubunun toplanması ve birkaç gün boyunca bir politika sorusu üzerinde görüşmek için toplanmasıyla gerçekleşir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgilendirilir ve birkaç olası alternatif sunulur, ardından konuyu kendi aralarında tartışır ve topluluk için en çekici alternatif konusunda bir karara varırlar. Genellikle paydaşlardan oluşan bir kurul tarafından 12-20 kişinin seçilmesiyle oluşur. Net bir toplantı sayısı yoktur. Genellikle 5-10 günlük bir toplantı trafiği söz konusudur. Toplantılar genelde açık değildir. Bağımsız bir kolaylaştırıcının olması idealdir. Sonuçlar bir rapor ya da basın açıklaması yoluyla duyurulur.	Açık seçenekler sunan kararların alınabilmesi için idealdir. Almanya, Birleşik Krallık ve ABD'de kullanılan bir araçtır.
	Danışma Kurulları	Çeşitli çıkarları temsil eden, genellikle ortak payda veya fikir birliği önerileri alanlarını belirlemek için çalışan küçük insan grubunda oluşan kurullardır (normalde 25'ten az sayıdadırlar). Süre belirsizdir. İhtiyaca göre süresi uzatılabilir.	Uzun vadeli ve karmaşık süreçler için idealdir.

Kategori	Araç/Yöntem	Açıklamalar: Süre, Katılım Profili	Kullanım için uygun olduğu alanlar ve mevcut örnekler
Uzlaşma sağlamak ve çatışmaları yönetmeye yönelik araçlar	Uzlaşma Konferansları	<p>Uzlaşma konferansı, paydaşların bir konuyu değerlendirmeye ve ortak bir zemin bulmak ve fikir birliğine dayalı girdi sağlamak için birlikte çalışmasına izin veren bir tür halka açık toplantıdır. Konferans, uzmanlar ve yurttaşlar arasında bir diyalog olup, halka ve medyaya açıktır. Resmi konsensüs konferansları genellikle iki ila dört gündür ve aşağıdaki adımları içerir:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Panelistler, uzmanların sorulara verdiği yanıtları dinler 2. Bu yanıtları dinledikten sonra, panelistler takip soruları sorar 3. Katılımcılara soru sorma fırsatı verilir 4. Panel, konu üzerinde fikir birliğine varmak için görüşür ve bir pozisyon beyanı hazırlar, 5. Panelistler sonuçları sunar 6. Planlama komitesi sonuçlarla ilgili bir rapor hazırlar ve panelistlere, medyaya ve karar alma organlarına dağıtır. <p>Yurttaşlardan oluşan bir kurul, konferansta ele alınacak soruları formüle ederek ve bunları yanıtlayacak uzmanların seçimine katılarak öncü rol oynar.</p>	Daha küçük, daha az tartışmalı kararlar veya paylaşılan değerlerin belirlenmesi için faydalıdır.
	Çatışma Çözüm Süreçleri	<p>Çatışma Çözüm Süreci, insanları karşılıklı olarak faydalı ilişkiler kurmaya ve çatışmayı etkili bir şekilde çözmeye teşvik eden bir süreçtir. Sekiz temel adımı şunlardır:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Etkili bir atmosfer yaratmak (dürüstlük ve açıklık, tarafsız tesisler vb.) 2. Algıları netleştirmek (ne hakkında olduğunu bilmeden bir sorunu çözemezsiniz) 3. Bireysel ve ortak ihtiyaçlara odaklanın (genellikle ihtiyaçlar ortaktır) 4. Paylaşılan pozitif güç oluşturun (insanlar "üzerinde gücün" yerine insanlarla "birlikte güç" yaklaşımını benimseyin) 5. Geleceğe bakın, sonra geçmişten ders alın (geçmişte yaşamayın) 6. Seçenekler oluşturun (en uygulanabilir görünen seçeneklere odaklanın) 7. "Yapılabilirler" geliştirin (başarılı olma şansı olan belirli eylemler) 8. Karşılıklı fayda anlaşmaları yapın (Talepler yerine anlaşmalar geliştirmeye odaklanın ve ortak hedefler ve ihtiyaçlar bulun) <p>Yaratıcı olun- örneğin, seçenekler, yapılabilir şeyler ve anlaşmalar üzerinde beyin fırtınası yapabilirsiniz. Anlaşmazlıkları çözerken "ben ve sen karşıtlığı" yerine "biz"i düşünmeyi unutmayın. Ayrıca, insanları ve sorunları ayrı tutun. Bağımsız bir kolaylaştırıcı eşliğinde gerçekleşmesi idealdir.</p>	Çatışma çözümü süreçlerinde etkilidir. Gıda ve hava kirliliği gibi konularda Danimarka ve Hollanda'da kullanılan bir araçtır.

Kaynakça

- AİHM Kararı, Steel ve Morris v. UK, Başvuru no. 68416/01, para. 89, 15.05.2005
- AİHM Kararı, Vides Aizsardzibas Klubs (V.A.K) v. Latvia, Başvuru no. 57829/00, 27.5.2004.
- AK – USTÖ'ler Konferansı, "Sivil Toplumun Karar Verme Süreçlerine Katılımıyla İlgili İyi Uygulama İlkeleri" (Gözden Geçirilmiş Versiyon) 2019, Çev. Hakan Ataman, <<https://bit.ly/3fhSaPg>>
- AK Bakanlar Komitesi, Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi, 27 Eylül 2017, 1295. Toplantı, TÜSEV, <<https://bit.ly/3qvR0Gr>>
- Alkan F., Yıldız F., Bütçelemeye Yeni Yaklaşımlar: Katılımcı Bütçeleme ve Vatandaş Bütçesi, Güncel Gelişmeler Perspektifinden Kamu Maliyesinde Seçme Konular (Ed. Güner Tuncer, Fazlı Yıldız, Savaş Yayınevi, 2019, s339 -359.
- Anayasa Mahkemesi Kararı, İptal Kararı, Esas Sayısı: 2013/65; Karar Sayısı:2014/93; Karar Tarihi: 22.5.2014; R.G. Tarih-Sayı: 24.6.2015-29396 <<https://bit.ly/2Showiv>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.1.2020.
- Arnstein S. R. (1969) A Ladder Of Citizen Participation, Journal of the American Institute of Planners, 35:4, 216, DOI: 10.1080/01944366908977225
- 50 Years Since Arnstein's Ladder, Journal of the American Planning Association, Volume 85, Issue 3 (2019), <https://www.tandfonline.com/toc/rjpa20/85/3>
- Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, <<https://bit.ly/3GD5jP2>>
- Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Özerklik Şartı, <<https://bit.ly/3eE5MEem>>; Ayrıca bks. Bölgesel Demokrasi, Avrupa Konseyi Referans Çerçevesi, AK Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi, <<https://rm.coe.int/1680719195>>
- Avrupa Konseyi, Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı, <<https://rm.coe.int/168071b513>>.
- Avrupa Konseyi, Söz Sende, Çev. Ufuk Atalay, 2015, s 30. <<https://rm.coe.int/16807023e3>>
- Avrupa'nın Geleceği için Paris Şartı, <https://bit.ly/34Uli121> Kasım 1990 tarihinde Paris'te imzalanmıştır. <<https://bit.ly/2UxIPdo>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 14.01.2020.
- Aylett A., Participatory planning, justice, and climate change in Durban, South Africa, Environment and Planning A 2010, volume 42, pages 99-115, doi:10.1068/a4274
- Bardes A. B. & Oldendick R. W., Public Opinion Measuring the American Mind, Rowman & Littlefield, 2017.
- Bianet, AKP Sözcüsü: Erdoğan Termik Santral Yasasını Veto Etti, 2.12.2019, <<https://bit.ly/2w3yZW1>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 3.12.2019.
- Community Empowerment (Scotland) Act – 2015, <<http://www.legislation.gov.uk/asp/2015/6/notes/contents>>
- Creighton J. L., "The public participation handbook : making better decisions through citizen involvement", Jossey-Bass, 2005, s. 7
- Dias N., Hope for Democracy, 30 Years of Participatory Budgeting Worldwide, Epopeia Records | Oficinacoordination, 2018, s. 5-6; 311-330; 479-490.
- Divjak T., Forbici G., Public Participation In Decision-Making Process International Analysis Of The Legal Framework With A Collection Of Good Practices, cnvos, 2014, <<https://bit.ly/3Ha6Mgg>>
- ECNL, Input to OHCHR based on resolution 27/24 of the UN Human Rights Council Best practices in equal participation in political and public affairs 12 March, 2015, <<https://bit.ly/3KQYQsX>>
- Escobar O., "Democratic innovation: Involving citizens and communities in local decision making", University of Edinburgh GWSF Conference, June 2016, <<https://bit.ly/3bib5GD>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2019.
- European Commission, A Rights-Based Approach, Encompassing All Human Rights For EU Development Cooperation, Tool Box, Brussels, 30.4.2014 SWD(2014) 152 final, <https://bit.ly/3tJx7gY>
- European Committee of the Regions, "From Local to European: Putting citizens at the centre of the EU agenda", 2019, <<https://bit.ly/2uGuqjP>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 2.1.2020.
- Eyben R., The rise of rights Rights-based approaches to international development, IDS, 2003, <<https://bit.ly/3aLtmNU>>
- Frankovits A., The Human Rights based approach and the United Nations system, UNESCO, 2006, France, s. 15-26. <<https://bit.ly/3nKdVfc>>
- Genro T. ve Souza U., Porto Alegre: Özgün Bir Belediyecilik Deneyimi, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi/WALD – Demokrasi Kitaplığı, Nisan 1999, İstanbul;
- Gozelik ve Diğerleri/Polonya, B. No: 44158/98. Para.94, 17/2/2004; Baçzkowski and Others v. Poland, B. No. 1543/06, 3/5/2007, para.62, 24/09/2007; Tebieti Mühafize Cemiyeti ve Israfilov v. Azerbaycan B. No. 37083/03, para.53,10/05/2010.
- Gret M. ve Sintomer Y., Porto Alegre (Farklı Bir Demokrasi Umudu), çev. Azer Kılıç, İthaki, İstanbul, 2004.
- Hammarberg T., Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Ulusal düzeyde insan haklarının uygulanmasına yönelik sistematik çalışmalarla ilgili öneri, 18 Şubat 2009, CommDH(2009)3, <<https://bit.ly/3fJ6AYV>>
- Hart R., Children's Participation: From Tokenism To Citizenship, UNICEF, 1992, s.8 <https://bit.ly/3uofqaa>;
- Helsinki Nihai Senedi <https://tr.wikisource.org/wiki/Helsinki_Nihai_Senedi> 1975'de 33 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) <<https://bit.ly/2Q2eK1v>>.
- Hussey S. "International Public Participation Models 1969-2020" (24 August 2020) <<https://bit.ly/3r31mP>> .
- IAP2 Federation's Core Values for Public Participation, <https://bit.ly/3vn7oIX>
- IAP2 Spectrum of Public Participation, 2018, <https://bit.ly/2PvOIHx>
- International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Women's Empowerment in Rural Community- Driven Development Projects, 2017, s. 4, <<https://bit.ly/3FW1bZt>>
- Kaplan E., Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Veto, Anadolu Ajansı, 2.12.2019, <<https://bit.ly/3btnAPJ>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 3.12.2019.
- Le Blanc D., E-participation: a quick overview of recent qualitative trends, UN DESA Working Paper No. 163, ST/ESA/2020/DW-P/163, JANUARY 2020, <https://www.un.org/esa/desa/papers/2020/wp163_2020.pdf>
- Macpherson C.B., "The Life and Times of Liberal Democracy", Oxford University Press, 1977, s.7-8; 93-115
- Malotidi V., Liappis H., Vlachogianni T., A handbook on the Public Participation Process in the Mediterranean, Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development (MIO-ECSD), 2015
- Meijer A., Burger N. and Ebberts W., "Citizens4Citizens: Mapping Participatory Practices on the Internet", Electronic Journal of e-Government Volume 7 Issue 1 2009 (99-112), <<https://bit.ly/3thZ7lx>>.
- Nabatchi T., Leighninger M., "Public Participation for 21st Century Democracy", John Wiley & Sons, Canada, 2015, s. 6, 14.
- Nie N. H. ve Verba S., Participation in America: Political democracy and social equality, Harper & Row, 1972.
- ODIHR contribution to the UN Draft guidelines on the effective implementation of the right to participate in public affairs, <<https://bit.ly/2MeZVrc>> . Son erişim 20.12.2019.
- OECD, The Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave, 2020, <<https://bit.ly/3FUxfjg>>
- OHCHR & ECNL, Summary of Guidelines for States on the effective implementation of the Right to Participate in Public Affairs,

<<https://bit.ly/3zQSePo>> ;

OHCHR, Briefing on the Guidelines, <<https://bit.ly/2CAHpJw>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 2.8.2019.

OHCHR, ECNL, Summary of Guidelines for States on the effective implementation of the Right to Participate in Public Affairs, <<https://bit.ly/3zQSePo>> . 27.2.2020

OHCHR, Estonia, <<https://bit.ly/3o7CsLn>>;

OHCHR, Guidelines for States on the effective implementation of the right to participate in public affairs, 20 July 2018, <<https://bit.ly/3E8lvpI>>

OHCHR, Lithuania, <<https://bit.ly/3u8so8M>>

OHCHR, Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) , Promotion, protection and implementation of the right to participate in public affairs in the context of the existing human rights law: best practices, experiences, challenges and ways to overcome them, Human Rights Council, Thirtieth session, Distr. General 23 July 2015, A/HRC/30/26, <<https://undocs.org/A/HRC/30/26>>.

OSCE – ODIHR, Persons with Disabilities and Ensuring their Right to Participate in Political and Public Life, < https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/340246_0.pdf>

OSCE, "Recommendations on Enhancing the Participation of Associations in Public Decision-Making Processes" PC.SHDM.NGO/11/15 17 April 2015, <shorturl.at/gqtFP> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 27.11.2018.

OSCE, Persons with Disabilities and Ensuring their Right to Participate in Political and Public Life, 13 September 2017, <<https://www.osce.org/odihr/340246?download=true>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 20.12.2020

OSCE/ODIHR, Making Laws Work for Women and Men: A Practical Guide to Gender-Sensitive Legislation, 4 July 2017, <<https://www.osce.org/odihr/327836?download=true>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 20.12.2019.

Özlüer Özkaya I., Ovacık G. (Haz); Bozkurt E. (Çev.) - Çevresel Konularda Bilgiye Erişim Rehberi ve Aarhus Sözleşmesi,; Ekoloji Kolektifi Derneği; 2018, <<https://bit.ly/3lxAMmk>>;

Pateman C., "Participatory Democracy Revisited", Perspectives on Politics. 10 (1): 7–19. March 2012, CiteSeerX 10.1.1.646.7316. doi:10.1017/S1537592711004877.

Public Participation Networks Handbook, Department of Rural and Community Development, <<https://bit.ly/3odRFdX>>

Quick K. S. ve Bryson J. "Theories of public participation in governance" Public participation, s. 2, Retrieved on: 06 October 2016, <<https://bit.ly/33oqdt2>>

Rowe G. & Frewer L. J., Public Participation Methods: A Framework for Evaluation, Science, Technology & Human Values, 2000 25: 3, DOI: 10.1177/016224390002500101

Scottish Government, Community Empowerment Act: easy read guidance,, <<https://bit.ly/2S4CgNw>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2019

Scottish Government, Participation Requests under the Community Empowerment (Scotland) Act 2015 Guidance, April 2017, <<https://bit.ly/388pjYv>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2020.

STGM, Paris Belediyesi Katılımcı Bütçe Uygulaması Bilgi Notu, <<https://bit.ly/3ukFslI>>

STGM, Yerel Yönetimlerde Katılımcı Bütçe: Avrupa Örnekleri, Çevrimiçi Etkinlik, 27 Ocak 2021.

Şentürk G. ve Özgür Ebru F., Açık Kamusal Mekân Tasarımında Çocuk Katılım Yöntemlerinin Etkinlik Düzeyi Değerlendirmesi, Tasarım Kuram 2020;16(31):239-256 doi:10.14744/tasarimkuram.2020.83097

TBMM, "Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", <<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k7193.html>> web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.12.2020

TBMM, Kanunlar, Maden Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun < <https://bit.ly/3buUHTe>> web sitesinde mevcuttur.

The Constitution of Finland 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 817/2018 included), <<https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>>

The Council of Europe & Centre of Expertise for Good Governance, Civil Participation in Decision- Making Toolkit, 2020, <<https://bit.ly/3rQBvBF>>

The Council of Europe , Child Participation Assessment Tool, 2016, <<https://bit.ly/3rHyUk4>>

The Council of Europe , Civil Participation in Decision Making in the Eastern Partnership Countries; Part Two: Practice and Implementation, Ed. Jeff Lovitt, Strasbourg, France, April 2017, p.140. <<https://bit.ly/3KY1BSP>>

The Council of Europe , CLEAR Tool, 2008, <<https://rm.coe.int/c-l-e-a-r-a-citizen-participation-tool/168074701b>>

The Council of Europe , Congress of Local and Regional Authorities, E-Democracy, <<https://www.coe.int/en/web/congress/e-democracy>>

The Council of Europe , ECRI, < <https://rm.coe.int/leaflet-ecri-2019/168094b101>>

The Council of Europe , FSNM(TR) - <<https://bit.ly/3fxnWrC>>The Council of Europe , FCNM – Role of NGOs, < <https://www.coe.int/en/web/minorities/role-of-ngos>>

The Council of Europe , Istanbul Convention, <<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/>>

The Council of Europe , Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy), <<https://bit.ly/3G74FZg>>

The Council of Europe, Congress of Local and Regional Authorities, 37th Session, Revised

The Council of Europe, <<https://www.coe.int/en/web/about-us/who-we-are>>, Avrupa Konseyi Statüsü, <<https://bit.ly/3tvIrgE>>

The Council of Europe, The relationship between central and local authorities, 2007, 32-33, <<https://rm.coe.int/1680747fbc>>

The Council of Europe, Venice Commission, Opinions and studies in the electoral field, <<https://bit.ly/3zFR2OV>>

The Scottish Parliament Community Empowerment (Scotland) Bill, Policy Memorandum, <<https://bit.ly/38c8l6c>> wen sitesinde mevcuttur.

UCLG – GTFLRG, What Local and Regional Governments Bring to The Global Table Legitimacy, Experience, Organization, The Global Taskforce of Local and Regional Governments facilitated by UCLG, <<https://bit.ly/3FZc7Fu>> ;

UNECE, The Aarhus Convention An Implementation Guide, Second Edition 2014, s. 19, <<https://bit.ly/3tWuqsB>>;

UNICEF, Guidelines on Adolescent Participation and Civic Engagement, GUIDANCE/PD/2020/002, <<https://uni.cf/3GUYIPX>>;

EC, The Lundy model of child participation, <<https://bit.ly/3IsvoAQ>>; The Council of Europe , Listen – Act – Change Council of Europe Handbook on children's participation, <<https://bit.ly/3qUB4O6>>

USTO Konferansı, "Sivil Toplumun Politik Karar Verme Süreçlerine Katılımı için İyi Uygulama İlkeleri", 2019. Gözden Geçirilmiş Hali, Çev. Hakan Ataman, STGM Katılım Hakkı Projesi, <<https://bit.ly/3fhSaPg>>

Ülker P., Kömür santralleri "kapanmasın" diye zehir saçmaya devam edecek, Deutsche Welle Türkçe, 8.11.2019, <<https://bit.ly/2Hflxj4>> web sitesinde mevcuttur;

Verba S., Nie N. H., Kim J., Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison", The University of Chicago Press, 1978.

Verba S., Nie N. H., Kim J., Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison", The University of Chicago Press, 1978, s.64-79

idaçaki I., Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Süreçlerine Katılımı için Araçlar ve Yöntemler: Hırvatistan, Estonya ve Fransa'daki İyi Uygulamalar, TÜSEV, Ocak 2020, <<https://bit.ly/3rmmmbVe>>
 Wampler B., A Guide to Participatory Budgeting, The International Budget Partnership, 2000, <<https://bit.ly/33X6R8i>>
 White S. C., Development in Practice, Volume 6, Number 1, February 1996, <<http://dx.doi.org/10.1080/0961452961000157564>>
 Wilcox D., The Guide to Effective Participation (1994), Online version 2003 by The Joseph Rowntree Foundation, <<https://bit.ly/2R8uGDj>>
 Yankelovich D., Coming to Public Judgment: Making Democracy Work in a Complex World, Syracuse University Press, 1991,
 Yankelovich D., Concept of Public Judgement, in Toward wiser public judgment, (Ed.) Daniel Yankelovich and Will Friedman, Vanderbilt University Press, 2010,

Web Siteleri

Advisory Board on Civil Society Policy (KANE), <<https://bit.ly/305baVW>>
 An ECI That Works!, https://citizens-initiative.eu/wp-content/uploads/2020/02/Berg_2014_Berg_Thomson_An_ECI_That_Works.pdf
 Barcelona City, Get Involved, <<https://www.barcelona.cat/en/getinvolved>>
 Bring us your ideas!, The Republic of Estonia Ministry of Interior, <<https://bit.ly/3rWnWaB>>
 Bütçe Senin Karar Senin, İBB, <<https://butcesenin.istanbul/>>
 Civil Society Engagement, UNEP, <<https://www.unep.org/civil-society-engagement>>
 Communities Channel Scotland, <http://www.communityscot.org.uk/>
 Country visits of the Conference of INGOs, <<https://www.coe.int/en/web/ingo/country-visits>> Son erişim 2.8.2019
 Dublin City Council, Community Grants and Funding, <https://bit.ly/3rh3ulq>
 EPI Türkiye, Kaged, <<https://epi-turkiye.net/portal/?p=5>>
 European Commission, Shaping Europe's digital future, <<https://bit.ly/3r1B9zE>>
 European Economic and Social Committee, Our work, <<https://www.eesc.europa.eu/en/our-work>>
 Green Peace Akdeniz Türkiye, Zehir saçan santraller derhal kapatılsın, 4.12.2019, <<https://bit.ly/2Ha4kZH>> web sitesinde mevcuttur. Son erişimler 12.12.2020.
 ODIHR Election Observation Mission, <<https://www.osce.org/odihr/elections/325441>> Son erişim 20.12.2020
 OECD DAC Civil Society Days 2021, <<https://bit.ly/34Ntjko>>
 OECD, <<https://www.oecd.org/about/>>
 OECD, Civil Society, <<https://www.oecd.org/about/civil-society/>>
 OECD, Development Assistance Committee Members and Civil Society, <<https://bit.ly/3KkAgto>>
 OECD, Development Co-operation Directorate, <<https://www.oecd.org/dac/>>
 OECD, Directorate for Public Governance, Open Government, <<https://www.oecd.org/gov/open-government/>>
 OECD, Innovative citizen participation, <https://www.oecd.org/gov/innovative-citizen-participation.htm>
 OSCE -ODIHR, Human Dimension Implementation Meeting, <<https://www.osce.org/odihr/hdim>>
 OSCE – ODIHR, Supplementary Human Dimension Meetings, <<https://www.osce.org/odihr/supplementary-human-dimension-meetings>>
 OSCE/ODHIR <<https://www.osce.org/odihr>> Son erişim 20.12.2020
 Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Amaçlar, <<https://www.kureselamaclar.org/>>
 Temiz Hava Hakkı Platformu, <https://www.temizhavahakki.com/>
 The Conference of INGOs, <<https://www.coe.int/en/web/ingo/home>> Son erişim 2.8.2019.
 The Council of Europe & Centre of Expertise for Good Governance, Civil Participation in Decision- Making Toolkit, 2020, <<https://bit.ly/3rQBvbf>>
 The Council of Europe , <<https://rm.coe.int/168070237c>>
 The Council of Europe , Adopted Texts, <<https://www.coe.int/en/web/youth/adopted-texts>>
 The Council of Europe , Carta-Monitoring, <<https://bit.ly/3GF8DsX>>
 The Council of Europe , CDADI, <<https://bit.ly/3fxnGJb>>
 The Council of Europe , Child Participation, <<https://bit.ly/33DLtEI>>
 The Council of Europe , Children's Rights Committee, <<https://www.coe.int/en/web/children/cdenf>>
 The Council of Europe , FSNM, Advisory Committee, <<https://www.coe.int/en/web/minorities/advisory-committee>>
 The Council of Europe , FSNM(TR) - <<https://bit.ly/3fxnWrC>>The Council of Europe , FCNM – Role of NGOs, <<https://www.coe.int/en/web/minorities/role-of-ngos>>
 The Council of Europe , Gender Equality Commission, <<https://bit.ly/33pNwfr>>
 The Council of Europe , Gender Equality, <<https://bit.ly/3A2PH53>>
 The Council of Europe , Participatory democracy, <<https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy/>>
 The Council of Europe , Public Participation Networks (PPN), <<https://bit.ly/3lUOC2p>>
 The Council of Europe , The Council of Europe and Youth Policy, <<https://bit.ly/3qv0MIS>>
 The Council of Europe , The World Forum for Democracy, <<https://bit.ly/3tw42Wa>>
 The Council of Europe , The Youth Department, <<https://www.coe.int/en/web/youth/about-us>>
 The Council of Europe , What is an intercultural city?, <<https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/what>>
 The Council of Europe, The Directorate General of Democracy <<https://bit.ly/33ZLrIO>> Son erişim 2.8.2019.
 The EU, Glossary of summaries, <<https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary.html>>
 The Forum on Human Rights, Democracy and Rule of Law, <<https://bit.ly/3GCbx18>>
 The Social Forum of the Human Rights Council, <<https://bit.ly/3K7FSas>>
 The United Nations Forum on Minority Issues, <<https://bit.ly/3qy3wFz>>
 The WHO Civil Society Task Force on TB, <<https://www.who.int/groups/civil-society-task-force-on-tb>>
 UN Department of Economic and Social Affairs, Civil Society, <<https://bit.ly/3qrdgBn>>
 UN DESA, <<https://publicadministration.un.org/en/Toolkits>>
 UN Forum on Business and Human Rights, <<https://bit.ly/3nuJCcr>>
 UN Women, <<https://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>>
 UNDP, The UNDP Civil Society Advisory Committee (CSAC), <<https://bit.ly/3fr4EnJ>>
 UNDP, UNDP And Civil Society, <https://bit.ly/3numWsl>
 UNESCO, Civil Society Organisations, <<https://bit.ly/3nqzilN>>
 UNESCO, NGOs and Foundations, <<https://en.unesco.org/node/336733>>
 UNHCR, Non-Governmental Organizations, <<https://bit.ly/3FC6lt7>>
 WHO, Infodemic, https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1

NOTLAR

A series of 25 horizontal dashed lines for writing notes, each starting with a small circle on the left and ending with a small circle on the right.

NOTLAR

A series of 25 horizontal dashed lines for writing notes, each starting with a small circle on the left and ending with a small circle on the right.

NOTLAR

A series of 25 horizontal dashed lines for writing notes, each starting with a small circle on the left and ending with a small circle on the right.

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Örgütlenme Özgürlüğü'nün ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi İçin STÖ'ler ve Sivil Ağlar için Kapasite Geliştirme Projesi TR2014/DG/04/A1-02/001

Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamalı **KATILIM HAKKI** ve **MEKANİZMALAR** Bilgi Kitapçığı

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. Bu yayının içeriğinden yalnızca İSTGM sorumlu olup herhangi bir şekilde Avrupa Birliği'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.